

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

«Ижтимоий-иқтисодий» факультети

«М о л и я» кафедраси

«БОЖХОНА ИШИ»

фанидан

М А Ё Р У З А Л А Р М А Т Н И

Бакалавриатнинг 5340600-«Молия» таълим йўналиши учун

Т е р м и з - 2009

1-мавзу: КИРИШ. Фаннинг предмети ва вазифалари.

Режа:

1. «Божхона иши» фанининг ўрганиш соҳаси.
2. «Божхона иши»нинг ривожланиши ва фаннинг бошқа иқтисодий фанлар билан ўзаро алоқаси.
3. Божхона муносабатларини ифодаловчи атама ва тушунчалар.

Таянч иборалар.

Товарлар, Ўзбекистон товарлари, чет эл товарлари, ташувчи, декларант, божхона чегарасидан олиб ўтиш, божхона назорати, божхона таъминлови, божхона режими, дастлабки қарор, божхона расмийлаштируви, иқтисодий сиёсий чоралар.

1. «Божхона иши « фанининг ўрганиш соҳаси.

Мустақиллик йилларида мамлакатимиз иқтисодиётида ижтимоий- сиёсий ривожда тарихий ўзгаришлар юз бердики, булар натижасида республикаимиз куч-қудрати ва обрў-эътибори ортиб бормокда.

Молиявий барқарорликка олиб боровчи йўлдан изчил илгарилаб бориш натижасида иқтисодий ислохотларни чуқурлаштариш, иқтисодиётда таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, реал секторга инвестицияларни кўпайтириш, рақобатбардош ва экспортга мўлжалланган ишлаб чиқаришни барпо этишга қулай макроиқтисодий шароитлар яратилди. Ўзбекистон хом-ашё ўлкаси бўлган йиллар ортида қолди. Энди у саноати ва қишлоқ хўжалиги ривожланган мамлакатлар қаторидан жой олган.

Чет эл инвестицияларини жалб этишга муҳим аҳамият берилмокда. Бунда асосий эътибор иқтисодиётнинг устувор йўналишларида йирик инвестиция лойиҳаларини амалга оширишга қаратилмокда. қонун йўли билан бутун солиқ имтиёзлари ва божхона енгилликлари тизими яратилдики, бу Ўзбекистон бозорини хорижий инвестициялар учун катта имконият яратмокда. Макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш пул, кредит соҳаси ва тўлов интизомини мустаҳкамлаш, аҳоли турмуш даражасини ошириш шунингдек соғлиқни сақлашни ривожлантириш ижобий натижалар бермокда.

Ўзбекистоннинг ички ва ташқи сиёсатини олиб боришда божхона иши асосий ўринлардан бирини эгаллайди.

Божхона иши Ўзбекистон республикасининг божхона чегараси орқали товарлар ва транспорт воситаларини олиб ўтиш, бож тўловларини йуналтириш, божхона расмийлаштируви ва божхона назоратини амалга ошириш тартиби ҳамда божхона сиёсатини амалга оширишнинг бошқа воситаларидан иборатдир.

Ўзбекистон Республикасида ички ва ташқи сиёсатининг таркибий қисми ҳисобланувчи божхона сиёсати амалга оширилади. Божхона сиёсатининг асосий мақсадлари Республикаимиз божхона ҳудудида самарали божхона назоратини ҳамда товар айирбошлашни тартибга солишни таъминлашдан, иқтисодиётнинг ривожланишини рағбатлантиришдан, ички бозорни ва республикада товар ишлаб чиқарувчиларини ҳимоялашдан иборат. Республикаимизнинг қурулиқдаги ҳудуди, ҳудудий ва ички сувлари ҳамда улар устидаги ҳаво бўшлиғи божхона ҳудудини ва **божхона чегарасини** ташкил этади. Божхона органлари божхона иши вазифаларини ҳал этиш мақсадида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи бошқа органлар ҳамда давлатнинг

ўзга органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар билан ўзаро ҳамкорлик қилади. Давлат органлари ва уларнинг мансабдор шахслари божхона органлари зиммасига юкланган вазифаларни ҳал этишда кўмаклашишлари, шу жумладан бу вазифаларни ҳал этиш учун зарур шароитларни яратиб бериш орқали уларга кўмаклашишлари шарт. Божхона органлари қонун ҳужжатларига мувофиқ ўз ваколатларига тааллуқли айрим ҳаракатлар ўз назоратлари остида давлатнинг бошқа органлари, корхоналар, муассасалар ваташкилотлартомонидан бажарилишига рухсат беришга ҳақлидир.

2. Божхона ишининг ривожланиши ва фаннинг бошқа иқтисодий фанлар билан ўзаро алоқаси.

Ўзбекистон республикаси очик бозор иқтисодиётини шакллантириш йўлидан олға қадам ташлаб бораркан, ташқи иқтисодий алоқаларни аста сёкинлик билан эркинлаштириб бормоқда.

Бу мамлакат иқтисодий чегараларини ҳимоя этувчи ташкилотларни барпо этишни талаб этади. Ушбу вазифани ҳал этилишида божхона муҳим ўринни эгаллайди. Божхона, ички бозорни ҳимоялаш, экспорт ва импортнинг ривожланишига кўмаклашиш, шунингдек унга тўғри суғурта қилишга йўналтирилган иқтисодий, ташқи савдо сиёсатини ҳаётга тадбиқ этиш учун хизмат қилади.

"Божхона иши " фани божхона ишини ташкил этиш, юклар, транспорт воситалари ва йўловчилар ҳаракатини назорат қилиш қоидалари билан таништиради. Туркистонда дастлабки божхона утган асрнинг охирида ташкил этилган эди. Унинг номи «Паттакесар божхонаси» деб аталиб, у мустабид тузумнинг дастлабки йилларида Термиз божхонасига айлантирилди. 1958 йилда ҳалқаро авиоташиш кўпайганидан сўнг Термиз божхонасига бўйсунувчи Тошкент божхона маскани жорий этилди. 1959 йил 14–апрелда собиқ иттифоқ ҳаво транспорти вазирлигининг буйруғи билан божхона маскани Тошкент божхонасига айлантирилди. 1984 йилда Тошкент божхонасининг таркибида ҳарбий юкларни назорат қилиш бўйича иккита божхона маскани ташкил этилди. Биринчиси Тошкент вилоятининг Тузел посёлкасида, иккинчиси Фарғона шаҳрида. 1988 йил октябрда Тошкент божхонаси Ўзбекистон республикаси божхонасига айлантирилди. 1989-1990 йилларда республикамизнинг барча йирик шаҳарларида божхоналар ташкил этилди.

1991 йил 18-декабрда Ўзбекистон республикаси Президентининг фармонида биноан Ўзбекистон Республикаси Божхона қўмитаси ташкил этилди ва Президентимизнинг 1992 йил 8-августдаги фармони билан Ўзбекистон Республикаси Божхона қўмитасига айлантирилди. 1994 йил январда Президентнинг фармони билан ДБқ тугатилди ва у ДСқ таркибидаги бош бошқармага айлантирилди. 1997 йил 8-июлдаги Президентимизнинг ПФ 1815–сон «Ўзбекистон Республикаси Божхона қўмитасини ташкил этиш» тўғрисидаги фармони ва Вазирлар Маҳкамасининг 1997 30 июлдаги 374-сонли «Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитаси фаолиятини ташкил этиш» тўғрисидаги қарорига кўра Республикамизда ДБқ ташкил этилди. 1997 йил 26 декабрда божхона кодекси тасдиқланди. 1998 йил 1 мартдан амалга киритилди. 198 моддадан иборат. 1997 йил 29 августдан «Бож тарифи» қонуни қабул қилинди ва 1998 йил 1 январдан амалга киритилди. 35 моддадан иборат. «Давлат божхона хизмати тўғрисида» ги қонун 1997 йил 29 августда тасдиқланди ва кучга киритилди. 14 моддадан иборат.

"Божхона иши" фани «Жаҳон иқтисодиёти», «Ҳалқаро иқтисодий муносабатлар» ва бошқа фанларда кўриб чиқилган кўплаб атама ва тушунчаларни янада чуқурроқ англаш ва олинган билимларни бойитиш имконини беради.

"Божхона иши" фанида унинг мазмуни, божхона сиёсати, мақсад ва вазифалари, божхона назорати кабилар ўрганилади. Ўқув жараёни рейтинг тизими асосида ташкил этилиб, жорий баҳолаш ҳар бир амалий машғулотларда амалий сўровлар, ўтказилган тестлар натижасига қараб амалга оширилади. Оралиқ баҳолаш эса мавзуларни тўлиқ тушунчаларини мазмунини ифодаловчи таянч иборалардан ёзма иш олиш натижаси билан ҳал этилади. Талабаларга ноанъанавий дарсларни ташкил этилиши фанни чуқурроқ ўзлаштиришига ёрдам беради.

Ушбу фанни ўзлаштиришда қуйидаги илғор педагогик технологияларнинг қўлланилиши зарур:

1.Таянч иборалар ва сўз луғатларидан назорат ишини ташкил этиш;

2.Божхона муносабатларида тўлдириладиган юк декларацияси ҳужжатлари билан яқиндан таништириш;

Мавзулар бўйича кўргазмали қуроллар, слайдлар, компьютер дастурларидан кенг фойдаланишдан иборат.

3. Божхона муносабатларини ифодаловчи атама ва тушунчалар.

Божхона ишини олиб боришда божхона муносабатларини ифодаловчи атама ва тушунчалар кенг қўлланилади. Ўзбекистон Республикасининг божхона Кодексида улар келтирилиб ўтилган. 7-модда. Асосий тушунчалар

1) товарлар - ҳар қандай кўчар мол-мулк, шу жумладан валюта ва валюта бойликлари, электр, иссиқлик энергиялари ва энергиянинг бошқа турлари, ушбу модданинг 4-бандида қайд этилган транспорт воситаларидан бошқа транспорт воситалари, интеллектуал мулк объектлари, олди-сотди ёки айирбошлаш объекти ҳисобланувчи бажарилган ишларнинг, кўрсатилган хизматларнинг натижалари;

2) Ўзбекистон товарлари - Ўзбекистон Республикасида ишлаб чиқарилган товарлар ёки Ўзбекистон Республикаси ҳудудидаэркин муомалага чиқарилган товарлар;

3) чет эл товарлари - ушбу модданинг 2-бандида кўрсатилмаган товарлар;

4) транспорт воситалари - йўловчилар ва товарларни ташиш учунфойдаланиладиган воситалар, шу жумладан контейнерлар ва бошқа транспорт ускуналари;

5) товарлар ва транспорт воситаларини олиб ўтувчи шахслар -товарлар ва транспорт воситаларининг мулкдорлари, уларнинг сотиб олувчилари, эгалари ёхуд улар билан ушбу Кодексда назарда тутилган ҳаракатларни ўз номидан амалга ошириш учун қонун ҳужжатларига мувофиқ етарли бўлган бошқача тарзда иштирок этувчи шахслар;

6) ташувчи - товарларни амалда олиб ўтувчи ёхуд транспорт воситасидан фойдаланиш учун масъул шахс;

7) декларант - товарларни олиб ўтувчи, товарлар ва транспорт воситаларини ўз номидан декларацияловчи, кўрсатувчи ва тақдим этувчи шахс ёки товар олиб ўтувчи шахс номидан иш олиб бораётган божхона брокери;

8) божхона чегарасидан олиб ўтиш - товарлар ёки транспорт воситаларини ҳар қандай усулда, шу жумладан ҳалқаро почта жўнатмаларини юбориш, қувур

транспортдан ҳамда электр узатиш линияларидан фойдаланиш йўли билан божхона ҳудудига олиб кириш ёки олиб чиқиш ҳаракатларини амалга ошириш. Шундай ҳаракатлар жумласига қуйидагилар киради:

– товарлар ёки транспорт воситалари божхона ҳудудига олиб кирилганда, шу жумладан эркин божхона зоналари ва эркин омборлар ҳудудидан олиб кирилганда - божхона чегарасидан амалда ўтиш;

– товарлар ёки транспорт воситалари божхона ҳудудидан олиб чиқилганда, шу жумладан эркин божхона зоналари ва эркин омборлар ҳудудига олиб чиқилганда - божхона декларациясини тақдим этиш ёки товар ёхуд транспорт воситаларини олиб чиқиш мақсадини амалга оширишга бевосита қаратилган ўзга ҳаракатни бажариш;

9) божхона назорати - қонун ҳужжатлари ва ҳалқаро шартномаларга риоя этилишини таъминлаш мақсадида божхона органлари амалга оширадиган тадбирлар мажмуи;

10) божхона таъминлови - божхона органлари пломбалар, муҳрлар босиш, рақамли, ҳарфли ва бошқа маркалар, қиёслаш белгилари қўйиш, штамплар босиш йўли билан амалга оширадиган товарлар ва транспорт воситаларини, бинолар ва бошқа жойларни қиёслаш воситаси;

11) божхона расмийлаштируви - товарлар ва транспорт воситалари устидан божхона назоратини таъминлаш мақсадида божхона органларининг мансабдор шахслари амалга оширадиган операциялар мажмуи;

12) божхона режими - Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали олиб ўтиладиган товарлар ва транспорт воситаларининг мақомини божхона мақсадлари учун белгиловчи қоидалар мажмуи;

13) чиқишга рухсат бериш - божхона органларининг божхона расмийлаштирувидан ўтган товарлар ёки транспорт воситаларини шахснинг тўла ихтиёрига бериши;

14) шартли чиқариб юбориш - шахснинг белгиланган чеклашлар, талаблар ёки шартларга риоя қилиш мажбуриятларини ўз зиммасига олиши билан боғлиқ ҳолда товарлар ва транспорт воситаларини чиқариб юбориш;

15) иқтисодий сиёсат чоралари - товарлар ва транспорт воситаларини Ўзбекистон Республикасига олиб кириш ҳамда Ўзбекистон Республикасидан олиб чиқишга доир чекловлар бўлиб, улар квота белгилашни, лицензиялашни, шунингдек республика иқтисодиётининг жаҳон хўжалиги билан ўзаро ҳамкорлигини тартибга солиб турувчи бошқа чораларни ўз ичига олади;

16) дастлабки қарор - товарнинг таснифи, унинг бож қиймати, қайси мамлакатда тайёрланганлиги, божхона тўловларининг миқдорига ҳамда божхона ишига оид бошқа масалаларга тааллуқли бўлган божхона органи чиқарган қарор.

Назорат саволлари.

1. «Божхона иши» фанини ўрганишнинг долзарблиги нимада?
2. Нега Ўзбекистоннинг ички ва ташқи сиёсатини олиб боришда божхона иши асосий ўринлардан бирини эгаллайди?
3. «Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси» тушунчасига таъриф беринг.
4. Божхона муносабатларини ифодаловчи атама ва тушунчаларга қисқача тўхталиб ўтинг.
5. Иқтисодий-сиёсий чоралари қандай чекловларни назарда тутди?

6. Мустақиллик йилларида «Ўзбекистон товарлари» тушунчасининг мазмунан кенгайганлиги ҳақида нималар дея оласиз?

7. «Божхона иши» фанининг бошқа иқтисодий фанлар билан ўзаро алоқасининг муҳим жиҳатлари нималарда?

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Т.1992 й.
2. Ўзбекистон Республикасининг Божхона Кодекси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 1998 й
3. Каримов И.А. «Ўзбекистон буюк келажак сари» Тошкент. «Ўзбекистон». 1998 йил.
4. Каримов И.А. «Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида». Тошкент. «Ўзбекистон», 1995 йил
5. Каримов И.А. «Ўзбекистоннинг сиёсий-иқтисодий ва иқтисодий истиқболлини асосий тамойиллари». Тошкент «Ўзбекистон» 1997йил.
6. Каримов И.А. «Ўзбекистон ХХІ аср бусағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари». Тошкент. «Ўзбекистон»1998 йил.
7. "Солиқ ва божхона хабарлари" газетаси. 2006 йил сонлари
8. 8.www.customs.uz.
9. 9.<http://www.solliq.uz>.

2-мавзу: ТОВАР ВА ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИ БОЖХОНА ЧЕГАРАСИДАН ОЛИБ ЎТИШ ТАРТИБИ. БОЖХОНА РЕЖИМЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ТУРЛАРИ.

Режа

1. Товар ва транспорт воситаларини олиб кириш тартиби.
2. Божхона режимлари ва уларнинг моҳияти.
3. Импорт ва реимпорт божхона режимлари.
4. Экспорт ва реэкспорт божхона режимлари.
5. Транзит ва вақтинча олиб кириш, вақтинча сақлаш божхона режимлари.
6. Божхона омбори, эркин божхона зонаси божхона режимлари.
7. Эркин омбор ва бошқа божхона режимлари.

1. Товар ва транспорт воситаларини олиб кириш тартиби.

Товарлар ва транспорт воситаларини Ўзбекистон Республикасига олиб кириш ва Ўзбекистон Республикасидан олиб чиқиш ҳуқуқи барча шахслар, агар қонун ҳужжатларида бошқача тартиб назарда тутилмаган бўлса, товарлар ва транспорт воситаларини Ўзбекистон Республикасига олиб кириш ва Ўзбекистон Республикасидан олиб чиқишда тенг ҳуқуқларга эгадирлар.

Товарлар ва транспорт воситаларини олиб кириш ва олиб чиқиш тартиби қонун ҳужжатларида белгиланади.

Давлат хавфсизлигини таъминлаш, жамоат тартибини сақлаш, маънавият, инсон ҳаёти ва саломатлигини сақлаш, атроф табиий муҳитни муҳофаза қилиш, Ўзбекистон Республикаси ҳамда бошқа мамлакатлар халқларининг бадий, тарихий ва археологик бойликларини, мулк ҳуқуқини, шу жумладан интеллектуал мулк объектларига бўлган ҳуқуқни, олиб кирилатган товарларни истеъмол

килувчиларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш, шунингдек Ўзбекистон Республикасининг бошқа манфаатларидан келиб чиққан ҳолда Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатлари ҳамда ҳалқаро шартномаларига мувофиқ айрим товарлар ва транспорт воситаларини Ўзбекистон Республикасига олиб кириш ва Ўзбекистон Республикасидан олиб чиқиш таъқиқланиши мумкин. Божхона чегараси орқали олиб ўтиш тақиқланган товарлар ва транспорт воситалари, агар Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатларида ёки ҳалқаро шартномаларида бу товарлар ва транспорт воситаларини мусодара қилиш назарда тутилмаган бўлса, дарҳол Ўзбекистон Республикасидан ташқарига олиб чиқиб кетилиши ёхуд Ўзбекистон Республикаси ҳудудига қайтарилиши шарт.

Товарлар ва транспорт воситаларини олиб чиқиб кетишни ёки қайтаришни олиб ўтаётган шахс ёхуд ташувчи ўз ҳисобидан амалга оширади. Товарлар ва транспорт воситалари дарҳол олиб чиқиб кетилмаган ёки қайтарилмаган тақдирда улар божхона органига қарашли бўлган омборга вақтинча сақлаш режими остида жойлаштирилади. Сақлаш муддати уч сутка бўлади, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

Товарлар ва транспорт воситаларини божхона чегарасидан олиб ўтишдаги чекловлар ҳалқаро мажбуриятлардан, ички бозорни ҳимоя қилиш зарурлигидан келиб чиққан ҳолда, шунингдек чет давлатлар ва улар иттифоқларининг ҳуқуқни камситувчи ёки Ўзбекистон Республикасининг манфаатларини камситувчи бошқа ҳаракатларига жавоб чораси тариқасида қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланиши мумкин. Кўрсатиб ўтилган чекловлар жорий этилиши муносабати билан товарларни олиб ўтаётган шахс ёхуд ташувчи қиладиган ҳаражатлар божхона органлари томонидан тўланмайди.

Товарлар ва транспорт воситаларини Ўзбекистон Республикаси божхона чегараси орқали олиб ўтиш жойи ва вақтибожхона органлари томонидан белгиланади.

Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали олиб ўтиладиган, шу жумладан товар сифатида олиб ўтиладиган транспорт воситалари божхона органлари белгилайдиган жойларда тўхтатилади. Бу талаб бажарилмаган тақдирда, божхона органлари транспорт воситаларини қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда мажбурлаб тўхтатишга ҳақли. Транспорт воситаларини тўхтатиб туриш муддати ва жойи божхона органлари томонидан ташувчи билан биргаликда аниқланади. Транспорт воситаларини тўхтатиб туриш муддати божхона назорати ва божхона расмийлаштируви манфаатларига зид тарзда қисқартирилиши мумкин эмас.

Транспорт воситаларини тўхтатиб туриш жойларидан жўнатиб юбориш божхона органининг рухсати билан амалга оширилади. Транспорт воситаларининг Ўзбекистон Республикаси божхона чегарасидан ўтиш жойи ва вақти ташувчи томонидан тегишли божхона органи билан келишиб олинади.

Ўзбекистон Республикаси валютасини ва валюта бойликларини божхона чегараси орқали олиб ўтиш қонун ҳужжатларига мувофиқа амалга оширилади.

Жисмоний шахслар нотижорат мақсадлари учун мўлжалланган товарларни божхона чегараси орқали қонун ҳужжатларида назарда тутилган соддалаштирилган, имтиёзли тартибда олиб ўтишлари мумкин. Товарларнинг нимага мўлжалланганлиги уларнинг хусусиятлари ва миқдорига, товарларни олиб ўтиш такрорланиб туришига қараб, жисмоний шахснинг сафари қандай вазиятда кечаётганлигини ҳисобга олиб белгиланади.

Божхона тўловлари бўйича имтиёзлар берилиб, шартли чиқариб юборилган товарлар ва транспорт воситаларидан, ана шу имтиёзлар нима муносабат билан берилган бўлса, улардан фақат шу мақсадда, ёки божхона органининг бошқа мақсадларда берган рухсати билан фойдаланишга ва уларни тасарруф этишга божхона тўловларини тўлашни ҳамда Божхона Кодексида ва бошқа қонун ҳужжатларида назарда тутилган ўзга талабларни бажаришни шарт қилиб қўйган ҳолда йўл қўйилади.

2. Божхона режимлари ва уларнинг моҳияти.

Товарлар ва транспорт воситаларини божхона чегараси орқали олиб ўтиш уларнинг божхона режимларига мувофиқ амалга оширилади. қуйидаги турдаги божхона режимлари (бундан буён матнда режим) белгиланади:

1) эркин муомалага чиқариш (импорт); 2) реимпорт; 3) экспорт; 4) реэкспорт; 5) транзит; 6) вақтинча олиб кириш (олиб чиқиш); 7) вақтинча сақлаш; 8) божхона омбори; 9) эркин божхона зонаси; 10) эркин омбор; 11) бож олинмайдиган савдо дўкони; 12) божхона ҳудудида қайта ишлаш; 13) божхона назорати остида қайта ишлаш; 14) божхона ҳудудидан ташқарида қайта ишлаш; 15) йўқ қилиш; 16) давлат фойдасига воз кечиш.

Шахс, агар қонун ҳужжатларида бошқача тартиб назарда тутилмаган бўлса, товарлар ва транспорт воситаларининг хусусияти, миқдори, қайси мамлакатда ишлаб чиқарилгани ёки қайси мақсадга мўлжалланганлигидан қатъи назар, исталган режимни танлашга ёки уни бошқасига ўзгартиришга ҳақли.

- Эркин муомалага чиқариш шундай режимки, бунда божхона ҳудудига олиб кирилган товарлар уларни ушбу ҳудуддан олиб чиқиб кетиш мажбуриятисиз бу ерда доимий қолади. Режим импорт божларини, солиқларни ва бошқа бож тўловларини тўлашни, иқтисодий сиёсат чораларига ҳамда бошқа чора-тадбирларга риоя этишни назарда тутди.

- Реимпорт шундай режимки, бунда экспорт режимида божхона ҳудудидан олиб чиқилган Ўзбекистон товарлари импортбожларини, солиқларни тўламасдан, шунингдек уларга нисбатан иқтисодий сиёсат чоралари қўлланилмаган ҳолда белгиланган муддатларда қайта олиб кирилади. Олиб чиқилган пайтдан бошлаб ўн йил ичида божхона ҳудудига қайтариб олиб кирилган, табиий эскириш ёхуд нормал ташиш ва сақлаш шароитларида камайиш оқибатидаги ўзгаришлар ҳамда қонун ҳужжатларида белгиланадиган бошқа ҳолларни истисно этганда, олиб чиқилган пайтда қандай бўлса, шундай ҳолатда турган товарлар реимпорт режимига жойлаштирилади. Товарларни экспорт режимида олиб чиқиладиганда тўланган экспорт божи ва солиқлар суммаси, бу товарлар олиб чиқилган пайтдан бошлаб уч йил ичида реимпорт режимида қайтариб олиб кирилган тақдирда, божхона органининг тақдимномаси бўйича қонун ҳужжатларида белгиланадиган тартибда қайтарилади. Товарлар реимпорт қилинганда товарларни олиб ўтаётган шахс товарларни олиб чиқиш чоғида тўлов тарзида ёки бошқа имтиёзлар туфайли олган суммаларни қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда қайтаради.

- Экспорт шундай режимки, бунда товарлар божхона ҳудудидан ташқарига уларни ушбу ҳудудга қайтариб олиб кириш мажбуриятисиз олиб чиқилади. Товарларни экспорт режимида олиб чиқиш экспорт божи ва бошқа божхона тўловлари тўланган, иқтисодий сиёсат чораларига риоя этилган ва қонун ҳужжатларида

назарда тутилган бошқа талаблар бажарилган тақдирда амалга оширилади. Экспорт режимида олиб чиқиладиганда товарлар солиқлардан озод этилади ёхуд тўланган солиқлар суммаси қонун ҳужжатларига мувофиқ қайтарилиши лозим.

Товарлар экспорт режимида чиқариладиганда товарлар божхона ҳудудидан ташқарига, товарлар ҳолатининг табиий эскириш ёки нормал ташиш ва сақлаш шароитларида камайиш оқибатидаги ўзгаришларни истисно этганда, божхона декларацияси қабул қилинган кунда қандай бўлса, шундай ҳолатда олиб чиқиши лозим.

- Реэкспорт шундай режимки, бунда чет эл товарлари божхона ҳудудидан олиб чиқилади.

Агар товарлар божхона органига кейинчалик реэкспорт режимида олиб чиқиб кетишга мўлжалланган товар сифатидагина маълум қилинган бўлса, улар божхона ҳудудига олиб кириладиганда импорт божлари, солиқлар ҳамда иқтисодий сиёсат чоралари қўлланилмайди. Бундай товарларни амалда олиб чиқиш божхона декларацияси қабул қилинган кундан бошлаб олти ойдан кечиктирмай амалга оширилади. Амалда олиб чиқиб кетилмаган тақдирда импорт божлари, солиқлар, шунингдек улар юзасидан фоизлар қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда тўланади.

Товарлар реэкспорт режимида олиб чиқиладиганда экспорт божлари, солиқлар ундирилмайди, олиб чиқиш чоғида амал қилиб турган иқтисодий сиёсат чоралари қўлланилмайди, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно. Товарлар реэкспорт режимида олиб чиқиладиганда тўланган импорт божлари ва солиқлар қайтарилиши ва аynи бир пайтда қуйидаги талабларга риоя этилиши лозим:

реэкспорт қилинадиган товарлар олиб кирилган пайтда қандай бўлса, шундай ҳолатда бўлса, табиий эскириш ёки нормал ташиш ва сақлаш шароитларида камайиш оқибатидаги ўзгаришлар бундан мустасно;

реэкспорт режимида товарларни олиб чиқиш улар олиб кирилган пайтдан бошлаб икки йил ичида амалга ошириладиган бўлса;

реэкспорт қилинадиган товарлардан даромад олиш мақсадида фойдаланилмаган бўлса.

- Транзит шундай режимки, бунда товарлар Ўзбекистон Республикасининг икки божхона органи ўртасида, шу жумладан чет давлат ҳудуди орқали, бож, солиқлар ундирилмасдан, шунингдек товарларга нисбатан иқтисодий сиёсат чораларини қўлланмасдан божхона назорати остида олиб ўтилади. Товарларни транзит режимида Ўзбекистон Республикаси ҳудуди орқали олиб ўтиш божхона органининг рухсати билан исталган йўллар ва йўналишлар бўйича амалга оширилади, Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида ва халқаро шартномаларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

- Вақтинча олиб кириш (олиб чиқиш) шундай режимки, бунда божхона ҳудудида ёки ундан ташқарида товарлар бождан, солиқлардан тўла ёки қисман озод этилган ҳолда ва товарларга нисбатан иқтисодий сиёсат чоралари қўлланилмасдан фойдаланишга йўл қўйилади. Вақтинча олиб кириш (олиб чиқиш) режимида жойлаштирилادиган товарлар ўзгартирмасдан қайтарилиши лозим, табиий эскириш ёхуд нормал ташиш ва сақлаш шароитларида камайиш оқибатидаги ўзгаришлар бундан мустасно. Вақтинча олиб кириш (олиб чиқиш) режимида жойлаштирилادиган товарларни бож ва солиқлар тўлашдан тўла ёки қисман озод

қилиш қонун ҳужжатларида белгиланади. Товарларни вақтинча олиб кириш (олиб чиқиш) режимида жойлаштиришга, агар қонун ҳужжатларида бошқача тартиб назарда тутилмаган бўлса, уларни қайта олиб чиқиш ёки қайта олиб кириш мажбурияти тақдим этилган, божхона тўловлари тўланиши таъминланган, товарларнинг айнанлиги таъминланган тақдирда божхона органининг рухсати билан йўл қўйилади. Вақтинча олиб кириш (олиб чиқиш) режимида жойлаштирилмайдиган товарларнинг рўйхати қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Товарларни вақтинча олиб кириш (олиб чиқиш)режимида жойлаштириш мумкин бўлган муддат божхона органлари томонидан бундай олиб кириш (олиб чиқиш)нинг мақсадлари ва ҳолатларидан келиб чиққан ҳолда белгиланади ва узайтирилади, бироқ товарлар бундай режимда туришининг умумий муддати икки йилдан ошмаслиги керак. Товарларнинг айрим тоифалари учун қонун ҳужжатларига мувофиқ анча узоқроқ муддатлар белгиланиши мумкин. Товар белгиланган муддат тугагунга қадар унга нисбатан ваколати бўлган шахс томонидан божхона ҳудудидан ташқарига олиб чиқилиши ёки у ерга олиб кирилиши ёхуд бошқа божхона режимида жойлаштирилиши лозим. Бу талабларга риоя этилмаган тақдирда товар божхона органи эгалик қиладиган божхона омборига вақтинча сақлаш режимида жойлаштирилади. Агар товарлар халокат оқибатида ёки енгиб бўлмас куч таъсирида йўқ бўлганлиги ёки мутлақо йўқолганлиги, табиий эскириши ёки нормал ташиш ва сақлаш шароитида камайиши туфайли етишмаслиги ёхуд чет давлат органлари ёки мансабдор шахсларининг Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларига хилоф хатти-ҳаракатлари натижасида шахснинг эгалигидан чиқиб кетганлиги Ўзбекистон Республикасининг чет элдаги дипломатия ваколатхоналари ёки консуллик муассасалари томонидан тасдиқланса, товарларни вақтинча олиб чиққан ва уларни белгиланган муддатда қайтариб олиб кирмаган шахс божхона органлари олдида жавобгар бўлмайди.

- Вақтинча сақлаш шундай режимки, бунда олиб кирилган товарлар ва транспорт воситалари божхона органига тақдим этилган пайтдан бошлаб чиқаришга рухсат берилгунга қадар танланган режимга мувофиқ божхона омборида бож, солиқлар ва иқтисодий сиёсат чоралари қўлланилмасдан вақтинча сақланади. Вақтинча сақлаш режимида бошқа товарлар ва транспорт воситалари ҳам жойлаштирилиши мумкин. Товарлар ва транспорт воситаларини вақтинча сақлаш режимида жойлаштиришда қисқа декларация қўлланилади.

Товарларнинг вақтинча сақлаш режимида туриш муддати икки ойдан ошмаслиги лозим, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

Вақтинча сақлаш режимида жойлаштирилган товарлар билан қилинадиган операциялар рўйхати ва уларни амалга ошириш тартиби Божхона Кодекси билан белгиланади.

- Божхона омбори шундай режимки, бунда олиб кирилган товарлар сақлаш даврида импорт божи, солиқлар ва иқтисодий сиёсат чоралари қўлланилмасдан божхона назорати остида сақланади, экспорт режимида олиб чиқишга мўлжалланган товарлар эса божхона назорати остида юқорида назарда тутилган имтиёзлар берилган ҳолда сақланади. Ўзбекистон Республикасига олиб кириш, Ўзбекистон Республикасидан олиб чиқиш, Ўзбекистон Республикаси ҳудуди орқали транзит олиб ўтиш ман этилган товарлар ҳамда қонун ҳужжатлари билан белгиланадиган бошқа товарлар божхона омборирежимида жойлаштирилиши мумкин эмас. Товарлар божхона омбори

режимида уч йил мобайнида туриши мумкин. Ушбу муддат товарларнинг айрим тоифалари ва айрим шахслар учун қонун ҳужжатлари билан чекланиши мумкин, лекин у бир йилдан кам бўлмаслиги керак.

Белгиланган муддат тугагунга қадар товарга нисбатан ваколатга эга бўлган шахс томонидан товарни бошқа божхона режимига жойлаштириш сўралиши керак. Бу талабларга риоя этилмаган тақдирда, товар божхона органига қарашли божхона омборига вақтинча сақлаш режимига жойлаштирилади. Божхона омбори режимига жойлаштирилган товарлар билан қилинадиган операциялар рўйхати ва уларни амалга ошириш тартиби Божхона Кодекси билан белгиланади.

Божхона омбори режимига жойлаштирилган ва экспорт режимига кўра олиб чиқишга мўлжалланган товарларни бождан, солиқлардан озод қилиш ёки тўланган суммаларни қайтариш.

Агар товарларни амалда четга олиб чиқиш вақтида тўловлардан озод қилиш ёки тўланган суммани қайтариш назарда тутилган бўлса, божхона омбори режимига жойлаштирилган ва экспорт режимига кўра олиб чиқишга мўлжалланган товарлар бождан, солиқлардан озод қилинади ёхуд тўланган суммалар қайтарилади. Бу товарлар божхона омбори режимига жойлаштирилган кундан бошлаб уч ойдан кечикмай олиб чиқиши лозим. Товарлар белгиланган муддатларда амалда олиб чиқилмаган тақдирда бож, солиқлар, шунингдек уларнинг фоизлари қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда тўланади.

- Эркин божхона зонаси ва эркин омбор шундай режимларки, бунда чет эл товарлари муайян ҳудудлар ва жойларда бож, солиқлар ва иқтисодий сиёсат чоралари қўлланилмасдан жойлаштирилади ва ишлатилади, Ўзбекистон товарлари эса экспорт режимига мувофиқ олиб чиқишда қўлланиладиган шартларга кўра жойлаштирилади ва ишлатилади. Эркин божхона зонаси ва эркин омбор режимлари қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланади. Товарлар эркин божхона зонаси ва эркин омбор режимларида чекланмаган муддатларгача туриши мумкин.

Эркин божхона зоналари ва эркин омборларда, агар қонун ҳужжатларида бошқача тартиб назарда тутилмаган бўлса, товарлар билан ишлаб чиқариш ва тижорат операцияларини бажаришга йўл қўйилади, уларнинг чакана савдоси бундан мустасно.

Божхона Кодексининг ва бошқа қонун ҳужжатларининг қоидаларига риоя этмаётган айрим шахсларга божхона органлари товарлар билан операцияларни амалга оширишни тақиқлаб қўйиши ҳамда эркин божхона зоналари ва эркин омборларга монеликсиз кириб чиқишни рад этиши мумкин. Эркин божхона зонаси режими амал қиладиган ҳудудда бинолар, иморатлар ва иншоотлар барпо этишга божхона органи билан келишган ҳолда йўл қўйилади.

Эркин божхона зонаси ёки эркин омбор режимларига жойлаштириладиган товарларга нисбатан бож, солиқлар ва иқтисодий сиёсат чораларини қўлланиш

Эркин божхона зонаси ва эркин омбор режимларида турган товарларни эркин муомалага ёки экспортга чиқариш режимларига жойлаштирганда, агар қонун ҳужжатларида бошқача тартиб назарда тутилмаган бўлса, бож, солиқлар ҳамда иқтисодий сиёсат чоралари товарларнинг келиб чиқишига қараб қўлланилади. Товарнинг келиб чиқиши тўғрисидаги сертификат бўлмаган тақдирда товарга олиб чиқиладиганда экспорт божи, солиқлар ва иқтисодий сиёсат чораларини қўлланиш мақсадларида Ўзбекистон товари деб, бошқа мақсадларда эса чет эл товари деб

қаралади. Эркин божхона зонаси ёки эркин омбор режимларига жойлаштирилатган ва экспорт режимида Ўзбекистон Республикасидан ташқарига олиб чиқишга мўлжалланган товарлар, агар товарларни амалда олиб чиқишда экспорт божи ва солиқлардан озод қилиш ёки тўланган суммаларни қайтариш назарда тутилган бўлса, экспорт божидан, солиқлардан озод қилинади ёхуд тўланган суммалар қайтарилади. Бундай товарларни амалда олиб чиқиш бож, солиқлар қайтарилган ёки улардан озод қилинган кундан бошлаб олти ойдан кечиктирмай амалга оширилиши лозим. Ўзбекистон Республикасидан ташқарига олиб чиқирилиши лозим бўлган товарлар эркин божхона зоналари ҳудудидан ва эркин омборлардан божхона ҳудудига қайтарилганда ёхуд белгиланган муддатларда улар амалда олиб чиқиб кетилмаган тақдирда, қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда бож, солиқлар, шунингдек уларнинг фоизлари тўланади.

• Бож олинмайдиган савдо дўкони шундай режимки, бунда товарлар божхона ҳудудининг божхонаорганлари тегишли қонунларга мувофиқ белгиладиган жойларида бож, солиқлар ва иқтисодий сиёсат чоралари қўлланилмасдан божхона назорати остида туради ҳамда реализация қилинади. Бож олинмайдиган савдо дўкони режимида божхона ҳудудига олиб кириш ҳамда ундан олиб чиқиш ва Ўзбекистон Республикаси ҳудудида реализация қилиш тақиқланган товарлар жойлаштирилиши мумкин эмас. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида реализация қилиниши чекланган товарлар қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда бож олинмайдиган савдо дўкони режимида реализация қилиниши мумкин. Бож олинмайдиган савдо дўкони режимида жойлаштирилган товарлар бож олинмайдиган махсус савдо дўконларида реализация қилинади.

• қайта ишлаш режимларида қуйидаги операциялар бажарилиши мумкин:

*товарларни қайта ишлаш ва ишловдан ўтказиш;

*товарларни таъмирлаш, шу жумладан уларни тиклаш ва тартибга келтириш;

*товарни тайёрлаш, шу жумладан уни монтаж қилиш, йиғиш ва бошқа товарларга мослаштириш;

*қайта ишлашга ёрдам берадиган ёхуд уни енгиллаштирадиган бошқа товарлардан тўлиқ ёки қисман фойдаланиш.

Товарларни қайта ишлаш бўйича айрим операцияларга оид чекловлар ва уларни ўтказиш шартлари қонун ҳужжатларида белгиланади.

• Божхона ҳудудида қайта ишлаш шундай режимки, бунда қайта ишлаш маҳсулотлари экспорт режимида мувофиқ божхона ҳудудидан ташқарига олиб чиқиб кетилиши шарт билан чет эл товарларидан божхона ҳудудида қайта ишлаш учун уларга нисбатан иқтисодий сиёсат чоралари қўлланилмасдан ва олиб киришда тўланган импорт божи ва солиқларни қайтарган ҳолда белгиланган тартибда фойдаланилади. Чет эл товарлари ва уларни қайта ишлаш маҳсулотлари олиб чиқиш пайтида экспорт божи ва солиқлардан озод қилинади. Мазкур товарлар ва маҳсулотларга нисбатан иқтисодий сиёсат чоралари қўлланилмайди. Товарларни божхона ҳудудида қайта ишлаш товарларни қайта ишлаш жараёни қанча давом этишини ҳамда уларни қайта ишлаш маҳсулотларини тасарруф этишни ҳисобга олган ҳолда божхона органи белгиладиган муддатларда амалга оширилиши керак. Божхона органлари товарларни қайта ишлаш натижасида қанча маҳсулот чиқиши кераклигини божхона мақсадларини кўзлаб, қонун ҳужжатларида кўрсатилган тартибда белгилаб қўйишлари мумкин. Олиб кириш чоғида тўланган импорт божи ва солиқлар суммасини қайта ишлаш

маҳсулотларини экспорт режимида олиб чиқиш пайтида қайтариш божхона органининг тақдимномаси бўйича Божхона Кодекси талабларига риоя этилган ҳамда қайта ишлаш маҳсулотлари товар Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали олиб ўтилган кундан бошлаб икки йилдан кечиктирмай олиб чиқилган тақдирда амалга оширилади. қайта ишлаш маҳсулотларини мамлакатнинг ўз товарлари билан алмаштиришга қонунҳужжатларида назарда тутилган тартибда йўл қўйилади.

- Божхона назорати остида қайта ишлаш шундай режимки, бунда чет эл товарларидан белгиланган тартибда Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудида божхона назорати остида бож, солиқлар ва иқтисодий сиёсат чораларини қўлламасдан қайта ишлаш учун фойдаланилади ҳамда кейинчалик қайта ишлаш маҳсулотларини эркин муомалага чиқариш режимида ёки бошқа божхона режимида жойлаштирилади. Божхона назорати остида қайта ишлаш режимидан фойдаланишга оид чекловлар қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

- Божхона ҳудудидан ташқарида қайта ишлаш шундай режимки, бунда Ўзбекистон товарлари уларга нисбатан иқтисодий сиёсат чораларини қўлланмаган ҳолда олиб чиқилади ва улардан қайта ишлаш ҳамда қайта ишлаш маҳсулотларини бож ва солиқлардан тўлиқ ёки қисман озод қилиб, шунингдек товарларга нисбатан иқтисодий сиёсат чораларини қўлламасдан келгусида божхона ҳудудида эркин муомалага чиқариш мақсадида божхона ҳудудидан ташқарида фойдаланилади. Божхона ҳудудидан ташқарида қайта ишлаш режимидан қуйидаги ҳолларда фойдаланиш мумкин эмас:

- * агар товарларни олиб чиқиш импорт божларини ва солиқларни қайтариш, улардан озод қилиш ёхуд олиб чиқиш вақтидаги тўловларни олишни талаб қилиш учун асос бўлса;

- * импорт божи, солиқлардан озод этишнинг амал қилиб турган вақти мобайнида, агар унинг амал қилиши товарларни эркин муомалага чиқаришда уларни қайта ишлаш учун олиб чиқилгунга қадар фойдаланилган бўлса;

- * қонун ҳужжатларида белгиланадиган бошқа ҳолларда.

- Товарларни божхона ҳудудидан ташқарида қайта ишлаш божхона органи товарларни қайта ишлаш жараёнини ҳисобга олган ҳолда белгилаган муддатларда амалга оширилади. Божхона органлари товарларни қайта ишлаш натижасида қанча маҳсулот чиқишини қонун ҳужжатларида кўрсатилган тартибда белгилаб қўйиши мумкин. қайта ишлаш маҳсулотларини чет эл товарлари билан алмаштиришга қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда йўл қўйилади.

Божхона ҳудудидан ташқарида қайта ишлаш режимида мувофиқ олиб чиқиладиган товарларга экспорт божи ва солиқлар солиниб, Кодекснинг талабларига риоя этилган тақдирда, уларнинг тўланган суммалари кейинчалик божхона ҳудудида эркин муомалада бўлиши учун олиб кирилган қайта ишлаш маҳсулотларини чиқариш вақтида қайтарилади. қайтарилган суммаларга фоизлар қўшиб ҳисобланмайди.

қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда қайта ишлаш учун олиб чиқиладиган товарлар экспорт божи тўлашдан озод қилиниши мумкин.

Бунда товарни ишлаб чиқариш чоғида тўланган солиқлар божхона органининг тақдимномаси бўйича қайтарилиши мумкин.

қайта ишлаш маҳсулотларини импорт божи ва солиқлардан, агар бу маҳсулотларнинг эркин муомалага киритилиши кўрсатилган бўлса, тўлиқ ёки қисман озод қилинади.

Агар божхона органи қайта ишлашдан мақсад олиб чиқилган товарларни қонун ҳужжатлари ёки шартномага биноан бепул таъмирлашдан иборат бўлганлигига ишонч ҳосил қилса, улар импорт божи ва солиқлардан тўлиқ озод қилинади, товарларни эркин муомала учун дастлабки чиқаришда нуқсон мавжудлиги ҳисобга олинган ҳоллар бундан мустасно. Олиб чиқиладиган товарлар ҳақ олиб таъмирланганда ва қайта ишлаш бўйича бошқа операциялар амалга оширилганда импорт божи ва солиқлардан қисман озод қилинади. Бож ва солиқларнинг суммалари қайта ишлаш маҳсулотларига нисбатан қўлланиладиган ставкаларга, таъмирлаш қийматига ёки қайта ишлаш бўйича бошқа операцияларнинг қийматига қараб белгиланади.

Товарларни Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудидан ташқарида қайта ишлаш учун олиб чиққан ва товарларни қайтармаган ёхуд қайта ишлаш маҳсулотларини белгиланган муддатда олиб кирмаган шахс Кодекс 23-моддасининг учинчи қисмида назарда тутилган ҳолларда божхона органлари олдида жавобгар бўлмайди.

- Йўқ қилиш шундай режимки, бунда чет эл товарлари бож, солиқлар ва иқтисодий сиёсат чоралари қўлланилмаган ҳолда божхона назорати остида йўқ қилинади, шу жумладан улар фойдаланиш учун яроқсиз ҳолга келтирилади. Товарларни йўқ қилишга божхона органининг рухсати билан йўл қўйилади. Рухсатнома қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда берилади. Товарларни йўқ қилиш манфаатдор шахс томонидан ўз ҳисобидан амалга оширилади. Товарларни йўққилиш натижасида ҳосил бўлган чиқиндилар божхона назорати остида турган чет эл товарлари сифатида тегишли режимга жойлаштирилади. Йўқ қилиб ташлаш учун рухсатнома бериш рад этилган тақдирда товарлар уларни олиб кирган шахс ҳисобидан Ўзбекистон Республикасидан ташқарига олиб чиқиб кетилади.

- Давлат фойдасига воз кечиш шундай режимки, бунда шахс товарларга нисбатан бож, солиқлар ва иқтисодий сиёсат чоралари қўлланилмаган ҳолда улардан давлат фойдасига воз кечади. Товарларни давлат фойдасига воз кечиш режимига жойлаштиришга қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда божхона органининг рухсати билан йўл қўйилади. Товарлардан давлат фойдасига воз кечиш давлатнинг ҳаражатлар қилишига сабаб бўлмайди.

Назорат саволлари.

1. Товар ва транспорт воситаларини олиб кириш тартиби қандай тартибда амалга оширилади.
2. Божхона режимлари ва уларнинг моҳиятини тушунтириб беринг.
3. Импорт ва реимпорт божхона режимлари қандай тартибда бўлади.
4. Экспорт ва реэкспорт божхона режимлари қандай тартибда бўлади.
5. Транзит ва вақтинча олиб кириш, вақтинча сақлаш божхона режимларини моҳиятини тушунтиринг.
6. Божхона омбори эркин божхона зонаси божхона режимлари.
7. Эркин омбор ва бошқа божхона режимлари.

Адабиётлар :

- 1 Ўзбекистон Республикасининг Божхона Кодекси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 1998 й
- 2 Божхона қонун ҳужжатларидаги янгиликлар –1. New documents and provisions in the customs law-1. Бухгалтер кутубхонаси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 2004 й
- 3 Каримов И.А. «Ўзбекистон ХХІ аср бусағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари». Тошкент. «Ўзбекистон»1998 йил.
- 4 Ҳамидов К. «Ташқи иқтисодий фаолият асослари». Т. 2002 й.
- 5 Шермухамедов А.Т. ва бошқ. «Ташқи савдони давлат томонидан бошқариш», Т.: 2002 й.
- 6 Камилов У. И др. «Основы таможенного дела», Т. 1999 г.
- 7 "Солик ва божхона хабарлари" газетаси. 2006 йил сонлари
- 8 www.customs.uz.
- 9 www.soliq.uz.

3-мавзу: БОЖ. БОЖХОНА БАҲОСИ. БОЖХОНА БАҲОСИНИ АНИҚЛАШ УСУЛЛАРИ.

Режа

1. Бож. Бож ставкаларининг турлари.
2. Божхона баҳоси ва уни аниқлаш усуллари.
3. Айнан бир хил товар юзасидан тузилган битим қийматига қараб баҳолаш.
4. Ўхшаш товар юзасидан тузилган битим қийматига қараб баҳолаш.
5. қийматларни чегириб ташлаш асосида баҳолаш.
6. қийматларни қўшиш асосида баҳолаш.
7. Резерв усул.

Таянч иборалар

Бож, бож тарифи, импорт божи, экспорт божи, мавсумий бож, божхона қиймати, божхона баҳоси, адвалор ставка, катъий ставка, демпинг, компенсация.

1. Бож. Бож ставкаларининг турлари

1997 йил 29 августда Ўзбекистон Республикасининг «Бож тарифи тўғрисида»ги қонуни қабул қилинди. Ушбу қонун 35- моддадан иборат бўлиб, бож тарифини шакллантириш ва қўлланиш тартибини, шунингдек республикамиз божхона чегараси орқали олиб ўтиладиган товарлардан бож ундириш қоидаларини белгилайди.

Бож тарифи – божхона чегарасидан олиб ўтиладиган, Ўзбекистон Республикаси ташқи иқтисодий фаолият товар номенклатураси (ТИФ ТН) принциплари ва қоидаларига мувофиқ ҳолда бир тизимга солинган товарларга нисбатан қўлланиладиган бож ставкаларининг тўпламидир. Бож - Ўзбекистон Республикасининг божхона чегарасидан товарлар олиб ўтиладиганда божхона органлари томонидан ундириладиган тўлов. Ўзбекистон Республикасида импорт божи, экспорт божи, мавсумий ва алоҳида (махсус, демпингга қарши, компенсация) бож қўлланилади.

Ўзбекистон Республикасида бож ставкаларининг қуйидаги турлари қўлланилади:

** бож ундириладиган товарларнинг божхона қийматига нисбатан фоизларда ҳисобланадиган адвалор ставкалар;*

** бож ундириладиган товарлар бирлиги учун белгиланган миқдорда ҳисобланадиган хос ставкалар;*

** божнинг адвалор ва хос турларини ўз ичига оладиган аралаш ставкалар.*

Экспорт ва импорт божи

Импорт божи ҳалқаро шартномаларга мувофиқ белгиланади. Ўзбекистон Республикаси савдо- иқтисодий алоқаларда энг кўп қулайлик бериш тартибини қўллаётган мамлакатда ишлаб чиқарилган товарлар учун ундириладиган импорт божи ставкаларининг энг кам ёки энг кўп миқдори қонун ҳужжатларида белгилаб қўйилади.

Савдо - иқтисодий алоқаларда энг кўп қулайлик бериш тартиби назарда тутилмаган мамлакатларда ишлаб чиқарилган ёки қайси мамлакатда ишлаб чиқарилганлиги аниқланмаган товарлар учун ундириладиган импорт божининг ставкалари икки барвар оширилади. Импорт ва Экспорт божининг ставкалари Вазирлар Маҳкамаси томонидан жорий этилади.

Мавсумий божлар

Мавсумий божлар Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланиб, товарлар олиб кириш ва олиб чиқишни тезкор тартибга солиш учун қўлланилади. Бунда бож тарифида назарда тутилган бож ставкалари қўлланилмайди. Мавсумий божлар улар белгиланган вақтдан эътиборан олти ойдан ошмаслиги керак.

Демпингга қарши божлар

Демпингга қарши божлар қуйидаги ҳолларда қўлланилади:

* товарлар божхона ҳудудига уларнинг олиб чиқилган айни вақтда амалда бўлган реал қийматидан паст нархда олиб кирилса, агар бундай олиб кириш республикамизда шунга ўхшаш товарларни ишлаб чиқарувчиларга моддий зиён етказса ёки етказиш хавфини тугдирса, ёхуд шундай товарлар ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ёки кенгайтиришга тускинлик килса ;

* товарлар божхона ҳудудидан унинг республикамизда айни вақтда амалда бўлган реал қийматидан паст нархда олиб чиқлаётган бўлса, агар бундай олиб чиқиш республикамизда шунга ўхшаш товарларни ишлаб чиқарувчиларга моддий зиён етказса ёки етказиш хавфини тугдирса, ёхуд шундай товарлар ишлаб чиқарувчилари уртасида нормал ракобат урнатилишига тус кинлик килса.

Компенсация божлари

Республикамизнинг божхона ҳудудига ишлаб чиқариш ёки олиб чиқиш пайтида бевосита ёки билвосита субсидиялардан фойдаланилган товарлар олиб кирилса, агар бундай олиб кириш республикамизнинг ўхшаш товар ишлаб чиқарувчиларига моддий зиён етказса ёки етказиш хавфини тугдирса, ёхуд шундай товарлар ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ёки кенгайтиришга тускинлик килса ;

божхона ҳудудидан ишлаб чиқариш ёки олиб чиқиш пайтида бевосита ёки билвосита субсидиялардан фойдаланилган товарлар олиб чиқилса, агар бундай олиб чиқиш республикамиз манфаатларига моддий зиён етказса ёки етказиш хавфи бўлса компенсация божлари қўлланилади.

2. Божхона баҳоси ва уни аниқлаш усуллари.

Божхона қиймати - божхона тўловларини ҳисоблаб чиқариш мақсадида фойдаланиладиган товар қийматидир. Божхона қиймати ўтказиладиган божхона расмийлаштируви вақтида божхона органига декларант томонидан белгиланган тартибда декларацияга киритилади. Божхона қийматини аниқлаш тўғри ва ҳужжатлар билан тасдиқланган маълумотларга асосланиши лозим. Божхона қийматини белгилашда декларант қуйидаги ҳуқуқларга эга бўлади:

– божхона органига тақдим этилган, божхона қийматини белгиловчи ҳужжатлар тўғрилигини исботлаш;

– эълон қилинган божхона қийматига аниқлик киритиш зарурияти вужудга келганида, божхона органининг рухсати билан узи декларация берган товардан гаров куйиб ёки вакил банкнинг кафолати остида ёки божхона органининг чиқарган товарнинг божхона баҳосига мувофиқ божхона тўловларини тўлаб фойдаланиш

– божхона қийматини аниқлаш хусусида божхона органи чиқарган қарор устидан белгиланган тартибда шикоят қилиш;

– Декларант қуйидагиларни амалга ошириши шарт:

– божхона органи божхона қийматини эълон қилиш;

– божхона органининг талабига биноан божхона қийматини белгилашга доир маълумотларни тақдим қилиш.

Декларант томонидан эълон қилинган товарнинг божхона қийматига аниқлик киритилиши ёки божхона органига қўшимча ахборот берилиши муносабати билан юзага келган ҳаражатларни декларант тўлайди. Товарнинг божхона баҳосини аниқлаш муносабати билан уни божхонада расмийлаштириш муддатининг узайишидан декларант божни тўлаш муддатини амалда кечиктириш учун фойдаланиш мумкин эмас.

Ўз навбатида товарнинг божхона баҳоси устидан назоратни амалга оширишда божхона органи қуйидаги ҳуқуқларга эга:

- декларант эълон қилган товарнинг божхона қиймати тўғри ёки нотўғрилиги ҳақида қарор қабул қилиш;

- башарти декларант ўзи фойдаланган маълумотлари тўғрилигини тасдиқловчи далилларни тақдим этмаса, товарнинг божхона қийматини аниқлашда декларант фойдаланган усулни қўллаш мумкин эмаслиги ҳақида қарор қабул қилиш;

- декларант эълон қилган товарнинг божхона қиймати тўғри аниқланганлигини тасдиқловчи далиллар мавжуд бўлмаса ёки декларант тақдим этган маълумотларни нотўғри ва тўлиқ эмас деб ҳисоблаш учун асослар мавжуд бўлса, ўзида бор маълумотларга асосланиб, тузатишлар киритиб божхона қийматини аниқлаш усуллари қўллаган ҳолда божхона қийматини аниқлаш;

Божхона органи декларантнинг ёзма сўровига биноан, у эълон қилган товарнинг божхона қиймати божхона органи томонидан қабул қилинмаганлигининг сабаблари кўрсатилган тушунтириш хатини декларантга тақдим қилиши шарт. Товар учун божни ҳисоблаб чиқариш, тўлаш ва ундириш унинг божхона қиймати асосида амалга оширилади. Бож республика давлат бюджетига ўтказилади.

Божхона баҳоси - Республикамиз божхона ҳудудига олиб кирилаётган товарлар қийматини божхонада аниқлашнинг қонун ҳужжатларига мувофиқ қўлланиладиган

усуллари тизимидир. Республикамиз божхона ҳудудидан олиб чиқлаётган товарларнинг божхона қиймати Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

Божхона баҳосини чиқариш усуллари.

Олиб кирилаётган товар юзасидан тузилган битимнинг қийматига қараб баҳолаш товарнинг божхона баҳосини чиқаришнинг асосий усулидир. Агар асосий усулдан фойдаланиб бўлмаса, божхона баҳосини чиқаришнинг қуйидаги усуллари бирин кетин қўлланилади:

- Айнан бир хил товарлар юзасидан тузилган битим қийматига қараб баҳолаш;
- Ўхшаш товар юзасидан тузилган битим қийматига қараб баҳолаш.
- қийматларни чегириб ташлаш асосида баҳолаш.
- қийматларни қўшиш асосида баҳолаш.
- Резерв усул.
- қийматларни чегириб ташлаш ва қийматларни қўшиш асосидаги усуллар исталган кетма-кетликда қўлланиши мумкин.

Олиб кирилаётган товар юзасидан тузилган битимнинг қийматига қараб божхона баҳосини чиқаришнинг усули.

Республикамиз божхона ҳудудига олиб кирилаётган товарнинг божхона қиймати - битим қийматидан, яъни олиб кирилаётган товар учун республикамиз божхона чегарасидан ўтиш вақтида амалда тўланган ёки тўланиши лозим бўлган баҳодан иборатдир, башарти:

божхона қийматини эълон қилиш вақтида декларант фойдаланган маълумотлар ҳужжатлар билан тасдиқланган ва тўғри бўлса;

ҳаридорнинг товарлари тасарруф этиши ёки улардан фойдаланишига таалукли чекловлар бўлмаса ;

товарнинг сотилиши ёки нархи баҳоланаётган товарларнинг божхона қиймати аниқлаб булмайдиган ҳолга олиб келадиган қандайдир шартлар ёки фикрларгасабаб бўлмаса;

ҳаридор товарни кейинчалик қайта сотиши, тасарруф этиши ёки уни фойдаланишидан келган тушумнинг бирон-бир қисми бевосита ёки билвосита сотувчига утмаса, фақат агар ушбу модда иккинчи қисмининг қоидаларига мувофиқ тегишли тузатишлар киритиш мумкин бўлмаса ;

ҳаридор ва сотувчи бир-бирига боғлиқ шахслар бўлмаса, бундай ўзаро боғлиқлик битим қийматига таъсир этмаганлиги декларант томонидан исбот қилинган ҳоллар бундан мустасно.

Божхона қийматини аниқлашда олиб кирилаётган товар учун амалда тўланган ёки тўланиши лозим бўлган баҳога қуйидаги ҳаражатлар кушилади, башарти улар мазкур баҳога киритилмаган бўлса:

1. Товарни божхона ҳудудига олиб кириладиган етказиб келтиргунга қадар қилинган ҳаражатлар: ташиш қиймати, юклаш, тушириш, қайта юклаш ва бошқа жойга тукиш билан боғлиқ ҳаражатлар, суғурта суммаси.

2. Харидор томонидан қилинган ҳаражатлар: воситачилик ва брокерлик ҳақлари, товарни сотиб олиш чоғидаги воситачилик ҳаражатлари бундан мустасно, контейнерлар ва қўп марта ишлатиладиган бошқа идишлар қиймати, агар улар баҳоланаётган товар

билан бир бутун деб ҳисобланса, ўраш қиймати, бунга ўраш материаллари қиймати ва ўраш ҳақи киради;

3. Хизматларнинг ҳамда сотувчи ҳаридорга текинга ёки арзон нархда бевосита ёхуд билвосита берадиган бошқа товарларнинг қиймати;

4. Интеллектуал мулк объектларидан фойдаланганлик учун ҳаридор баҳоланаётган товарларни сотиш шarti сифатида бевосита ёки билвосита тўлаши шарт бўлган лицензия тўловлари ва бошқа тўловлар;

5. Олиб кирилган товарни кейинчалик қайта сотиш, тасарруф этиш ёки уни фойдаланишдан келган тушумнинг бевосита ёки билвосита сотувчига тегиши керак бўлган исталган қисмининг қиймати.

Товарнинг божхона қийматини аниқлаш учун олиб кириладиган товар юзасидан тузилган битим қийматига қараб божхона баҳосини чиқариш усулидан фойдаланиш мумкин эмас, башарти:

- ҳаридорнинг баҳоланаётган товарга бўлган ҳуқуқлари чекланган бўлса;
- товарни сотиш ва битим қиймати таъсирини ҳисобга олиш мумкин бўлмаган шартларга риоя этилишига боғлиқ бўлса;
- божхона қийматини элон қилиш вақтида декларант фойдаланган маълумотлар ҳужжатлар билан тасдиқланмаган бўлса ёки улар нотўғри бўлса ;
- битим қатнашчилари бир-бирига боғлиқ шахслар бўлса, уларнинг ўзаро боғлиқлиги битим баҳосига таъсир этмаган ва бу нарса декларант томонидан исбот қилинган ҳоллар бундан мустасно.

Бир-бирига боғлиқ шахслар дейилганида қуйида келтирилган белгиларнинг ақалли биттасига мос келадиган белгилар тушунилади:

- битим қатнашчиларидан биттаси ёки битим қатнашчиларидан бирининг мансабдор шахси айни бир вақтда битимда қатнашаётган бошқа шахснинг мансабдор шахси бўлса;
- битим қатнашчилари корхонага биргаликда эгалик қилувчи шахслар бўлса;
- битим қатнашчилари меҳнат муносабатлари орқали ўзаро боғлиқ бўлса;
- битим қатнашчиларидан бири битимда қатнашаётган бошқа шахс устав капиталининг овоз ҳуқуқини берувчи камида беш фоизига тенг бўлган улуш ёки акция эгаси бўлса;
- битимнинг ҳар иккала қатнашчиси бевосита ёки билвосита учинчи шахс назорати остида бўлса;
- битим қатнашчилари биргаликда бевосита ёки билвосита учинчи шахсни назорт қилсалар ;
- битим қатнашчиларидан бири битимда қатнашаётган бошқа шахснинг бевосита ёки билвосита назорати остида бўлса;
- битим қатнашчилари ёки уларнинг мансабдор шахслари қариндош бўлсалар.

3. Айнан бир хил товарлар юзасидан тузилган битим қийматига қараб божхона баҳосини чиқариш.

Айнан бир хил товарлар дейилағнида ҳар жиҳатдан, шу жумладан: физик хусусиятлари, сифати ва бозордаги қадри, қайси мамлакатда ишлаб чиқарилганлиги, ишлаб чиқарувчиси каби белгилари жиҳатидан баҳоланаётган товар билан бир хил бўлган товар тушунилади. Товарнинг ташқи кўринишидаги жузъий фарқлар, агар у бошқа жиҳатлари билан юқоридагиларга мос бўлса, уни айнан бир хил эмас, деб ҳисоблаш учун асос бўла олмайди.

Айнан бир хил товар юзасидан тузилган битим қиймати бож қийматини белгилаш учун асос қилиб олинади, агар бу товар:

- баҳоланаётган товар олиб кирилгунга қадар кўпи билан 90 кун олдин республикамиз божхона ҳудудига олиб кириш учун сотилган бўлса;

- тахминан ўшанча миқдорда ва ўшандай тижорат шартларида олиб кирилган бўлса. Агар айнан бир хил товар кўп ёки кам миқдорда ва бошқа тижорат шартларида олиб кирилган бўлса, баҳоланаётган товарнинг божхона қийматига ана шу фарқларни ҳисобга олган ҳолда тузатишлар киритилади, агарда бу тузатишларнинг асосли эканлигини божхона органига ҳужжатлар билан тасдиқлаб бериш мумкин бўлса.

Айнан бир хил товар юзасидан тузилган битим қийматига қараб аниқланадиган божхона қийматига юқоридаги усулда курсатилаган ҳаражатларни ҳисобга олган ҳолда тузатишлар киритилиши лозим.

Тузатишлар декларант томонидан тўғри ва ҳужжат билан тасдиқланган маълумотлар асосида киритилиши лозим. Агар ушбу усулни қўллаш вақтида айнан бир хил товар юзасидан тузилган битимнинг икки ва ундан ортиқ нархи мавжудлиги аниқланса, олиб кирилатган товарнинг божхона қийматини белгилаш учун уларнинг энг паст нархи қўлланилади.

3. Ўхшаш товар юзасидан тузилган битим қийматига қараб божхона баҳосини чиқариш.

Ўхшаш товар дейилганида ҳар жиҳатдан бир хил бўлмасда, ўхшаш хусусиятларга эга булганлиги ва таркибий жиҳатдан ўхшашлиги туфайли баҳоланаётган товар билан бир хил вазифаларни бажара оладиган ва тижорат нуқтаи назаридан унинг ўрнини боса оладиган товар тушунилади.

Товарнинг ўхшашлигини аниқлашда унинг қуйидаги белгилари: сифати, товар белгисининг мавжудлиги ва бозордаги қадри, қайси мамлакатда ишлаб чиқарилганлиги, ишлаб чиқарувчиси ҳисобга олинади.

Ўхшаш товар юзасидан тузилган битим қийматига қараб божхона баҳосини чиқариш усулидан фойдаланганда Бож тарифи тўғрисидаги қонуни 19 моддаси 3, 4, 5 ва 6 қисмларининг қоидалари қўлланилади.

3 Айнан бир хил товар юзасидан тузилган битим қиймати бож қийматини белгилаш учун асос қилиб олинади, агар бу товар:

- баҳоланаётган товар олиб кирилгунга қадар кўпи билан 90 кун олдин республикамиз божхона ҳудудига олиб кириш учун сотилган бўлса;

- тахминан ўшанча миқдорда ва ўшандай тижорат шартларида олиб кирилган бўлса. Агар айнан бир хил товар кўп ёки кам миқдорда ва бошқа тижорат шартларида олиб кирилган бўлса, баҳоланаётган товарнинг божхона қийматига ана шу фарқларни

ҳисобга олган ҳолда тузатишлар киритилади, агарда бу тузатишларнинг асосли эканлигини божхона органига ҳужжатлар билан тасдиқлаб бериш мумкин бўлса.

4. Айнан бир хил товар юзасидан тузилган битим қийматига қараб аниқланадиган божхона қийматига юқоридаги усулда кўрсатилган ҳаражатларни ҳисобга олган ҳолда тузатишлар киритилиши лозим.

5. Тузатишлар декларант томонидан тўғри ва ҳужжат билан тасдиқланган маълумотлар асосида киритилиши лозим.

6. Агар ушбу усулни қўллаш вақтида айнан бир хил товар юзасидан тузилган битимнинг икки ва ундан ортиқ нархи мавжудлиги аниқланса, олиб кириладиган товарнинг божхона қийматини белгилаш учун уларнинг энг паст нархи қўлланилади.

Ушбу кўрсатилган қоидалар асосида божхона баҳосини чиқариш усулларида фойдаланилганида:

– агар баҳоланаётган товар, товар ишлаб чиқарилган мамлакатда ишлаб чиқарилмаган бўлса, у баҳоланаётган товар билан айнан бир хил ёки ўхшаш ҳисобланмайди;

– баҳоланаётган товарнинг ишлаб чиқарувчиси томонидан эмас, балки бошқа шахс томонидан ишлаб чиқарилган товар, баҳоланаётган товарни ишлаб чиқарган шахс томонидан ишлаб чиқарилган бир хил товар ҳам, ўхшаш товар ҳам бўлмаган тақдирдагина эътибога олинади;

– агар товарни лойиҳалаш, унинг устидаги тажриба -конструкторлик ишлари, унинг бадиий безаги, дизайни, эскизи, чизмалари ва бошқа шунга ўхшаш ишлар Республикамизда амалга оширилган бўлса, бундай товар айнан ёки бир хил ўхшаш товар ҳисобланмайди.

4. қийматларни чегириб ташлаш асосида божхона баҳосини чиқариш.

Агар баҳоланаётган, айнан бир хил ёки ўхшаш товарлар ўзининг дастлабки ҳолати ўзгармаган ҳолда Республикамиз ҳудудида сотилса, қийматларни чегириб ташлаш асосида божхона баҳосини чиқариш амалга оширилади.

қийматларни чегириб ташлаш асосида божхона баҳосини чиқариш усулидан божхона қийматини аниқлаш учун асос сифатида фойдаланилганда товар бирлигининг баҳоланаётган, айнан ёки бир хил ўхшаш товарлар олиб келинган вақтдан бошлаб камида 90 кундан кейин Республикамиз ҳудудида катта туркумларда битимнинг сотувчи билан ўзаро боғлиқ бўлмаган иштирокчисига сотилган баҳоси қўлланилади.

Товар бирлигининг баҳосидан қуйидаги ҳаражатлар чегириб ташланади:

воситачилик ҳақи тўлашга қилинган ҳаражатлар, фойдага қўйиладиган одатдаги устамалар ва олиб келинадиган бир хил классдаги ва турдаги товарларни республикамизда сотиш билан боғлиқ умумий ҳаражатлар;

товарлар олиб кириш ёки сотиш муносабати билан республикамизга тўланиши лозим бўлган импорт божлари, солиқлар, йиғимлар ва бошқа тўловлар суммаси;

Республикамизда транспортда ташиш, суғурталаш, юклаш ва тушириш учун қилинган ҳаражатлар.

Олиб кириладиган вақтда қандай ҳолатда бўлса, шу ҳолатда баҳоланган, айнан бир хил бўлган ёки ўхшаш товарлар сотилган ҳоллар мавжуд бўлмаса, декларантнинг илтимосига биноан ушбу усулнинг иккинчи ва учинчи қисмлари қоидаларига риоя этган

ҳолда ҳамда кушилган қийматга тузатишлар киритилиб, қайта ишланган товар бирлигининг баҳосидан фойдаланиш мумкин.

6. қийматларни қўшиш асосида божхона баҳосини чиқариш

қийматларни қўшиш асосида божхона баҳосини чиқариш усулидан фойдаланилганда, товарнинг :

* баҳоланаётган товарни ишлаб чиқариш муносабати билан тайёрловчи томонидан сарфланган материаллар қийматини ва бошқа ҳаражатларни;

* айти бир турдаги товарларни олиб чиқлаётган мамлакатдан Республикамизга сотишга хос бўлган умумий ҳаражатларни, шу жумладан Республикамизнинг божхона чегарасидан ўтиш жойигача транспортда ташиб келтириш, юклаш ва тушириш, суғурталаш ҳаражатларини ;

* айтиан бир хил ўхшаш товарларни республикамизга етказиб бериш натижасида экспортёр томонидан одатда олинadиган фойдани қўшган ҳолда чиқариладиган баҳоси божхона қийматини белгилаш учун асос сифатида қабул қилинади.

7. Резерв усул ёрдамида божхона баҳосини чиқариш.

Агар товарнинг божхона қийматини юқорида кўриб ўтилган усуллар орқали аниқлашнинг имкони бўлмаса, баҳоланаётган товарнинг божхона қиймати божхона органида мавжуд бўлган нархларга доир ахборот асосида белгиланади. Бунда товарнинг божхона қийматини белгилашда қуйидагиларга асосланиш мумкин эмас:

- республикамизда ишлаб чиқарилган ўхшаш товарнинг сотув нархиға;
- икки ва ундан ортиқ муқобил қийматларнинг энг юқорисига;
- товарнинг олиб чиқилган мамлакат ички бозорига;
- олиб чиқилган мамлакатдан учинчи мамлакатларга етказиб берилган товарнинг баҳосига;
- энг паст божхона қийматларига, шунингдек товарларнинг ўзбошимчалик билан қуйилган ёки ўз тасдиғини топмаган сохта қийматларига.

Назорат саволлари.

1. Бож деганда нимани тушунасиғ?.
2. Бож ставкаларининг қандай турларини биласиғ?
3. Божхона баҳоси ва уни аниқлаш усуллари.
4. Айтиан бир хил товар юзасидан тузилган битим қийматиға қараб баҳолаш усулини тушунтириғ.
5. Ўхшаш товар юзасидан тузилган битим қийматиға қараб баҳолаш усулини тушунтириғ.
6. қийматларни чегириб ташлаш асосида баҳолаш усулини тушунтириғ.
7. қийматларни қўшиш асосида баҳолаш усулини тушунтириғ.
8. Резерв усулда божхона қийматини баҳолаш.

Адабиётлар :

1. Ўзбекистон Республикасининг қонуни «Бож тарифи тўғрисида» 1997 йил 29 август.
2. Божхона қонун ҳужжатларидаги янгиликлар-2/ New documents and provisions in the customs law-2/ Бухгалтер кутубхонаси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 2004 й.

3. Каримов И.А. «Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида». Тошкент. «Ўзбекистон», 1995 йил
4. Каримов И.А. «Ўзбекистон ХХІ аср бусағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари». Тошкент. «Ўзбекистон» 1998 йил.
5. Ҳамидов К. «Ташқи иқтисодий фаолият асослари». Т. 2002 й.
6. Шермухамедов А.Т. ва бошқ. «Ташқи савдони давлат томонидан бошқариш», Т.: 2002 й.
7. Камилов У. И др. «Основы таможенного дела», Т. 1999 г
8. Ўзбекистон Республикаси Давлат Божхона кумитасининг 05/8 - 373-сонли «Божхона қиймати декларациясини тўлдириш бўйича йўриқнома» Т.: 1998 й.
9. "Солик ва божхона хабарлари" газетаси. 2006 йил сонлари
10. www.customs.uz.
11. www.soliq.uz.

4-мавзу: БОЖХОНА НАЗОРАТИ ВА УНИ АМАЛГА ОШИРИШ ТАРТИБИ.

Режа:

1. Божхона назорати ва шакллари.
2. Божхона кўригидан ўтказиш тартиби.
3. Божхона омборлари ва эркин омборлар.
4. Товарларни божхона назорати остида сақлаш ва реализация қилиш
5. Товарлар ва транспорт воситаларини божхона назорати остида ташиш.
6. Божхона органининг лицензияси.

Таянч иборалар.

Божхона назорати ва шакллари, божхона кўригидан ўтказиш, товарларни божхона назорати остида сақлаш ва реализация қилиш, товарлар ватранспорт воситаларини божхона назорати остида ташиш, божхона брокери, божхона лицензияси.

1. Божхона назорати ва шакллари.

Божхона назорати божхона органларининг мансабдор шахслари томонидан қуйидаги йўллар билан ўтказилади:

- божхона мақсадлари учун зарур бўлган ҳужжатлар ва маълумотларни текшириш;
- жисмоний ва мансабдор шахсларни оғзаки сўраб-суриштириш;
- божхона кўригидан ўтказиш;
- товарлар, транспорт воситалари, бинолар ва бошқа жойларни божхона томонидан қиёслаш;
- товарлар ва транспорт воситаларини ҳисобга олиш;
- ҳисобга олиш ва ҳисобот тизимини текшириш;
- божхона назоратидан ўтказилиши лозим бўлган товарлар ва транспорт воситалари туриши мумкин бўлган ёхуд назорат қилиш божхона органлари зиммасига юклатилган фаолият амалга оширилаётган ҳудудлар, бинолар ва бошқа жойларни текшириш;
- қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа шаклларда.

Божхона назорати ўтказилаётганида инсон, ҳайвонот ва ўсимликлар ҳаёти ва соғлиги учун хавфсиз бўлган ҳамда товарлар ва транспорт воситаларига зиен

етказмайдиган техникавий ва бошқа воситалар қўлланилиши мумкин. Божхона назоратини ўтказиш қоидалари қонун ҳужжатларида белгиланади.

Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали олиб ўтиладиган ҳамда шартли чиқариб юборилган товарлар ва транспорт воситалари божхона назоратидан ўтказилиши лозим, Божхона кодекснинг 49, 50, 117-126-моддаларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно. Божхона органлари эркин божхона зоналари ва эркин омборларда турган товарлар устидан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда божхона назоратини амалга оширишга ҳақлидир.

Божхона органлари божхона ҳудудидан божхона органининг рухсатисиз чиқиб кетган транспорт воситаларини мажбурий равишда тўхтатиш, денгиз, дарё ва ҳаво кемаларини мажбурий равишда орқага қайтаришга ҳақлидир, чет эл кемалари ва бошқа давлатларнинг ҳудудида турган кемалар бундан мустасно.

2. Божхона кўригидан ўтказиш тартиби

Божхона назорати:

божхона ҳудудига олиб киришда - товарлар ва транспорт воситалари божхона чегарасини кесиб ўтган пайтдан эътиборан; божхона ҳудудидан товарлар ва транспорт воситаларини олиб чиқишда - божхона декларацияси қабул қилиб олинган пайтдан эътиборан бошланади.

Божхона назорати, агар қонун ҳужжатларида бошқача тартиб назарда тутилмаган бўлса, товарлар ва транспорт воситалари сақланган божхона режимига мувофиқчиқишга рухсат берилган пайтдан эътиборан ёхуд улар божхона чегарасини кесиб ўтган пайтдан эътиборан тугалланади.

Божхона назорати зоналари божхона чегаралари бўйлаб, божхона расмийлаштируви жойларида, божхона органлари жойлашган ерларда ва божхона органлари томонидан белгиланадиган бошқа жойларда тузилади. Божхона назорати зоналарини тузиш ва белгилаш тартиби қонун ҳужжатларида белгиланади. Божхона назорати зоналарида ишлаб чиқариш, тижорат фаолиятини ва бошқа фаолиятни амалга оширишга, шунингдек уларнинг чегаралари орқали транспорт воситалари, товарлар ва шахсларни олиб ўтишга божхона органларининг рухсати билан ва назорати остида йўл қўйилади.

Божхона чегараси орқали товарлар ва транспорт воситаларини олиб ўтувчи ёки назорат қилиш божхона органлари зиммасига юклатилган фаолиятни амалга оширувчи шахслар бу органларга рўйхати ва тақдим этиш тартиби қонун ҳужжатларида белгиланадиган ҳужжатлар ва маълумотларни топширадилар. Божхона назоратини амалга ошириш учун божхона органлари банклардан, бошқа молия-кредит муассасаларидан ва хўжалик юритувчи субъектлардан экспорт-импорт операциялари ҳамда назорат қилиш божхона органлари зиммасига юклатилган фаолиятнинг бошқа турларига доир маълумотларни олишга ҳақлидир. Божхона назорати учун зарур бўлган ҳужжатлар шахслар томонидан камида уч йил сақланиши лозим

Товарлар ва транспорт воситаларини божхона кўригидан ўтказиш товарлар ва транспорт воситаларини божхона чегараси орқали олиб ўтишнинг қонунийлигини аниқлаш, уларни ҳисобга олиш, бож, солиқлар, йиғимлар олиш, шунингдек олиб кириш, олиб чиқиш ва транзит қилиш тақиқланган товарлар божхона чегараси орқали ўтишининг ҳамда божхона ҳудуди орқали транзит тартибида ўтишининг

олдини олиш учун божхона органларининг мансабдор шахслари томонидан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади. Товарлар ва транспорт воситаларига нисбатан ваколатларга эга бўлган шахслар товарлар ва транспорт воситаларини кўздан кечириш пайтида ҳозир бўлишга ҳақлидир, божхона органлари мансабдор шахсларининг талабига кўра эса текшириш пайтида ҳозир бўлишлари ва божхона органларининг мансабдор шахсларига зарур ёрдам кўрсатишлари шарт. Товарлар ва транспорт воситаларига нисбатан ваколатларга эга шахс бўлмаган тақдирда, транспорт воситасини бошқарувчи шахс божхона мақсадлари учун ваколатли шахс деб ҳисобланади. Товарлар ва транспорт воситаларига нисбатан ваколатларга эга бўлган шахслар йўқлигида божхона органлари қуйидаги ҳолларда товарлар ва транспорт воситаларини кўздан кечиришга ҳақли:

- улар товарлар ва транспорт воситалари тақдим этилганидан сўнг ўн кун ўтганидан кейин келмаган бўлса;
- давлат хавфсизлиги, жамоат тартибига, инсон ҳаёти ва соғлиғига, ҳайвонот ва ўсимликлар, атроф табиий муҳитга, Ўзбекистон Республикасининг бадиий, тарихий ва археологик бойликлари сақланишига хавф мавжуд бўлганда ва кечиктириб бўлмайдиган бошқа ҳолатларда;
- товарлар ҳалқаро почта жўнатмалари орқали юборилган бўлса;
- товарлар ва транспорт воситалари улар жойлаштирилган божхона режимини бузган ҳолда божхона ҳудудида қолдирилган бўлса.

Шахсни кўздан кечириш божхона чегараси орқали ўтаётган ёхуд божхона назорати зонасида ёки ҳалқаро алоқа учун очиқ аэропортнинг транзит зонасида турган жисмоний шахс қонун ҳужжатларини бузиш объектлари ҳисобланувчи товарларни ўз ёнида яширяпти ва кўрсатмаяпти деб ҳисоблашга асослар бўлган тақдирда, божхона органи мансабдор шахсининг қарорига биноан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ўтказилади.

Божхона назорати остида бўлган ҳужжатлар, товарлар, транспорт воситалари, бинолар ва бошқа жойларни божхона қиёслашидан ўтказиш уларга пломбалар, муҳрлар қўйиш, рақамли, ҳарфий ва бошқа маркалар босиш, қиёслаш белгиларини қўйиш, штамплар босиш, намуналар ва нусхалар олиш, товарлар ва транспорт воситаларини таърифлаш, уларнинг чизмаларини тайёрлаш, масштабни тасвирлар, фотосуратлар, иллюстрациялар тайёрлаш, товарларга илова қилинган ва бошқа ҳужжатлардан ҳамда ўзга қиёслаш воситаларидан фойдаланиш орқали таъминланади.

қиёслаш воситалари фақат божхона органлари томонидан ёки уларнинг рухсати билан ўзгартирилиши, олиб ташланиши ёки йўқ қилиниши мумкин, товарлар ва транспорт воситаларининг йўқ бўлибкетиши, уларга қайта тиклаб бўлмайдиган даражада путур етказилиши ёки уларнинг жиддий бузилиши хавфи туғилган ҳоллар бундан мустасно. қиёслаш воситалари ўзгартирилганлиги, олиб ташланганлиги ёки йўқ қилинганлиги тўғрисида божхона органларига дарҳол маълум қилинади ва бундай хавф мавжуд бўлганлигини исботловчи далиллар тақдим этилади.

Божхона органлари божхона назорати остида турган товарлар ва транспорт воситаларини, шунингдек бож тўловлари тўланмаган ёки бож тўловлари юзасидан божхона имтиёзлари берилган товарларни инвентаризациядан ўтказишга ҳақлидир.

Божхона органлари қонун ҳужжатларига мувофиқ шахсларнинг назорат қилиш божхона органлари зиммасига юклатилган фаолиятини текширишга ҳақлидир.

Божхона органлари божхона назоратини ўтказишда, қоида тариқасида, назоратнинг қонун ҳужжатларига риоя этилишини таъминлаш учун етарли бўлган шакллари қўллайдилар. Божхона назоратининг айрим шакллари қўлламаслик ёки улардан озод қилиш шахслар қонун ҳужжатларига риоя этиш мажбуриятидан озод қилинишини билдирмайди. Зарурат бўлганда божхона органлари, агар қонун ҳужжатларида бошқача тартиб назарда тутилмаган бўлса, божхона назоратининг белгиланган барча шаклларида фойдаланишлари мумкин.

Божхона назоратининг муайян шаклларида озод қилиш Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатлари ва халқаро шартномаларига мувофиқ амалга оширилади. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси депутатлари ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси аъзоларининг шахсий багажи, агар мазкур шахслар хизмат вазифаларини бажариш билан боғлиқ ҳолда Ўзбекистон Республикаси божхона чегарасидан ўтаётган бўлсалар, божхона текширувидан озод қилинади. Чет эл ҳарбий кемалари, жанговор ва ҳарбий-транспорт ҳаво кемалари, шунингдек ўзи юриб келаётган ҳарбий техникаси божхона текширувидан озод қилинади.

Товарлар ва транспорт воситалари чиқишига рухсат берилганидан кейин, агар қонун ҳужжатлари бузилган деб тахмин қилиш учун асослар мавжуд бўлса, товарлар ва транспорт воситалари божхона назоратидан ўтказилиши мумкин. Кўрсатиб ўтилган ҳолларда божхона органлари товарлар ва транспорт воситалари мавжудлигини текширишга, уларни такроран божхона текширувидан ўтказишга, божхона декларациясида кўрсатилган маълумотларни қайта текширишга, ушбу товарлар билан амалга ошириладиган ташқи иқтисодий ва кейинги тижорат операцияларига дахлдор ҳужжатлар ва бошқа маълумотларни текширишга ҳақлидир. Текшириш декларант турган жойда, кўрсатиб ўтилган операцияларга бевосита ёки билвосита алоқаси бўлган ёки зарур ҳужжатларга эга бўлган ҳар қандай бошқа шахс турган жойларда ўтказилиши мумкин. Ҳуқуқбузарлик аниқланган тақдирда шахслар қонун ҳужжатларига мувофиқ жавобгар бўладилар.

Божхона органларининг мансабдор шахслари хизмат гувоҳномаси асосида божхона назоратидан ўтказилиши керак бўлган товарлар ва транспорт воситалари, божхона назорати учун зарур бўлган ҳужжатлар мавжуд бўлиши мумкин бўлган ёхуд назорат қилиш божхона органлари зиммасига юкланган фаолият амалга оширилаётган ҳудуд ва биноларга кира олиш ҳуқуқига эга, Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида ёки халқаро шартномаларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

Божхона органлари божхона назоратини ўтказишда ёрдам кўрсатиш учун қонун ҳужжатларига мувофиқ мутахассислар ва экспертларни жалб этишга ҳақли.

3. Божхона омборлари ва эркин омборлар.

Божхона омборлари ва эркин омборлар - товарларни божхона назорати остида сақлашга мўлжалланган, махсус ажратилган ва жиҳозланган бинолар ёки бошқа жойлардир. Бошқа товарларга зарар етказиши мумкин бўлган ёки алоҳида шарт-шароитларда сақланиши талаб этиладиган товарлар фақат махсус мослаштирилган омборларга жойлаштирилиши лозим. Божхона омбори Ўзбекистон Республикасининг юридик ва (ёки) жисмоний шахси ёхуд божхона органи томонидан таъсис этилади.

Эркин омбор Ўзбекистон Республикасининг юридик ёки жисмоний шахси томонидан таъсис этилади. Божхона омборлари сақлаш шароитларига кўра товарларни

вақтинча сақлаш ва (ёки) божхона омбори режимларида сақлаш учун мўлжалланган бўлади.

Божхона омборлари фойдаланиш мумкинлиги жиҳатидан ҳар қандай шахслар фойдаланиши учун очик бўлиши ҳамда муайян шахслар, қоида тариқасида, омбор эгалари фойдаланиши учун мўлжалланган ёпиқ омборлар бўлиши мумкин. Божхона омборлари ва эркин омборларни очиш тартиби ҳамда уларга қўйиладиган талаблар қонун ҳужжатларида белгиланади.

Божхона омборлари ва эркин омборларнинг эгалари қуйидагиларга мажбурдирлар:

- омборларни божхона назоратини таъминлаш мақсадида жиҳозлаш;
- товарларнинг асралишини таъминлаш;
- сақлашга қўйилган товарлар ва транспорт воситаларини олиш имкониятини истисно этиш, божхона назорати бундан мустасно;
- божхона назорати амалга оширилишига тўсқинлик қилмаслик;
- ҳисоб-китоб ишларини юритиш ҳамда сақлаб турилган товарлар ва транспорт воситалари тўғрисида божхона органларига қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда ҳисоботлар тақдим этиш;
- лицензия шартларига риоя этиш;
- божхона органларининг қонуний талабларини бажариш ва қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа мажбуриятларни адо этиш.

Бож олинмайдиган савдо дўконининг эгаси 3, 6, 7-бандларида назарда тутилган талабларга риоя этиши, шунингдек келаётган ва сотилаётган товарлар ҳисобини юритиши, бу товарлар тўғрисида божхона органларига қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда ҳисоботлар тақдим этиши шарт.

Божхона омборлари ва эркин омборлар эгаларининг омборга товарлар ва транспорт воситаларини жойлаштирувчи шахслар билан ўзаро муносабатлари шартнома асосида қурилади. Божхона омборларининг эгалари бўлган божхона органларининг божхона омборларига товарлар ва транспорт воситаларини жойлаштирувчи шахслар билан ўзаро муносабатлари қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

Вақтинча сақлаш режимига жойлаштирилган товарлар: омбор эгаси томонидан, товарларга нисбатан ваколатларга эга бўлган бошқа шахс ва уларнинг вакиллари томонидан кўздан кечирилиши ва ўлчаб чиқилиши мумкин. Божхона органининг рухсати билан текшириш ва қиёслаш учун товарлардан намуналар ҳамда нусхалар олиниши мумкин; уларнинг ўзгармас ҳолатда сақланишини таъминлаш учун зарур бўлган операциялар амалга оширилиши, шу жумладан шикастланган ўрови тузатилиши мумкин. Божхона омбори режимига жойлаштирилган товарлар устида уларнинг асралишини таъминлаш, божхона органининг рухсати билан сотишга ва ташишга тайёрлаш бўйича операциялар амалга оширилиши мумкин. Операцияларнинг рўйхати ҳамда уларни амалга ошириш тартиби қонун ҳужжатларида белгилаб қўйилади. Эркин омборга жойлаштирилган товарлар билан ишлаб чиқариш ва тижорат операцияларини Кодексга мувофиқ амалга оширишга йўл қўйилади, уларни чакана сотиш бундан мустасно. Ушбу товарлар учун қонун ҳужжатларида назарда тутилган айрим тақиқ ва чекловлар белгилаб қўйилиши мумкин. Божхона органлари Кодекс ва бошқа қонун ҳужжатларининг қоидаларига

риоя этмаган айрим шахсларга товарлар билан операциялар ўтказишни тақиқлаб қўйишлари ва уларнинг товарлардан фойдаланишини рад этишлари мумкин.

Божхона омбори ва бож олинмайдиган савдо дўкони эгалари омборда сақланаётган ва дўконда реализация қилинаётган товарлар ҳамда транспорт воситаларининг бож тўловлари тўланиши учун жавобгар бўладилар. Агар божхона омбори эгаси билан товарлар ва транспорт воситаларини вақтинча сақлаш режимига жойлаштирувчи шахс ўртасидаги шартномада ушбу шахснинг бож тўловларини тўлаш учун жавобгарлиги назарда тутилган бўлса, улар солидар жавобгар бўладилар. Божхона органининг розилиги билан бож тўловларини тўлаш учун жавобгарлик товарларни божхона омбори режимида сақлаш учун жойлаштирган шахс зиммасига юкланиши мумкин. Агар божхона органи божхона омборининг эгаси бўлса товарлар ва транспорт воситаларини шу омборга жойлаштирган шахс бож тўловларини тўлаш учун жавобгар бўлади, бундай шахс бўлмаган тақдирда - уларнинг мулкдори ёки эгаси ҳисобланувчи шахс жавобгар бўлади. Агар эркин омборга жойлаштирилган товарлардан бож тўловлари ундирилса, тўловлар тўланиши учун уларни омборга жойлаштирган шахс жавобгар бўлади.

Божхона омбори ва эркин омбор, шунингдек бож олинмайдиган савдо дўкони қуйидаги ҳолларда тугатилади:

- эгаларининг хохишига кўра;
- лицензияларнинг амал қилиш муддати ўтганида;
- лицензиялар бекор қилинганида ёки уларнинг амалқилиши тугатилганда;
- қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа ҳолларда.

Тугатиш тўғрисидаги қарор қабул қилинган санадан эътиборан божхона омборида ёки эркин омборда ёхуд бож олинмайдиган савдо дўконидан турган товарларни сақлаш вақтинча сақлаш режимига мувофиқ амалга оширилади. Лицензия бекор қилинганида товарлар божхона омбори ёки эркин омбор ёхуд бож олинмайдиган савдо дўконига жойлаштирилган санадан эътиборан қайта божхона расмийлаштирувидан ўтказилиши лозим, уларнинг эгаларидан эса, сақлаб турганлик эвазига божхона органлари томонидан таъсис этилган божхона омборлари учун белгиланган миқдорда товарларнинг тугатилаётган омборда ёки магазинда турган бутун даври учун божхона йиғимлари ундирилади. Лицензия чақириб олинганида лицензиянинг амал қилишни тугатиш тўғрисида қарор қабул қилинган санадан эътиборан товарлар қайта божхона расмийлаштирувидан ўтказилиши лозим, уларнинг эгаларидан эса, сақлаб турганлик эвазига божхона органлари томонидан таъсис этилган божхона омборлари учун белгиланган божхона йиғимлари ундирила бошлайди. Божхона омбори ва эркин омбор, бож олинмайдиган савдо дўкони тугатилганда, шунингдек божхона омбори, бож олинмайдиган савдо дўконига берилган лицензиянинг амал қилиши тўхтатиб турилганда товарларни сақлашга жойлаштиришга ҳамда уларни реализация қилишга йўл қўйилмайди. Бундай ҳолларда товарларни божхона омбори ва эркин омбордан, шунингдек бож олинмайдиган савдо дўконидан чиқариш Божхона Кодексига мувофиқ амалга оширилади.

Эркин омборга берилган лицензиянинг амал қилиши тўхтатиб турилганда чет эл товарларини омборга жойлаштириш бож, солиқлар тўланган ва иқтисодий сиёсат чоралари қўлланилган ҳолда амалга оширилади, бож, солиқлардан озод қилиш ёхуд уларни қайтариш эса Ўзбекистон товарларига нисбатан қўлланилмайди.

Тугатилаётган божхона омбори ва бож олинмайдиган савдо дўконида бўлган товарлар ва транспорт воситалари вақтинча сақлаш режимида туришининг умумий муддати уни тугатиш тўғрисидаги қарор қабул қилинган санадан эътиборан икки ойдан, эркин омборда эса - олти ойдан ошмаслиги лозим.

4.Товарлар ва транспорт воситаларини божхона

назорати остида ташиш

Божхона назорати остида турган, шу жумладан божхона ҳудуди орқали транзит режимида олиб ўтиладиган товарлар ва транспорт воситалари юк жўнатувчи божхона органидан юк келиб тушувчи божхона органига ушбу товарлар ва транспорт воситаларини ташиш учун қабул қилган юк ташувчининг жавобгарлиги остида ташилиши мумкин. Юк келиб тушувчи божхона органига топширилиши лозим бўлган ҳужжатлар қайси товарлар ва транспорт воситаларига тегишли бўлса, ўша товарлар ва транспорт воситалари билан бир хил тартибда етказилади.

Ташувчи қуйидаги ҳолларда товарлар ва транспорт воситаларини ташиш учун қабул қилмасликка ҳақли: божхона ва транспорт ҳужжатлари белгиланган тартибни бузган ҳолда расмийлаштирилган бўлса;

божхона томонидан транспорт воситасига ва товарлар жойланган ўров-идишларга қўйилган таъминлов чоралари ташилаётган товарларга ана шу таъминлов чораларини бузмасдан тегиш имкониятини истисно этмаса.

Товарлар, транспорт воситалари ва уларга оид ҳужжатларни ташиш учун қабул қилиб олган ташувчи:

уларни жўнатувчи божхона органи томонидан белгиланган манзилга, йўналишда ва муддатда, табиий эскириш ёхуд нормал ташиш ва сақлаш шароитларидаги камайиш оқибатидаги ўзгаришларни истисно этганда, уларнинг ўров-идишлари ёки ҳолатини ўзгартирмасдан, элтиб беришдан бошқа мақсадда фойдаланмасдан етказиб бериши;

товарлар, транспорт воситалари ва уларга оид ҳужжатларни юк келиб тушадиган божхона органида кўрсатиши, бу орган мансабдор шахсларининг талабига биноан эса - товарлар ва транспорт воситаларини амалда тақдим этиши;

божхона назорати остида турган товарлар билан бир вақтда бошқа товарларни ташимаслиги шарт. Юк элтиб бериладиган жойига етиб келганидан кейин ташувчи божхона органининг рухсатисиз товарлар ва транспорт воситасини тўхташ жойида қаровсиз колдириш, тўхташ жойини ўзгартириш, йўловчиларни тушириш, товарлар билан бирон-бир ортиш-тушириш ваўраш-жойлаш операцияларини ўтказиш, қийслаш воситаларини ўзгартириш, олиб ташлаш ёки йўқ қилиш ҳуқуқига эга эмас. Агар ташувчи, йўловчиларнинг ва транспорт воситаси экипажининг ҳаёти ҳамда соғлиги чинакам хавф остида қолганлигини, товарлар ва транспорт воситасининг йўққилиниши, қайтариб бўлмайдиган тарзда қўлдан кетиши ёки жиддий бузилиши хавфи мавжуд бўлганлигини исботласа, талабларни бузганлик учун жавобгарлик юзага келмайди. Кўрсатилган талаблар бузилишига сабаб бўлган ҳолатлар тўғрисида ташувчи дарҳол божхона органини хабардор қилиши шарт. Агар ташувчи ёхуд унинг транспорт воситаси Божхона Кодексининг талабларига риоя этилишини кафолатлай олмаса, божхона органи транспорт воситаси фақат тегишлича жиҳозланган ёки божхона кузатувиغا олинган ёки товарлар божхона ташувчиси томонидан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ташилган тақдирдагина товарларнинг божхона

назорати остида олиб ўтилишига йўл қўйишга ҳақли. Айрим тоифадаги товарларни ташувчиларучун қонун ҳужжатларида бошқача талаблар белгиланиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси ҳудуди орқали олиб ўтилатган товарлар ва транспорт воситаларининг бут сақланиши учун ташувчи жавобгар бўлади. Товарлар божхона органининг рухсатисиз бериб юборилган, йўқотилган ёки юк келиб тушадиган божхона органига элтиб берилмаган тақдирда, ташувчи, тегишли равишда эркин муомалага ёки экспортга чиқариш режимларида тўланиши лозим бўлган бож тўловларини тўлаши шарт, товарлар ҳалоқат ёки енгиб бўлмас куч таъсири оқибатида йўқ бўлган ёхуд қайтариб бўлмайдиган тарзда қўлдан кетган, ёхуд камомад табиий эскириш ёки нормал ташиш ва сақлаш шароитида камайиш туфайли юзага келган ёхуд органлар ёки мансабдор шахсларнинг қонунга ҳилоф ҳатти-ҳаракатлари натижасида эгаликдан чиқиб кетган ҳоллар бундан мустасно. Ўзбекистон Республикасидан ташқарида рўй берган бундай ҳоллар Ўзбекистон Республикасининг дипломатия ваколатхоналари ёки консуллик муассасалари томонидан белгиланган тартибда тасдиқланиши лозим.

Фалокат юз берган ёки енгиб бўлмас куч таъсир этган тақдирда ташилатган товарлар транспорт воситасидан туширилиши мумкин. Бу ҳолда ташувчи товарларнинг бут сақланишини таъминлаш ва улардан бирон-бир тарзда фойдаланилишига йўл қўймаслик учун зарур чораларни кўриши, ишнинг ҳолатларини, товарлар ва транспорт воситаларининг каерда эканлигини энг якин божхона органига дарҳол хабар қилиши, товарларнинг энг якин божхона органига ташиб келтирилишини ёки божхона органининг мансабдор шахслари товарлар турган жойга олиб келилишини таъминлаши шарт. Божхона органи бундай ҳолларда божхона назоратини таъминлаш учун кўриладиган чора-тадбирларни белгилайди. Юқорида назарда тутилган чора-тадбирларкўрилиши муносабати билан ташувчининг қилган ҳаражатлари божхонаоргани томонидан копланмайди. Ушбу қоидалар юқорида кўрсатилган денгиз, дарё ёки ҳаво кемалари Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ноилож тўхташ ёки кўнишга мажбур бўлган ҳолларда ҳам қўлланилади.

Божхона ташувчиси божхона органининг лицензиясини олган ва товарлар ташишни божхона назорати остида амалга оширадиган юридик шахсдир. Божхона ташувчисининг товарларни жўнатувчи билан ўзаро муносабатлари шартнома асосида йўлга қўйилади. Божхона ташувчиси божхона кодексида назарда тутилган талабларга риоя этиши, шунингдек божхона назорати остидаги ташишларнинг ҳисоб-китобини юритиши ва божхона органларига тегишли ҳисоботларни тақдим этиши шарт.

5.Божхона органининг лицензияси

Божхона органининг лицензияси Ўзбекистон Республикасининг юридик ёки жисмоний шахсига божхона омбори, бож олинмайдиган савдо дўконини ва эркин омборни таъсис этиш, божхона ҳудудида қайта ишлаш, божхона назорати остида қайта ишлаш, божхона ҳудудидан ташқарида қайта ишлаш, божхона режимларидан фойдаланиш, шунингдек божхона брокери, божхона ташувчиси сифатидаги фаолиятни амалга ошириш учун берилади. Лицензия беш йил муддатга берилади. Агар божхона омбори божхона органлари томонидан таъсис этилса, кўрсатиб ўтилган лицензияни олиш талаб қилинмайди.

Лицензия божхона органи ёхуд суднинг қарорига кўра бекор қилиниш ёки унинг амал қилиши тугатилиши мумкин. Божхона омбори, бож олинмайдиган савдо дўкони ва эркин омборни таъсис этиш, шунингдек божхона брокери ёки божхона ташувчиси сифатидаги фаолиятни амалга ошириш учун берилган лицензиянинг амал қилиши божхона органининг қарорига кўра тўхтатиб қўйилиши мумкин.

Товарларни қайта ишлаш учун лицензия бериш шартлари Товарларни божхона ҳудудида қайта ишлаш ва товарларни божхона назорати остида қайта ишлаш учун лицензия қуйидаги шартлар билан берилади:

- * олиб кирилган товарларни қайта ишлаш маҳсулотларида қиёслаш мумкин бўлса, қонун ҳужжатларида белгиланган ҳоллар бундан мустасно;

- * қайта ишлаш Ўзбекистон товарларини қайта ишлаш маҳсулотлари кўринишида олиб чиқишга ёхуд ишлаб чиқариш қувватларидан фойдаланишга ёрдам берса;

- * божхона иши тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини таъминлаш юзасидан божхона органлари белгилаши мумкин бўлган бошқа талаблар бажарилган бўлса.

- * Товарларни божхона ҳудудидан ташқарида қайта ишлаш учун лицензия қуйидаги шартлар билан берилади:

- * қонун ҳужжатларида ўзгача тартиб назарда тутилмаган ҳолларда божхона органи қайта ишлаш маҳсулотлари олиб чиқилган товарлар қайта ишлаш натижасида вужудга келганини аниқлаш мумкин деб ҳисобласа;

- * товарларни божхона ҳудудидан ташқарида қайта ишлаш Ўзбекистон Республикаси иқтисодиети манфаатларига зарар етказмаса.

Юридик шахс божхона брокери сифатида фаолият олиб бориш ҳуқуқини берадиган лицензияни олиши учун қуйидагилар талаб этилади:

- * штатда божхона расмийлаштируви бўйича мутахассисга эга бўлиш;

- * ўз фаолиятини суғурталаш шартномасини тузиш;

- * бундай фаолиятни амалга ошириш учун моддий-техника жиҳозларига эга бўлиш;

- * божхона назоратидан ўтказилиши лозим бўлган товарлар билан амалга ошириладиган операцияларни аниқ ва тўлиқ акс эттирувчи ҳисоб-китоблар ва ҳисоботлар юритилишини таъминлайдиган шарт-шароитларга эга бўлиш;

- * қонун ҳужжатларида белгиланган бошқа талабларга жавоб бериш.

Божхона ташувчиси сифатида фаолият олиб бориш ҳуқуқини берадиган лицензияни олиш учун қуйидагилар талаб этилади: божхона ташувчиси рўйхатга олинган божхона органининг фаолият зонасидаги божхона расмийлаштируви жойига жуда бўлмаганда битта транспорт воситаси 24 соат ичида етиб келишини таъминлай оладиган махсус жиҳозланган транспорт воситаларига эга бўлиш;

ўз фаолиятини сурталаш ҳақида шартнома тузиш;

қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа талабларга жавоб бериш.

Лицензияни бекор қилиш

Агар лицензия белгиланган тартибни бузган ҳолда ёки лицензия тўлиқ бўлмаган ёхуд нотўғри маълумотлар асосида берилган бўлиб, улар лицензия бериш тўғрисида қарор қабул қилиш учун муҳим аҳамиятга эга бўлган бўлса, лицензия бекор қилинади. Бекор қилиш тўғрисидаги қарор лицензия берилган санадан эътиборан амал қилади.

Лицензиянинг бекор қилиниши тўғрисидаги қарор мазкур қарорни қабул қилган божхона органи томонидан лицензиатга ёзма шаклда, қарор қабул қилинган кундан эътиборан уч кундан кечиктирмай асосланган далиллар билан етказилади. Лицензиат лицензияни бекор қилиш тўғрисидаги қарорни олган кундан эътиборан ўн кун ичида лицензия божхона органига қайтарилиши ва йўқ қилиниши керак.

Лицензиянинг амал қилиши қуйидаги ҳолларда тугатилади: лицензиат лицензиянинг амал қилишини тугатиш тўғрисида ариза билан мурожаат қилганда:

*юридик шахс тугатилганда - тугатилган пайтдан эътиборан ёки унинг фаолияти қайта ташкил этиш натижасида тугатилганида - қайтаташкил этилган пайтдан эътиборан, унинг ўзгартирилиши бундан мустасно;

*якка тартибдаги тадбиркор давлат рўйхатидан ўтганлиги тўғрисидаги гувоҳноманинг амал қилиши тугатилганда;

*якка тартибдаги тадбиркорнинг муомала лаёқати белгиланган тартибда чекланганда ёки у муомалага лаёқатсиз деб топилганда;

*лицензиат лицензия талаблари ва шартларини мунтазам равишда ёки бир маротаба қўпол равишда бузганда;

*лицензиат лицензиянинг амалқилишини тўхтатиб туришига олиб келган ҳолатларни божхона органи белгилаган муддатда бартараф этмаганда;

*божхона органининг лицензия бериш тўғрисидаги қарорининг қонунга ҳилофлиги аниқланганда;

*лицензиянинг амал қилиш муддати тугаганда.

Лицензиянинг амал қилишини тугатиш тўғрисидаги қарор мазкур қарорни қабул қилган божхона органи томонидан лицензиатга ёзма шаклда, қарор қабул қилинган кундан эътиборан уч кундан кечиктирмай асосланган далиллар билан етказилади.

Лицензиат лицензиянинг амал қилишини тугатиш тўғрисидаги қарорни олган кундан эътиборан ўн кун ичида лицензия божхона органига қайтарилиши ва йўқ қилиниши керак. Божхона органининг лицензиянинг амал қилишини тугатиш тўғрисидаги қарори оммавий ахборот воситаларида эълон қилиниши лозим. Тугатиш тўғрисидаги қарор қабул қилинган санадан эътиборан лицензиянинг амал қилиши тугатилади. Лицензия амал қилишининг тугатилиши суд томонидан асоссиз деб топилган ҳолларда божхона органи лицензиат олдида у кўрган зарар миқдорида жавобгар бўлади.

Лицензиянинг амал қилиши божхона органининг қарорига биноан қуйидаги ҳолларда тўхтатиб турилиши мумкин:

- лицензиат лицензия талаблари ва шартларини бузганлиги аниқланганда;
- божхона органининг лицензиат зиммасига аниқланган қоида бузарликларни бартараф этиш мажбуриятини юқловчи қарорлари лицензиат томонидан бажарилмаганда;
- юридик шахс қайта тузилганда - лицензияни қайта расмийлаштириш муддатига.

Лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш тўғрисидаги қарор мазкур қарорни қабул қилган божхона органи томонидан лицензиатга ёзма шаклда, қарор қабул қилинган кундан эътиборан уч кундан кечиктирмай асосланган далиллар билан етказилади. Божхона органи лицензиат томонидан лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туришга олиб келган ҳолатларни бартараф этиши учун муддат белгилаши шарт. Кўрсатилган муддат олти ойдан ошиб кетиши мумкин эмас. Лицензиянинг амал

қилиши тўхтатиб турилишига олиб келган ҳолатларни лицензиат бартараф этган тақдирда, лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб турган божхона органи кўрсатилган ҳолатлар бартараф этилганлиги тўғрисидаги тасдиқномани олган кундан эътиборан ўн кунлик муддат ичида лицензиянинг амал қилишини тиклаш тўғрисида қарор қабул қилиши шарт.

Лицензия бериш тўғрисидаги такрорий ариза лицензияни бекор қилиш ёки лицензияни ама қилишни тугатиш тўғрисида қарор чиқарилган кундан эътиборан икки йил ўтганидан кейин бунинг учун асос бўлган сабаблар бартараф этилган тақдирда кўриб чиқилиши мумкин.

Малака аттестатини бериш тартиби, унинг амал қилиш муддати, шунингдек божхона расмийлаштируви бўйича мутахассисларга қўйиладиган талаблар қонун ҳужжатлари билан белгиланади. Божхона расмийлаштируви бўйича мутахассиснинг малака аттестатини божхона органи бекор қилиши ёхуд унинг амал қилишини тугатиши ёки тўхтатиб туриши мумкин.

Агар малака аттестати белгиланган тартибни бузган ҳолда берилган бўлса ёки аттестат тўлиқ бўлмаган ёки нотўғри маълумотлар асосида берилган бўлиб, улар аттестат бериш тўғрисидаги қарорнинг қабул қилинишида муҳим аҳамият касб этган бўлса, у бекор қилинади. Бекор қилиш тўғрисидаги қарор малака аттестати берилган санадан эътиборан амал қилади.

Агар мутахассис қуйидаги ҳаракатларни содир этган бўлса, малака аттестатининг амал қилиши тугатилиши мумкин ҳужжатларни сохталаштиришда, ўғрилиқ содир этишда, порахўрликда айбдор деб топилган, шунингдек божхона иши соҳасида ҳуқуқбузарликлар содир этган бўлса; ўзини вакил қилган шахсга жиддий зарар етказган бўлса, шу жумладан тижорат сири ёки махфий ахборот бўлган маълумотлардан қонунга хилоф равишда фойдаланиш йўли билан зарар етказган бўлса ва бу суд томонидан аниқланган бўлса; солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузган бўлса.

Тугатиш тўғрисида қарор қабул қилинган санадан эътиборан малака аттестатининг амал қилиши тугатилади.

Божхона расмийлаштируви бўйича мутахассиснинг малака аттестати суднинг қарорига биноан ҳам бекор қилиниши ёки унинг амал қилиши тугатилиши мумкин. Божхона расмийлаштируви бўйича мутахассиснинг малака аттестати суднинг ҳал қилув қарорига биноан ҳам бекор қилиниши ёки чақириб олиниши мумкин.

Малака аттестати бериш тўғрисидаги такрорий ариза малака аттестати бекор қилинган, унинг амал қилиши тугатилган кундан эътиборан олти ой ўтганидан кейин, бунинг учун асос бўлган сабаблар бартараф этилган тақдирда ёки суд белгилаган муддат ўтганидан кейин кўриб чиқилиши мумкин. Малака аттестатининг амал қилиши божхона расмийлаштируви бўйича мутахассис ўз мажбуриятларини ҳалол бажарганлигига шубҳа қилиш учун етарли асослар мавжуд бўлган тақдирда икки ойгача бўлган муддатга тўхтатиб турилиши мумкин.

Лицензия, малака аттестати берганлик учун, шунингдек уларни қайтадан рўйхатдан ўтказганлик ёки амал қилишини тиклаганлик учун Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси белгилайдиган миқдорларда йиғимлар ундирилади.

Лицензия бекор қилинган, чақириб олинган ёки малака аттестати бекор қилинган, унинг амал қилиши тугатилган, ҳақиқий эмас деб топилган тақдирда кўрсатиб ўтилган йиғимлар қайтарилмайди.

Назорат саволлари.

1. Божхона назорати ва шакллари тушунтириш.
2. Божхона кўригидан ўтказиш тартиби қандай тартибда амалга оширилади.
3. Товарларни божхона назорати остида сақлаш ва реализация қилиш тартиби.
4. Товарлар ва транспорт воситаларини божхона назорати остида ташиш тартибларини тушунтириш.
5. Божхона брокери нима иш қилади.
6. Божхона лицензияси бериш тартиби қандай жараёнларни ўз ичига олади.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг Божхона Кодекси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 1998 й
2. Божхона қонун ҳужжатларидаги янгиликлар-2 / New documents and provisions in the customs law-2/ Бухгалтер кутубхонаси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 2004 й.
3. Каримов И.А. «Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида». Тошкент. «Ўзбекистон», 1995 йил
4. Каримов И.А. «Ўзбекистоннинг сиёсий-иқтисодий ва иқтисодий истиқболлини асосий тамойиллари». Тошкент «Ўзбекистон» 1997йил.
5. Каримов И.А. «Ўзбекистон XXI аср бусафасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари». Тошкент. «Ўзбекистон»1998 йил.
6. Ҳамидов К. «Ташқи иқтисодий фаолият асослари». Т. 2002 й.
7. Шермухамедов А.Т. ва бошқ. «Ташқи савдони давлат томонидан бошқариш», Т.: 2002 й.
8. Камилов У. И др. «Основы таможенного дела», Т. 1999 г.
9. Додабоев А. «Таможенная статистика», Ф. 2002 г.
10. Экспорт-импорт юқларини расмийлаштиришда божхона органларига тақдим этиладиган ҳужжатлар руйхати. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигидан 1998 йил 8 апрелда 428-сон билан руйхатдан ўтган.
11. «Солиқ ва божхона хабарлари» газетаси. 2006 йил сонлари
12. www.customs.uz.
13. www.soliq.uz.

5-мавзу : БОЖХОНА РАСМИЙЛАШТИРУВИ ВА РАСМИЙЛАШТИРУВ ТАРТИБЛАРИ.

Режа

1. Расмийлаштириш тартиби, жойи ва муддати.
2. Расмийлаштирув бўйича дастлабки операциялар.
3. Декларациялаш тартиби ва шакллари.
4. Декларантнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари.

Таянч иборалар.

Декларант, божхона расмийлаштируви, расмийлаштирув жойи ва вақти, расмийлаштирув муддати, божхона расмийлаштирувининг соддалаштирилган тартиби, Декларация, қисқа декларация, Декларация шакллари, декларант ҳуқуқи, декларант мажбурияти.

1. Расмийлаштириш тартиби, жойи ва муддати

Божхона расмийлаштируви божхона органи фаолият кўрсатадиган зонадаги шу мақсад учун ажратилган, товарларни жўнатувчи ёки олувчи ёхуд уларнинг таркибий бўлинмаси жойлашган ерларда божхона органининг иш вақтида амалга оширилади. Манфаатдор шахснинг ёзма илтимосномасига биноан унинг ҳисобидан ва божхона органининг розилиги билан божхона расмийлаштируви бошқа жойларда ва божхона органининг иш вақтидан ташқари вақтда амалга оширилиши мумкин. Божхона органлари жойлашган ерларда эмас, бевосита ўз ҳудудларида ёки биноларида божхона расмийлаштирувини ўтказишдан манфаатдор бўлган юридик ва жисмоний шахслар бу органларга хизмат ва маиший биноларини, ускуналар ҳамда алоқа воситаларини бепул бериб қўядилар.

Божхона органи товарлар ва транспорт воситаларининг божхона расмийлаштирувини божхона декларацияси қабул қилинган ҳамда барча зарур ҳужжатлар ва маълумотлар тақдим этилган пайтдан бошлаб ўн кундан кечиктирмай, БК 81-моддасининг биринчи қисмида тилга олинган товарларга нисбатан эса - уч кундан кечиктирмай амалга оширади. Мазкур муддатлар давлатнинг бошқа органлари товарлар ва транспорт воситаларини назорат қилиши учун зарур бўлган вақтни ўз ичига олмайди.

Божхона расмийлаштирувидан ўтказилиши лозим бўлган товарлар ва транспорт воситаларига нисбатан ваколатларга эга бўлган шахслар божхона расмийлаштируви вақтида иштирок этишга ҳақликдир, божхона органи мансабдор шахсларининг талабига биноан эса, божхона расмийлаштируви вақтида ҳозир бўлишлари ва расмийлаштиришни амалга оширишда уларга зарур ёрдам кўрсатишлари шарт.

Божхона чегараси орқали товарлар олиб ўтувчи шахс, ташувчи, омбор эгаси ёки товарлар ва транспорт воситаларига нисбатан ваколатларга эга бўлган бошқа шахс божхона органининг талабига биноан божхона расмийлаштирувидан ўтказилиши лозим бўлгантоварларни транспортда ташиш, тортишни ёки уларнинг миқдорини бошқача тарзда аниқлашни, ортиш, тушириш, қайта ортиш, бузилган ўровларни тузатиш, ўровларни очиш, товарлар ва транспорт воситаларини ўраш ёки

қайта ўрашни, шунингдек бундай товарлар ва транспорт воситалари туриши мумкин бўлган бинолар, идишлар ва бошқа жойларни очишни ўз ҳисобидан амалга ошириши шарт. Агар товарлар ва транспорт воситаларига нисбатан божхона расмийлаштируви тугалланмаган бўлса, ушбу модданинг биринчи қисмида кўрсатилган операциялар божхона органининг рухсати билан амалга оширилади.

Божхона расмийлаштирувини ўтказиш учун божхона органлари, уларнинг рухсати билан эса товарларга нисбатан ваколатларга эга бўлган шахслар ва давлат назоратини амалга оширувчи бошқа органлар божхона назорати остида турган товарлардан уларни текшириш (экспертиза қилиш) учун намуналар ва нусхалар олишга ҳақлидирлар. Товарларга нисбатан ваколатларга эга бўлган шахслар намуналар ва нусхалар олиш вақтида ҳозир бўладилар ва божхона органларининг мансабдор шахсларига ёрдам кўрсатадилар, шунингдек намуналар ва нусхаларни текшириш натижалари билан танишадилар. Товарларга нисбатан ваколатларга эга бўлган шахснинг ташаббуси билан божхона органлари томонидан товарлардан намуналар ва нусхалар олиш, шунингдек намуналар ва нусхаларни текшириш натижасида юзага келган ҳаражатларни ана шу шахс тўлайди. Намуналар ва нусхалар олиш тартиби, уларни текшириш ва тасарруф этиш муддатлари, шунингдек тартиби қонун ҳужжатларида белгиланади.

Божхона чегараси орқали олиб ўтиладиган товарлар ва транспорт воситаларининг божхона расмийлаштируви ветеринария, фитосанитария, экология назорати ва қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда давлат назоратининг бошқа турлари амалга оширилганидан кейин тугайди.

Табиий офатлар, фалоқатлар, халоқатлар юз берганда зарур бўладиган товарларни, тирик хайвонлар, тез бузиладиган товарлар, радиоактив материаллар, оммавий ахборот учун зарур хабарлар ва бошқа материалларни, Ўзбекистон Республикасининг қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятининг олий органлари номига юборилаётган товарларни, шунингдек инсонпарварлик ердами сифатида юборилаётган товарларни ва бошқа шунга ўхшаш товарларни Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали олиб ўтишда уларнинг божхона расмийлаштируви соддалаштирилган тартибда ва биринчи ўринда амалга оширилади.

Эркин божхона зоналари ва эркин омборларга олиб кирилатган, шунингдек уларнинг ҳудудидан олиб чиқиладиган товарларнинг божхона расмийлаштируви соддалаштирилган тартибда амалга оширилиши мумкин. Божхона расмийлаштирувининг соддалаштирилган тартибини қўлланиш шартлари қонун ҳужжатларида белгиланади.

Божхона расмийлаштируви тугалланмаган товарлар ва транспорт воситаларидан фойдаланишга ҳамда уларни тасарруф этишга йўл қўйилмайди, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

2.Расмийлаштирув бўйича дастлабки операциялар.

Божхона расмийлаштируви бошлангунга ва товарлар ҳамда транспорт воситалари муайян божхона режимига жойлаштирилгунга қадар қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда дастлабки операциялар ўтказилади.

Божхона ҳудудига товарлар ва транспорт воситаларини олиб киришда, шу жумладан эркин божхона зоналари ва эркин омборлар ҳудудидан товарлар ва транспорт воситаларини олиб киришда ташувчи божхона чегарасини кесиб ўтиш

тўғрисида божхона органини хабардор қилади. Товарлар ва транспорт воситалари божхона ҳудудидан ташқарига олиб чиқиладиганда товарлар ва транспорт воситаларини олиб ўтувчи шахс бу товарлар ва транспорт воситаларини олиб чиқиш нияти тўғрисида божхона органларини олдиндан хабардор қилади. Божхона органи хабарномани қайд этади ва божхона расмийлаштирувини амалга ошириш учун товарлар ҳамда транспорт воситалари келтирилиши лозим бўлган вақт ва жойни тайин қилади. Агар товарларни олиб ўтувчи шахс ушбу хабарни етказмаса, бу вазифа ташувчи зиммасига юклатилади. Ушбу модданинг талаблари Ўзбекистон Республикасининг ҳудудида жойлашган порт ёки аэропортда тўхтамай божхона ҳудудини кесиб ўтадиган денгиз, дарё ва ҳаво кемаларига нисбатан қўлланилмайди.

Юқорида назарда тутилган хабарнома берилганидан кейин ташувчи ушбу Кодекснинг талабларига риоя этган ҳолда товарлар, транспорт воситалари ва уларга тегишли ҳужжатларни божхона органи белгиллаган жойга етказиб келтириши ва келганидан кейин шу жойда туриши шарт.

Товарлар ва транспорт воситалари етказиб келтирилган жойда божхона органига кўрсатилади, уларга тегишли ҳужжатларэса, топширилади. Кўрсатиш товарлар ва транспорт воситалари келтирилганидан кейин кечи билан 30 минут ичида, товарлар ва транспорт воситалари божхона органининг иш вақтидан ташқари пайтда етказиб келтирилган тақдирда, божхона органининг иш вақтибошланганидан кейин кўпи билан 30 минут ичида улар келтирилганлиги ҳақида хабар қилишдан иборатдир.

Божхона органининг талабига биноан кўрсатилган товарлар ва транспорт воситалари амалда ана шу органга тақдим этилади. Товарлар кўрсатилганидан кейин товарларга нисбатан ваколатларга эга бўлган шахслар товарларни божхона режимига жойлаштириш мақсадида божхона органининг рухсати билан улардан намуналар ва нусхалар олишлари мумкин. Тайин қилинган жойга божхона органининг иш вақтидан ташқари пайтда келтирилган товарлар ва транспорт воситалари божхона назорати зонасида жойлаштирилади. Ушбу модданинг талабларида назарда тутилган ҳаракатлар ёки ҳолатлар оқибатида вужудга келганҳаражатлар ташувчининг ўз ҳисобига езилади ва божхона органлари томонидан копланмайди.

3. Декларациялаш тартиби ва шакллари

қисқа декларация

Товарлар ва транспорт воситалари муайян божхона режимига жойлаштирилгунига қадар қисқа декларация қўлланилиши мумкин. Божхона органининг рухсати билан қисқа декларация сифатида транспорт, тижорат ҳужжатлари ва бошқа ҳужжатлардан, шу жумладан халқаро ташишларни амалга ошириш чоғида қўлланиладиган, чет тилларда тузилган ҳужжатлардан фойдаланилиши мумкин. қисқа декларация ташувчи томонидан товарлар ва транспорт воситаларини кўрсатиш билан бир вақтда ёки божхона органининг рухсати билан товарлар ва транспорт воситалари кўрсатилганидан кейин йигирма тўрт соат ичида топширилади. Агар товарлар кўрсатилган муддат ичида муайян божхона режимига жойлаштирилса, қисқа декларация топширилмайди. Ташувчи томонидан қисқа декларация топшириш ваколати берилган шахс бўлмаса, капитан, хайдовчи ёки транспорт воситасини бошқарувчи бошқа шахс божхона органлари учун шундай шахс деб ҳисобланади. Ташувчининг вакили қисқа декларацияни расмийлаштиришда божхона органларига

ёрдам кўрсатиши шарт. қисқа декларациянинг шакли ва унда кўрсатилиши лозим бўлган маълумотларнинг рўйхати ва уни бериш тартиби божхона органлари томонидан белгиланади.

Олиб кирилган товарлар ва транспорт воситалари муайян божхона режимига жойлаштирилгунига қадар улар учун, шу жумладан бож тўловлари тўланиши учун божхона органлари олдида ташувчи жавобгар бўлади, Божхона Кодекси 84-моддасининг иккинчи қисмида назарда тутилган ҳол бундан мустасно.

Декларациялаш

Ўзбекистон Республикаси божхона чегарасидан олиб ўтилатган ёки божхона режими ўзгартирилатган товарлар ва транспорт воситалари, шунингдек бошқа товарлар ва транспорт воситалари учун қонун ҳужжатларида белгиланган ҳолларда божхона органига декларация топширилиши лозим.

Декларациялаш товарлар ва транспорт воситалари тўғрисидаги, улар жойлаштириладиган божхона режимлари ҳақидаги аниқ маълумотларни, божхона мақсадлари учун зарур бўлган бошқа маълумотларни белгиланган шаклда баён этиш орқали амалга оширилади. Декларациялашнинг шакли ва тартиби, шунингдек божхона декларациясида кўрсатиладиган маълумотларнинг рўйхати қонун ҳужжатларида белгиланади.

Товарлар учун божхона расмийлаштирувидан ўтказилаётган божхона органига декларация топширилади. Товарлар ташийдиган транспорт воситалари товарлар билан бир вақтда декларацияланади. Юксиз транспорт воситалари ва йўловчилар ташиётган транспорт воситалари Ўзбекистон Республикасининг божхона чегарасини кесиб ўтиш вақтида декларацияланади.

Денгиз, дарё ва ҳаво кемалари ўзи етиб келган Ўзбекистон Республикаси божхона ҳудудидаги порт ёки аэропортда ёхуд ўзи жўнаб кетган Ўзбекистон Республикаси божхона ҳудудидаги порт ёки аэропортда декларацияланади.

Божхона декларацияси божхона органлари томонидан белгиланган муддатларда топширилади. Бу муддатлар товарлар ва транспорт воситалари кўрсатилган кундан эътиборан ўн беш кундан ошмаслиги лозим. Жисмоний шахслар томонидан нотижорат мақсадлардаги товарларни қўл юки ва багаж ҳолида божхона чегарасидан олиб ўтишда божхона декларацияси товарларни кўрсатиш билан бир вақтда топширилади.

Божхона ҳудудига кириб келаётган транспортвоситалари Ўзбекистон Республикаси божхона чегарасини кесиб ўтганидан кейин кўпи билан уч соат, божхона ҳудудидан чиқиб кетаётган транспорт воситалари эса Ўзбекистон Республикасининг божхона чегарасини кесиб ўтишига кўпи билан уч соат қолганида декларацияланади. Ушбу муддатлар божхонаорганлари белгилайдиган тартибда ва шартларда узайтирилиши мумкин.

Божхона органи божхона декларациясини қабул қилишни рад этишга ҳақли эмас. Божхона декларацияси қабул қилинганлиги расмийлаштирилган пайтдан бошлаб у юридик аҳамиятга молик фактлардан далолат берувчи ҳужжатга айланади.

Божхона декларациясини тақдим этиш билан бир вақтда божхона органига бошқа зарур ҳужжатлар ҳам топширилади. Божхона органи божхона декларацияси ва тақдим этилган ҳужжатларда баён этилган маълумотларни текшириш учун қўшимча маълумотларни сўраб олишга ҳақли. Кўрсатиб ўтилган ҳужжатлар ва қўшимча маълумотлар рўйхати қонун ҳужжатларида белгиланади. Божхона органи етишмаётган ҳужжатлар ва маълумотларни тақдим этиш муддатларини белгилашга

ҳақли. Божхона органининг рухсати билан ҳалқаро ташишларда қўлланиладиган чет тилларда тузилган ҳужжатлар тақдим этилиши мумкин.

Божхона декларациясида кўрсатилган маълумотлар божхона органининг рухсати билан декларант томонидан ўзгартирилишиёки тўлдирилиши, топширилган божхона декларацияси эса қайтариб олинishi мумкин.

Ўзгартириш, тўлдириш ёки қайтариб олиш фақатгина: божхона декларациясини текшириш бошлангунига қадар; товарлар ва транспорт воситаларини кўздан кечириш бошлангунига қадар; кўрсатилган маълумотларнинг нотўғри эканлиги божхона органи томонидан аниқлангунига қадар амалга оширилиши мумкин. Божхона декларациясини ўзгартириш ёки тўлдириш унинг амал қилиш доирасини кенгайтириши ёки торайтириши мумкин эмас. Божхона органларининг мансабдор шахслари ўз ташаббуси билан, шахснинг топшириғи ёки илтимосига биноан ёзма божхона декларациясини тўлдиришга, божхона декларациясида кўрсатилган маълумотларни ўзгартириш ёки тўлдиришга ҳақли эмас, божхона органларининг ваколатига киритилган маълумотларни божхона декларациясига киритиш ҳоллари, шунингдек агар машинада ишлов бериш учун фойдаланиладиган кодли маълумотлар божхона декларациясида кодсиз кўринишда мавжуд бўлса, кодли маълумотларни ўзгартириш ёки тўлдириш бундан мустасно.

Дастлабки божхона декларацияси

Агар декларант алоҳида сабаблар туфайли батафсил божхона декларациясини тақдим эта олмаса, божхона органи қонун ҳужжатларида белгиланадиган тартибда муваккат ёки тўлиқ бўлмаган божхона декларациясини тақдим этиш учун рухсат беришга ҳақли, бунда муваккат ёки тўлиқ бўлмаган божхона декларациясида божхона мақсадлари учун зарур бўлган асосий маълумотлар баён этилиши ва етишмаётган маълумотлар божхона органи белгиладиган муддатларда тақдим этилиши шарт қилиб қўйилади.

Даврий божхона декларацияси

Айни бир шахс томонидан айни бир хил товарлар ва транспорт воситалари мунтазам равишда олиб ўтилса, божхона органи муайян давр мобайнида Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали олиб ўтиладиган барча товарлар ва транспорт воситаларига битта божхона декларацияси берилишига рухсат этиши мумкин. Даврий божхона декларациясини топшириш ҳоллари ва тартиби қонун ҳужжатларида белгиланади.

Божхона органлари товарлар ва транспорт воситаларини декларациялашнинг соддалаштирилган тартибини белгилаб қўйишга ҳақли.

4. Декларантнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари.

Товарлар ва транспорт воситаларини олиб ўтувчи шахс ёки божхона брокери декларант бўлиши мумкин. Ўзбекистон Республикасининг юридик ва жисмоний шахси декларант бўлиши мумкин, жисмоний шахслар томонидан божхона чегараси орқали нотижорат мақсадларида товарлар олиб ўтиш ҳоллари ва божхона органлари белгиладиган бошқа ҳоллар бундан мустасно. Декларант, у божхона чегараси орқали товарлар ва транспорт воситаларини олиб ўтувчи шахс ёки божхона брокери бўлишидан катъи назар, қонун ҳужжатларида назарда тутилган барча вазифаларни бажаради ва тўлиқ жавобгар бўлади.

Декларант божхона декларациясини топширгунга қадар божхона назорати остида товарлар ва транспорт воситаларини кўздан кечиришга, божхона органининг рухсати билан намуналар ва нусхалар олишга ҳақли. Агар товарларга доир божхона декларациясида ҳисобга олинган бўлса, намуналар ва нусхалар олинганида улар ҳақида алоҳида божхона декларацияси тақдим этилмайди.

Товарлар ва транспорт воситаларини декларациялаш чоғида декларант: ушбу Кодексда назарда тутилган тартибга мувофиқ товарлар ва транспорт воситаларини декларациялашга ва божхона органига божхона декларациясини топширишга; божхона органининг талабига биноан декларацияланаётган товарлар ва транспорт воситаларини кўрсатишга; божхона органига божхона расмийлаштируви учун зарур бўлган ҳужжатлар ва қўшимча маълумотларни тақдим этишга; божхона тўловларини тўлашга; божхона органларига божхона расмийлаштирувини амалга оширишда ёрдам беришга мажбурдир. қонун ҳужжатларида декларантнинг бошқа ҳуқуқ ва мажбуриятлари ҳам назарда тутилган бўлиши мумкин.

Божхона брокери - божхона органининг лицензиясини олган Ўзбекистон Республикасининг юридик шахсидир. Божхона брокери ўзини вакил қилган шахс ҳисобидан ва унинг топширигига биноан божхона расмийлаштируви бўйича операцияларни ўз номидан ўтказиш ва божхона иши соҳасида бошқа воситачилик вазифаларини бажаришга ҳақли. Божхона брокери билан уни вакил қилган шахснинг ўзаро муносабатлари нотариал тасдиқланган шартнома асосида курилади.

Божхона брокерининг божхона органлари олдидаги ҳуқуқлари ва мажбуриятлари уни вакил қилган шахс билан тузилган шартномада чеклаб қўйилиши мумкин эмас.

Божхона органининг малака аттестатига эга бўлган мутахассис декларант номидан божхона расмийлаштируви бўйича ҳаракатларни амалга ошириш ҳуқуқига эга. Декларант-божхона расмийлаштируви бўйича мутахассиснинг божхона органлари олдидаги мажбуриятларини чеклаб қўйиши мумкин эмас.

Назорат саволлари.

1. Божхона расмийлаштируви қандай тартибда амалга оширилади?
2. Божхона расмийлаштируви муддатларини тушунтиринг.
3. Расмийлаштирув бўйича дастлабки операциялар ўтказиш тартибларини тушунтиринг.
4. Декларациялаш ва декларация турлари ҳақида нима дея оласиз?
5. Декларант ва унинг ҳуқуқ, ҳамда мажбуриятларини биласизми?

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг Божхона Кодекси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 1998 й
2. Ўзбекистон Республикасининг қонуни «Бож тарифи тўғрисида» 1997 йил 29 август.
3. Ўзбекистон Республикасининг қонуни «Давлат божхона хизмати тўғрисида» 1997 йил 29 август.
4. Божхона қонун ҳужжатларидаги янгиликлар 1. New documents and provisions in the customs law-1. Бухгалтер кутубхонаси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 2004 й.

5. Каримов И.А. «Ўзбекистон буюк келажак сари» Тошкент. «Ўзбекистон». 1998 йил.
6. Каримов И.А. «Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида». Тошкент. «Ўзбекистон», 1995 йил
7. Каримов И.А. «Ўзбекистоннинг сиёсий-иқтимоий ва иқтисодий истиқболлини асосий тамойиллари». Тошкент «Ўзбекистон» 1997йил.
8. Ҳамидов К. «Ташқи иқтисодий фаолият асослари». Т. 2002 й.
9. Шермухамедов А.Т. ва бошқ. «Ташқи савдони давлат томонидан бошқариш», Т.: 2002 й.
10. Камилов У. И др. «Основы таможенного дела», Т. 1999 г.
11. Экспорт-импорт юқларини расмийлаштиришда божхона органларига тақдим этиладиган ҳужжатлар руйхати. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигидан 1998 йил 8 апрелда 428-сон билан руйхатдан ўтган.
12. "Солиқ ва божхона хабарлари" газетаси. 2006 йил сонлари
13. www.customs.uz.
14. www.soliq.uz.

6-мавзу: БОЖХОНА ТЎЛОВЛАРИ ВА УЛАРНИ УНДИРИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ УМУМИЙ АСОСЛАРИ.

Режа

1. Божхона тўловлари ва уларнинг турлари.
2. Божхона божи ва уни ундириш тартиби.
3. қўшилган қиймат солиғи ва солиқ ставкалари.
4. Акциз солиғи ва унинг узига хос жиҳатлари.
5. Божхона йиғимларини ҳисоблаш ва ундириш.
6. Дастлабки қарорни қабул қилиш, уни узгартиришнинг айрим масалалари.

Таянч иборалар.

Божхона тўлови, тўлов турлари, бож, божни ҳисоблаш, қўшилган қиймат солиғи, солиқ ставкалари, акциз солиғи, солиқни ҳисоблаш тартиби, солиқ ставкалари, божхона йиғимлари, лицензия берганлик учун йиғим, дастлабки қарор, тўловларни тўлаш тартиби.

1. Божхона тўловлари ва уларнинг турлари.

Товарлар ва транспорт воситаларини божхона чегараси орқали олиб ўтишда ва Божхона Кодексида назарда тутилган бошқа ҳолларда қуйидаги божхона тўловлари тўланади: бож; қўшилган қиймат солиғи; акциз солиғи; лицензия берганлик учун йиғим; божхона расмийлаштируви бўйича мутахассис деган малака аттестатини берганлик учун йиғим; божхона расмийлаштируви учун божхона йиғими; товарларни сақлаганлик учун божхона йиғими; товарларни божхона кузатувига олганлик учун божхона йиғими; дастлабки қарорни қабул қилганлик учун ҳақ қонун ҳужжатларида бошқа божхона тўловлари ҳам белгиланиши мумкин.

Импорт божхона тўловларини ҳисоблаш ва ундириш тартиби

Божларга тортиш объекти ва унинг тўловчилари. Божлар декларант томонидан тўланади. Хар бир манфаатдор шахс тўловчининг ўрнига, агар қонунчиликда ўзга ҳолат кўзда тутилмаган бўлса, божни тўлаш ҳуқуқига эга. Божхонада баҳолаш усуллари ёрдамида аниқланадиган товарларнинг божхона қиймати божларга тортиш объекти бўлиб ҳисобланади.

2. Божхона божи ва уни ундириш тартиби.

Божларнинг ставкалари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибда амалга киритилди ва ташқи иқтисодий фаолиятнинг барча иштирокчилари учун ягона бўлиб ҳисобланади.

Белгиланган ставкалар ҳажмидаги божларни товарнинг жўнатувчи мамлакатдан ва экспортчидан қатъий назар, Ўзбекистон Республикаси савдо-иқтисодий муносабатларда мумкин қадар қулайликни яратиб берувчи режимни қўллайдиган мамлакатлардан келиб чиққан товарларга нисбатан қўлланилади.

Ўзбекистон Республикаси эркин савдо зонасини барпо этиш тўғрисидаги келишувга эга бўлган мамлакатларда ишлаб чиқарилган товарларга нисбатан божлар:

- қўлланилмайди, агар товар мазкур Келишув иштирокчиси бўлган давлатлардан бирининг резиденти томонидан экспорт қилинса ва мазкур Келишув иштирокчиси бўлган давлат резиденти томонидан Келишув иштирокчиси бўлган бошқа давлатнинг божхона ҳудудидан олиб кирилса (олиб қўйишлар тўғрисидаги баённомаларга киритилган товарлардан ташқари). Бунда резидент дейилганда ушбу давлат ҳудудида ташкил этилган ташкилот ёки ушбу давлат ҳудудида доимо яшовчи жисмоний шахс тушунилади;

- белгиланган ставкалар миқдорида қўлланилади бошқа ҳолларда.

қолган мамлакатларда ишлаб чиқарилган, шунингдек, божхона расмийлаштириши чоғида келиб чиқиш мамлакати аниқ белгиланмаган товарларга нисбатан божлар ставкалари икки барабар оширилган ҳолда қўлланилади. Товарнинг келиб чиқиш мамлакатини аниқлаш учун Ўзбекистон Республикаси божхона органлари қонунга ва Ўзбекистон Республикасининг бошқа меъёрий ҳужжатларига мувофиқ товарнинг келиб чиқиш сертификати тақдим этилишини талаб қилиш ҳуқуқига эга.

Катта бўлмаган туркумлардаги (фактура қиймати 5000 АҚШ долларигача бўлган) товарларнинг келиб чиқишини тасдиқлашда экспортчи товарнинг келиб чиқиш мамлакатини ҳисобварақ-фактурада ёки товарларга илова қилинган бошқа ҳужжатларда кўрсатиши мумкин. Божхона расмийлаштириши чоғида келиб чиқиш мамлакати аниқ белгиланмаган товарларга нисбатан мумкин қадар қулайлик яратиб берувчи режим ёки уларнинг келиб чиқиш сертификатининг божхона расмийлаштириши амалга оширилган санадан бошлаб бир йилдан кечиктирилмаган ҳолда олиниши шарти билан эркин савдо режими ўрнатилиши мумкин.

Божларни тўлаш бўйича имтиёзлар

қонунинг 33-моддасига мувофиқ божларни ундиришдан қуйидагилар озод қилинади:

- халқаро йўналишда юклар, багаж ва йўловчилар ташийдиган транспорт воситалари, шунингдек, уларнинг йўлда, оралиқ тўхташ жойларида бир маромда ишлаши учун зарур бўлган ёки транспорт воситаларида юз берган аварияларга (носозликларга) барҳам бериш учун чет элларда сотиб олинган моддий-техника

таъминоти буюмлари ва асбоб-анжомлари, ёнилғи, озиқ-овқат маҳсулотлари ва бошқа мол-мулк;

- қонунчиликка мувофиқ Ўзбекистон Республикасининг валютаси, чет эл валютаси (нумизматика учун ишлатиладиган валюта бундан мустасно), шунингдек қимматли қоғозлар;

- денгизда ов билан банд бўлган Ўзбекистон Республикаси кемаларини ҳамда Ўзбекистон Республикасининг юридик ва жисмоний шахслари томонидан ижарага олинган (фрахт қилинган) кемаларни таъминлаш мақсадида божхона ҳудудидан ташқарига олиб чиқиладиган моддий-техника таъминоти буюмлари ва анжомлар, ёнилғи, озиқ-овқат ва бошқа мол-мулк, шунингдек, уларнинг Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудига олиб кириладиган ов маҳсулотлари;

- қонунчиликда назарда тутилган ҳолларда давлат мулкига айлантирилиши лозим бўлган товарлар;

- чет давлатлар вакилларининг, Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги ёки халқаро шартномаларига мувофиқ бож тўламасдан буларни олиб кириш ҳуқуқига эга бўлган жисмоний шахсларнинг расмий ёки шахсий эҳтиёжлар учун фойдаланишига мўлжаллаб божхона ҳудудига олиб кириладиган ёки бу ҳудуддан олиб чиқиладиган буюмлар;

- инсонпарварлик ёрдами сифатида, давлатлар, ҳукуматлар, халқаро ташкилотлар томонидан беғараз ёрдам тариқасида ёки хайрия мақсадларида, шу жмладан, техник ёрдам кўрсатиш тарзида авариялар ва ҳалоқатлар, табиий офатларнинг оибатларини бартараф этиш мақсадида Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудига олиб кириладиган ва ундан олиб чиқиладиган товарлар;

- бепул ўқув, даволаш ва мактабгача тарбия болалар муассасалари учун мўлжалланган ўқув қўлланмалари;

- учинчи давлатлар учун мўлжалланган ва божхона назорати остида Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудидан транзит тартибида олиб ўтиладиган товарлар;

- божхона қонунчилигига мувофиқ жисмоний шахслар томонидан божхона чегараси орқали олиб ўтиладиган ва ишлаб чиқариш ёки бошқа тижорат фаолиятини олиб бориш учун мўлжалланмаган товарлар.

Ўзбекистон Республикаси ҳукумати номидан ёки унинг кафолатлари остида тузилган ҳукуматлараро ва кредит келишувлари асосида етказиб бериладиган;

Ўзбекистон Республикаси ҳукуматининг қарорларига мувофиқ давлат бюджетидан ажратиладиган маблағлар ҳисобидан олиб кириладиган;

Олиб кириладиган товарлар уларнинг ўзлари ишлаб чиқарган маҳсулотлари бўлиши шarti билан 50 млн. АҚШ долларида ортиқ бўлган умумий суммада Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётига бевосита инвестицияларни амалга оширувчи хорижий юридик шахслар томонидан олиб кириладиган;

Кўргазмалар, рекламалар ва тақдимотмаросимлари учун экспонатлар сифатида олиб кириладиган;

Даваль асосларда олиб кириладиган хом ашё, материаллар ва улардан олиб чиқиб кетиладиган маҳсулотларни ишлаб чиқариш учун бутловчи буюмлар.

«Чет эл инвестициялари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунига мувофиқ чет элликинвесторлар томонидан Ўзбекистон Республикасига ўз ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун, шунингдек чет эллик инвесторлар билан тузилган меҳнат шартномаларига мувофиқ Ўзбекистон Республикасининг турган чет эллик

инвесторлар ва чет эл давлатлари фуқароларининг шахсий эҳтиёжлари учун олиб кириладиган мол-мулк божга тортилмайди.

Жисмоний шахслар божларни улар томонидан бож тўламасдан олиб киришнинг белгиланган меъёридан ортиқ бўлган товарларнинг олиб кирилиши чоғида тўлайдилар.

Эркин савдо зонаси тўғрисидаги келишувлар бузилган мамлакатлар рўйхати ва мумкин қадар қулайликлар яратиб бериш режими бериладиган мамлакатлар рўйхати белгиланган тартибда тасдиқланади.

3. қўшилган қиймат солиғи ва солиқ ставкалари

Ўзбекистон Республикаси ҳудудига импорт қилинадиган товарларга нисбатан қўшилган қиймат солиғини ҳисоблаб чиқариш ва тўлаш тартиби.

Импорт қилинадиган товарлар учун қўшилган қиймат солиғини тўловчилар бўлиб, ушбу товарларни импорт қилувчи юридик ва жисмоний шахслар ҳисобланадилар.

қўшилган қиймат солиғи бевосита декларант томонидан, ёки қонунда бошқа тартиб кўзда тутилмаган бўлса, ҳар қандай манфаатдор шахс томонидан тўланиши мумкин.

Солиқ солинадиган объект ва қўшилган қиймат солиғини ҳисоблаш тартиби

Ўзбекистон Республикаси божхона қонунларида белгилаб қўйилган божхона режимига мувофиқ республика ҳудудига импорт қилинадиган товарлар (жумладан, МДХ мамлакатларидан импорт қилинадиган товарлар ҳам назарда тутилган ҳолда) қўшилган қиймат солиғи солинадиган объект ҳисобланади.

Юқорида товар деганда истеъмол аҳамиятига (ишлар, хизматлар бундан мустасно) ва қийматига (асбоб-ускуналар, маҳсулотлар, хом ашё, материаллар, электр, иссиқлик ва бошқа турдаги энергия (кувват), транспорт воситалари ва товар моддий бойликлар) эга бўлган барча нарсалар тушунилади.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудига импорт қилинадиган товарлар бўйича қўшилган қиймат солиғини ҳисоблаб чиқариш учун асос бўлиб, божхона қонунчилигига мувофиқ белгиланадиган божхона қиймати ҳисобланади.

Импорт қилинадиган товарлар бўйича солиқ солинадиган айланиш (оборот) миқдorigа божхона қиймати билан бир қаторда божхона божи (пошлинаси) ва акциз солиғи суммаси (акциз солиғи солинадиган товарлар бўйича) қўшилади.

Импорт қилинадиган товарларга қўшилган қиймат солиғи қуйидаги формула ёрдамида ҳисобланади:

$$C_{\text{ққсқ}} (C_{\text{т}} \text{ қ } P_{\text{ин}} \text{ қ } A_{\text{с}}) \times H / 100$$

бунда,

$C_{\text{ққсқ}}$ - қўшилган қиймат солиғи суммаси (миқдори);

$C_{\text{т}}$ - импорт қилинаётган товарнинг божхона қиймати;

$P_{\text{ин}}$ - божхона божи (пошлинаси) суммаси (миқдори);

$A_{\text{с}}$ - акциз солиғи солинадиган товарлар бўйича акциз солиғи суммаси;

H - қўшилган қиймат солиғининг ставкаси, фоизларда.

қўшилган қиймат солиғини тўлаш бўйича имтиёзлар

Амалдаги қонунчиликка мувофиқ қуйидагилар қўшилган қиймат солиғидан озод қилинади:

а) хорижий дитломатия ваколатхоналари ва уларга тенглаштирилган ваколатхоналар томонидан расмий фойдаланишга мўлжалланган товарлар;

б) дипломатия ваколатхоналари ва уларга тенглаштирилган ваколатхоналарнинг дипломатия ходимлари, шунингдек улар билан бирга яшайдиган, Ўзбекистон Республикасининг фуқароси бўлмаган оила аъзолари томонидан шахсий фойдаланиш учун, жумладан дастлабки жиҳозлаш учун олиб келинган товарлар;

в) дипломатия ваколатхоналарининг маъмурий-техник ходимлари ва уларга тенглаштирилган ваколатхоналарнинг ходимлари, жумладан улар билан бирга яшайдиган, лекин Ўзбекистон Республикасининг фуқароси бўлмаган ёки Ўзбекистон Республикасида доимий равишда яшамайдиган оила аъзолари томонидан дастлабки жиҳозлаш учун олиб келинган товарлар;

г) Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибга мувофиқ инсонпарварлик ёрдами сифатида келтириладиган товарлар;

д) божхона божисиз (пошлинасиз) олиб кириш нормалари (меъёрлари) чегарасида жисмоний шахслар томонидан импорт қилинадиган товарлар, тижорат мақсадлари учун мўлжалланган товарлар бундан мустасно;

е) табиий офатлар, қуролли можаролар, бахтсиз ходисалар ёки авариялар натижасида ёрдам кўрсатиш учун олиб келинадиган мол-мулклар;

ж) Ўзбекистон Республикаси ҳудудига келтириладиган технологик асбоб-ускуналар (жиҳозлар):

инвестиция дастурига киритилган устувор объектларни жиҳозлаш учун; ҳукумат қафолати остида хорижий кредитлар ҳисобидан молиялаштириладиган инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш учун; янги қуриладиган ва қайта қуриладиган халқ истеъмоли товарларини ишлаб чиқаришга ихтисослашган корхоналар учун; хорижий инвесторлар хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарнинг устав жамғармасига улуш сифатида келтирадиган технология ускуналари; республиканинг нефт-газ саноати (тармоғи) объектлари учун турли нав ва ҳажмлардаги қувурлар; белгиланган тартибда тасдиқланган лойиҳаларга мувофиқ янги корхоналарни барпо этишга, шунингдек ишлаб турган корхоналарни янгилаш ва қайта жиҳозлаш учун республика банкларнинг тегишли тасдиғи бўлса;

з) қуйидагилар доирасида етказиб бериладиган асбоб-ускуналар (приборлар, материаллар, ахборот ва ташкилий техникатизимлари ва воситалари):

Ўзбекистон Республикасида халқаро ташкилотлар, хорижий ташкилотлар ва жамғармаларнинг грантлари бўйича бажариладиган илмий-техникавий ва инновация дастурлари ҳамда лойиҳаларини амалга ошириш;

ажратилган грантларни (воситаларни) вазифалари ва мақсадларига ушбу кўрсатилган асбоб-ускуналарни мувофиқлиги тўғрисида ваколатли органнинг ҳулосаси асосида илмий-техник ҳамкорлик бўйича халқаро битимлар.

Хориждан сотиб олинган ёки хориждан келтириладиган ускуналар (асбоблар, материаллар, ахборот ва ташкилий техника тизимлари ва воситалари) бегоналаштирилган тақдирда барча тўловлар ва солиқлар белгиланган тартибда тўланади;

и) Ўзбекистон Республикаси томонидан тузилган шартномалар (битимлар) бўйича халқаро ва хорижий молиявий ва иқтисодий ҳукумат ташкилотлари

томонидан такдим қилинган (берилган) қарзлар ва грантлар ҳисобидан юридик шахслар, жумладан Ўзбекистон Республикаси норезидентлари томонидан материаллар, асбоб-ускуналар (жиҳозлар);

к) ўз ишлаб чиқаришда фойдаланиш учун болалар оёқ кийимини ишлаб чиқаришга ихтисослашган, хорижий инвестицияли корхоналар томонидан Ўзбекистон Республикаси ҳудудига олиб кирилатган хом-ашё, материаллар ва заготовкalar (ярим маҳсулотлар);

л) бюджет ташкилотларининг буюртмалари бўйича бюджет ажратмалари (ассигнованиялари, маблағлари) ҳисобидан Ўзбекистон Республикаси ҳудудига келтирилатган асбоб-ускуналар (жиҳозлар), товарлар;

м) импорт бўйича келтирилатган дори-дармон воситалари ва тиббий аҳамиятга эга бўлган маҳсулотлар.

Солиқ ставкалари

Импорт қилинаётган товарлар бўйича қўшилган қиймат солиғи **20 (йигирма)** фоизли ставка бўйича тўланади.

қўшилган қиймат солиғи танлаб олинган божхона режими шартларига мувофиқ равишда тасдиқланган ставкалар бўйича ҳисоблаб чиқарилади ва тўланади.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудига товарларни импорт қилиш чоғида қўшилган қиймат солиғи божхона декларацияси қабул қилинишидан олдин ёки бир вақтда тўланади.

Агар, божхона декларацияси Ўзбекистон Республикаси Божхона кодексида белгиланган муддатда топширилмаган бўлса, қўшилган қиймат солиғини тўлаш муддатлари божхона солиғини топширишнинг белгиланган муддати тугаган кундан ҳисобланади. қўшилган қиймат солиғи миллий валюта - сўмда тўланади.

Жисмоний шахслар солиқни белгиланган тартибда нақд пулда божхона органининг ёки божхона постининг кассасига тўлашлари мумкин.

Божхона органининг қарорига мувофиқ солиқ тўловчига божхона тўловларини тўлашни кечиктириш ва бўлиб -бўлиб тўлаш имкониятини бериш бўйича Йўриқномага мувофиқ қўшилган қиймат солиғини тўлашни кечиктириш ёки бўлиб-бўлиб тўлаш имкони берилиши мумкин.

қўшилган қиймат солиғини (ққС) ҳисоблаб чиқариш чоғида божхона юк декларациясининг (БЮД) 47 устуни қуйидаги тартибда тўлдирилади: "Тур" устунида (сатрида) "29" - ққС коди (хос рақами кўрсатилади);

"Ҳисоблабчиқаришасоси"устунида ҳисоблаб чиқарилган солиқ солинадиган оборот (айланиш) суммасидаги миқдор киритилади;

"Ставка" устунида (сатрида) ққС ставкасининг миқдори кўрсатилади.

"Сумма" устунида (сатрида) ққСни тўлаш учун ҳисоблаб чиқарилган сумма кўрсатилади.

"ТУ" устунида (сатрида) тўлов усулининг икки белгилари, ҳарфли коди (хос рақами) кўрсатилади:

"НП" - банк орқали нақд пулсиз ҳисоб-китоб;

"БК" - божхона тўловларини суммасини нақд пулда тўлаш;

"ТК" - божхона тўловларини кечиктириб тўлаш имкониятини бериш;

"БТ" - божхона тўловларини бўлиб-бўлиб тўлаш имконини бериш;

"ОО" - тўлов тўланмайди.

"Ҳисоблашнинг мукамаллиги" номли В устунида ққСни тўланганлигини тасдиқловчи тўлов ҳужжатларини тартиб рақами ва тўланган санаси ҳамда тўловнинг коди умумий суммаси кўрсатилади.

қўшилган қиймат солиғи бўйича тўланган суммалар ҳудудий божхона органларининг депозит счётига ўтказилиб, кейинчалик улар Республика бюджетининг даромади ҳисобига ўтказилади. Бунда, ҳисобланган бўлак тўловлари суммаси, жумладан қўшимча қиймат солиғи бўйича сумма ҳудудий божхона органларини депозит счётига ўтказилади. Кўрсатилган суммаларга юк келиши билан тузатишлар киритилади (тузатилади) ва кейинчалик Республика бюджети даромадига ўтказилади.

Божхона органлари уч кун мобайнида қўшилган қиймат солиғи бўйича ундирилган суммаларни Республика бюджети даромадига ўтказадилар.

Ортиқча тўланган ёки ортиқча ундириб олинган қўшилган қиймат солиғи ўттиз кун муддат ичида қайтариб берилиши ёки бўлажак тўловлар ҳисобига ўтказилиши лозим.

Солиқ тўловчи қўшилган қиймат солиғини ортиқча тўланган суммасини ёки ортиқча ундирилган суммани қайтариб олиш бўйича талаб билан уларни тўлаган ёки ундирилган вақтдан эътиборан бир йил мобайнида мурожаат этиши мумкин.

қўшилган қиймат солиғи бўйича ортиқча тўланган суммаларни қайтариш, божхона органларига қуйидаги ҳужжатларни тақдим этилган ҳолларда амалга оширилади:

солиқ тўловчининг ортиқча солиқ тўлаганлиги ёки ундан ортиқча ундирилганлиги сабаби кўрсатилган, шунингдек пул маблағлари қайтарилиши керак бўлган тўловчининг банк реквизитлари кўрсатилган ёзма аризаси; қўшилган қиймат солиғи ҳисобланган ва ундирилган БЮД (божхона юк декларацияси);

қўшилган қиймат солиғига тегишли бўлган суммаларни тўлашга доир тўлов ҳужжатлари, ваколатли банкнинг бажарилганлиги тўғрисидаги белгиси билан;

товарларни чегарадан ҳақиқатда олиб ўтилганлиги тўғрисида чегара божхонасининг белгиси бўлган товарни кузатувчи ҳужжатлар (зарурат бўлганда).

Ортиқча тўланган қўшилган қиймат солиғи суммасини қайтариш умумий тушумлар ҳисобидан амалга оширилади.

қўшилган қиймат солиғини тўғри ҳисоблаш ва ўз вақтида тўлаш учун жавобгарлик декларантнинг (солиқ тўловчининг) зиммасига юклатилади.

қўшилган қиймат солиғи белгиланган тартибга мувофиқ тўланмаган тақдирда, пеня билан сўзсиз тартибда ундирилади.

4. Акциз солиғи ва унинг узига хос жиҳатлари

Ўзбекистон Республикаси ҳудудига юридик ва жисмоний шахслар томонидан олиб кириладиган, акциз тўланадиган товарларга Ўзбекистон республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорларига кўра рўйхатлар ва ставкалар бўйича акциз солиғи солинади. Акциз тўланадиган товарлар бўйича акциз солиғи божхона хизматлари томонидан сумларда ундирилади ва ҳар беш кунда Республика бюджетига қилинади. Акциз тўланадиган товарларни олиб қириб чиқариш учун объект сифатида божхона юк декларациясининг 45-устунида кўрсатилган, товарнинг божхона расмийлаштируви пайтида амал қилган курс бўйича сумларда қайта ҳисобланган товарнинг божхона қиймати ҳисобланади.

Акциз солиғи қуйидаги формула билан ҳисобланади.

$$C \cdot A : 100$$

бу ерда С - божхона қиймати, А-акциз солиғи ставкаси.

Алкоголли ва тамаки маҳсулотларига акциз солиғини ҳисоблаб чиқариш учун қуйидаги формуладан фойдаланилади.

$$O \cdot C_x : 100 : (100 - A)$$

Бу ерда О-солиқ солинадиган оборот, С-божхона қиймати, А-акциз солиғи ставкаси. Бунда акциз солиғи суммаси қуйидагича аниқланади.

$$O \cdot A : 100$$

Олиб кириладиган, акциз тўланадиган алоҳида турдаги товарлар бўйича солиқ суммаси божхона қийматидан фоизларда ёки бирлик улчов учун АКШ долларарида белгиланади.

Акциз солиғи қуйидагиларга тадбик этилмайди. а) бюджет ташкилотлари томонидан Республикамизга уз эҳтиёжлари учун олиб кириладиган товарлар. б) жисмоний шахслар томонидан чекланган меъёрлар бўйича товарлардан солиқ ундирилмайди.

5. Божхона йиғимларини ҳисоблаш ва ўндириш

қуйидаги ҳаракатлар учун Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси белгилайдиган миқдорларда божхона йиғимлари ундирилади: товарлар ва транспорт воситаларини, шу жумладан кузатувчисиз бағажда, халқаро почта жўнатмалари ва юкларда олиб ўтилатган нотижорат мақсадларидаги товарларни божхона расмийлаштирувидан ўтказганлик учун; товарлар ва транспорт воситаларини белгиланган жойлардан ташқарида ва божхона органларининг белгиланган иш вақтидан ташқари вақтда божхона расмийлаштирувидан ўтказганлик учун; товарлар ва транспорт воситаларини божхона органлари эгалигидаги божхона омборлари ва вақтинча сақлаш омборларида сақлаганлик учун; товарларни божхона кузатувида олганлик учун.

Божхона йиғимлари ставкалари.

№	Божхона йиғими тури	Йиғим ставкаси
1	2	3
1.	Товар ва транспорт воситаларини тегишли божхона режимларида (транзит, вақтинча сақлаш, давлат фойдасига воз кечиш режимларидан ташқари) расмийлаштируви учун	Божхона қийматидан 0,2 %, лекин ЭКИХнинг бир бараваридан кам бўлмаган миқдорда
2.	Транзит режимида божхона расмийлаштируви: - БЮД нинг ҳар бир асосий вараги учун - ҳар бир қўшимча варақ учун	10 евро миқдорида 5 евро миқдорида
3.	Товарларни божхона омборида сақлаганлик учун: - дастлабки 10 сутка давомида - ҳар бир кейинги суткалар учун	Божхона қийматидан 0,1 фоиз миқдорида Божхона қийматидан 0,2 фоиз миқдорида
4.	Дастлабки қарор қабул қилганлик учун	50 евро миқдорида
5.	Божхона ҳудудидан ташқарида божхона расмийлаштирувида божхона ходими хизматидан фойдаланганлик: - кундузи соат 9-00 дан 18-00 гача	Соатига 5 евро миқдорида

- дам олиш ва байрам кунлари, бошқа кунлари соат 18-00 дан 9-00 гача	Соатига 20 евро микдорида
---	---------------------------

Божхона тўловларини тўловчилар

Божхона тўловлари декларант томонидан тўланади. Хар қандай манфаатдор шахс, агар қонун ҳужжатларида бошқача тартиб назарда тутилмаган бўлса, тўловчининг ўрнига божхона тўловларини тўлашга ҳақли. Божхона тўловлари божхона декларацияси қабул қилингунга қадар ёки қабул қилиниши билан бир вақтда тўланади. Товарлар нотижорат мақсадлари учун олиб ўтилатганда божхона тўловлари божхона декларациясини қабул қилиш билан бир вақтда тўланади. Божхона тўловларини тўлаш муддатининг ўтиши божхона декларациясини топшириш муддати тугаганидан кейинги кундан бошланади.

Божхона тўловлари божхона органига, халқаро почта жўнатмаларида юборилаётган товарларга нисбатан эса, - алоқа корхоналарига Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси белгилайдиган тартибда тўланади. Божхона тўловлари, агар қонун ҳужжатларида бошқача қоидалар назарда тутилган бўлмаса, Ўзбекистон Республикасининг миллий валютасида тўланади.

Тўловчига божхона органининг қарорига асосан тўловларни кечиктириб ёки бўлиб - бўлиб тўлаш имконияти, божхона тўловларининг тўланиши Кодекснинг 111-моддасида назарда тутилган тартибда таъминланган тақдирда, берилиши мумкин. Божхона тўловларини тўлашни кечиктириш ёки бўлиб - бўлиб тўлаш божхона декларацияси қабул қилинган кундан бошлаб икки ойдан ошмаслиги лозим. Кечиктириш ва бўлиб - бўлиб тўлаш имконияти берилган тақдирда қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда фоизлар ундирилади. Ишлаб чиқарувчи корхоналарга экспорт маҳсулоти ишлаб чиқариш мақсадида фойдаланиладиган импорт қилинаётган моддий-техника ресурслари учун қўшилган қиймат солиғи бўйича уни тўлашни фоиз ундирилмаган ҳолда тўқсон кунлик муддатга кечиктириш имконияти берилади.

Моддий ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш соҳасидаги микрофирмалар ва кичик корхоналарга, фермер хўжаликлари, шунингдек юридик шахс мақомидаги деҳқон хўжаликлари ўз эҳтиёжлари учун импорт қилаётган ускуналар, хом ашё ва моддий ресурслар учун божхона тўловлари тўлашни (божхона расмийлаштируви учун божхона йиғимлари бундан мустасно) фоиз ундирилмаган ҳолда тўқсон кунлик муддатга кечиктириш имконияти берилади.

Божхона тўловларини тўлаш товарлар ва транспорт воситаларини гаровга қўйиш, учинчи шахснинг кафолати ёхуд тегишли суммаларни божхона органининг депозит ҳисобварагига ўтказиш йўли билан таъминланади. Гаровга қўювчи божхона органининг розилигисиз гаров нарсасини тасарруф этишга ҳақли эмас. Гаровга қўйилган товарлар ва транспорт воситалари, агар божхона органи бошқача қарор қабул қилмаса, гаровга қўювчининг эгалигида қолади. Гаровни расмийлаштириш ва ундирувчи гаров нарсасига қаратиш қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

Божхона тўловлари тўланишини таъминловчи омил сифатида банкнинг ёки Ўзбекистон Республикасида банк операцияларини ўтказиш ҳуқуқига эга бўлган бошқа молия-кредит муассасасининг кафолатидан фойдаланиш мумкин. Товарлар эркин муомала ёки экспорт учун божхонанинг чиқариш режимларига мувофиқ чиқариладиган ҳолларда тўланиши лозим бўлган божхона тўловларининг суммаси

божхона органининг депозит ҳисобварагига ўтказилади. Суммалар депозит ҳисобварагида сақланган вақт учун фоизлар қўшилмайди. Тегишли суммаларни депозит ҳисобварагига ўтказиш ва уларни қайтариш тартиби қонун ҳужжатларида белгиланади.

Божхона тўловларини ундириш ва жавобгарлик чоралари

Божхона Кодексга мувофиқ тўланмаган божхона тўловлари божхона органи томонидан сўзсиз тартибда ундирилади, товарларни нотижорат мақсадларида олиб ўтадиган жисмоний шахслардан ундириладиган тўловлар бундан мустасно бўлиб, улар қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ундирилади. Тўланмаган божхона тўловлари, тўламаганлик факти қачон аниқланганлигидан қатъи назар, ундирилиши лозим. Карздорлик вақти учун бокимонда суммасидан қонун ҳужжатларида белгиланган миқдорда сўзсиз тартибда пеня ундирилади. Божхона тўловларини тўлашдан бўйин товланган ёки тўловчида пул маблағлари бўлмаган тақдирда ундирув қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда амалга оширилади.

Ортиқча тўланган ёки ундирилган божхона тўловларининг, шунингдек божхона режимларига мувофиқ қайтарилиши лозим бўлган божхона тўловларининг суммалари қайтарилиши ёхуд тўланган пайтдан бошлаб ёки бундай тўловлар ундирилган пайтдан бошлаб бир йил мобайнида тўловчининг талабномаси бўйича қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда бўлғуси тўловлар ҳисобига ўтказилиши лозим. Божхона тўловлари қайтарилганда улар учун фоизлар тўланмайди.

6. Дастлабки қарорни қабул қилиш, уни ўзгартиришнинг айрим масалалари.

Божхона органлари товарларнинг таснифи, уларнинг божхона қиймати ва қайси мамлакатда тайёрлангани, божхона тўловлари миқдори ва божхона ишининг бошқа масалалари юзасидан дастлабки тарзда қарор қабул қилиши мумкин. Дастлабки қарорни қабул қилганлик учун уни сўраётган шахсдан қонун ҳужжатларида белгиланган миқдорларда ҳақ ундирилади. Дастлабки қарорни қабул қилиш тартиби ва шартлари қонун ҳужжатларида белгиланади. Дастлабки қарор божхона органлари учун мажбурий бўлиб, қабул қилинган пайтдан бошлаб бир йил мобайнида амал қилади.

Дастлабки қарорнинг қабул қилинишидан манфаатдор бўлган шахс божхона органларига ёзма сўров юборади. Сўровда дастлабки қарорни қабул қилиш учун зарур бўлган маълумотлар бўлиши керак. Сўровга товарларнинг намуналари ва нусхалари, уларнинг тавсифи, фотосуратлари, расмлари, чизмалари, тижорат ҳужжатлари ва бошқа ҳужжатлар, сўралаётган дастлабки қарор хусусиятига қараб бошқа ҳар қандай зарур маълумотлар илова қилиниши лозим. Агар дастлабки қарорни қабул қилишнинг иложи бўлмаса, сўров рад этилади.

Божхона органлари ўзлари қабул қилган дастлабки қарорни бекор қилиши, ўзгартириши ёки чақириб олиши мумкин. Агар дастлабки қарор аризачи томонидан тақдим этилган чала ёки нотўғри ахборот асосида қабул қилинган бўлса, шунингдек дастлабки қарорга дахлдор бўлган қонун ҳужжатларига ўзгартишлар киритилган тақдирда, дастлабки қарор бекор қилинади ёки ўзгартирилади. Дастлабки қарорнинг шартларига риоя этилмаган тақдирда у чақириб олиниши мумкин. Дастлабки қарорни бекор қилиш, чақириб олиш ёки ўзгартириш тўғрисидаги қарор қабул қилинган кундан эътиборан кучга киради. Дастлабки қарор бекор қилинган, чақириб олинган ёки ўзгартирилган тақдирда уни қабул қилганлик учун олинган ҳақ қайтарилмайди.

Назорат саволлари.

1. Божхона тўловларини тўловчилар деганда кимларни тушунасиш?
2. Божхона тўлови деганда нимани тушунасиш?
3. Божхона тўловлари турларини тушунтиринг.
4. Божхона йиғимлари ва уларнинг турларини айтинг.
5. Божхона тўловларини тўлаш тартиби ва муддатларини биласизми?
6. Дастлабки қарор деганда нимани тушунасиш?

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг Божхона Кодекси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 1998 й
2. Ўзбекистон Республикасининг қонуни «Бож тарифи тўғрисида» 1997 йил 29 август.
3. Ўзбекистон Республикасининг қонуни «Давлат божхона хизмати тўғрисида» 1997 йил 29 август.
4. Каримов И.А. «Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида». Тошкент. «Ўзбекистон», 1995 йил
5. Каримов И.А. «Ўзбекистоннинг сиёсий-иқтисодий ва иқтисодий истиқболлини асосий тамойиллари». Тошкент «Ўзбекистон» 1997йил.
6. Каримов И.А. «Ўзбекистон XXI аср бусафасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари». Тошкент. «Ўзбекистон»1998 йил.
7. Ҳамидов К. «Ташқи иқтисодий фаолият асослари». Т. 2002 й.
8. Шермухамедов А.Т. ва бошқ. «Ташқи савдони давлат томонидан бошқариш», Т.: 2002 й.
9. Камилов У. И др. «Основы таможенного дела», Т. 1999 г.
10. Экспорт-импорт юкларини расмийлаштиришда божхона органларига тақдим этиладиган ҳужжатлар руйхати. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигидан 1998 йил 8 апрелда 428-сон билан руйхатдан ўтган.
11. Ўзбекистон Республикаси Давлат Божхона кумитасининг 05/8 - 373-сонли «Божхона қиймати декларациясини тўлдириш бўйича йўриқнома» Т.: 1998 й.
12. "Солик ва божхона хабарлари" газетаси. 2006 йил сонлари
13. www.customs.uz.
14. www.soliq.uz.

7-мавзу: РЕСПУБЛИКАМИЗДА БОЖХОНА ИДОРАЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

Режа

1. Божхона органлари ва улар фаолиятининг асослари.
2. Божхона органлари мансабдор шахсларининг унвонлари.

Таянч иборалар.

Божхона назорати, божхона органлари, божхона органларининг вазифалари, божхона органларининг ҳуқуқлари, божхона органларининг мажбуриятлари, божхона органларининг мансабдор шахслари, божхона органлари ходимларининг махсус унвонлари, пенсия таъминоти, халқаро ҳамкорлик.

1. Божхона органлари ва улар фаолиятининг асослари

Республикаимизда божхона органлари фаолиятининг ҳуқуқий асослари 1997 йил 29 августда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикасининг Давлат Божхона хизмати тўғрисида»ги қонуни ва бошқа меъёрий ҳужжатлар билан тартибга солиб турилади.

Божхона органлари Ўзбекистон Республикасининг ягона божхона сиёсатини амалга ошириш ва иқтисодий манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида тузилади.

Ўзбекистон Республикасининг Давлат божхона кумитаси, Давлат божхона кумитасининг қорақалпоғистон Республикаси вилоятлар, Тошкент шаҳри бўйича бошқармалари, божхона комплекслари ва божхона постлари божхона органларидир. Божхона органлари қонун ҳужжатларига мувофиқ ўз фаолиятини давлат ҳокимияти маҳаллий органларидан мустақил тарзда амалга оширадилар. Божхона органлари уз ваколатлари доирасида қабул қиладиган қарорлари барча юридик ва жисмоний шахслар томонидан ижро этилиши шарт. Божхона органлари ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ҳисобланади ва давлат бюджети маблағаларидан таъминланади. Ўзбекистон Республикаси Давлат герби туширилган ва ўз номи битилган муҳрга эга. Давлат божхона қўмитасининг тузилиши ҳамда унинг фаолиятини ташкил этиш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси тасдиқлайдиган Низом билан белгиланади.

Божхона органларининг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

- юридик ва жисмоний шахсларнинг ҳуқуқлари ҳамда қонун билан муҳофаза этиладиган манфаатларини ҳимоя қилиш;
- Ўзбекистон Республикасининг иқтисодий манфаатларини ҳимоя қилиш ва уз ваколати доирасида унинг иқтисодий хавфсизлигини таъминлаш;
- божхона сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга аширишда иштирок этиш;
- божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини назорат қилиш;
- божхона тўловларини ундириш;
- божхона назоратидан ўтказилиши керак бўлган товарлар ва транспорт воситалари шундай назоратдан ўтказилишини таъминлаш;
- божхона ҳақидаги қонун ҳужжатлари бузилишининг, шу жумладан контрабанданинг олдини олиш, уни аниқлаш ва унга чек қуйиш ;
- ташқи иқтисодий фаолиятга доир божхона статистикасини ҳамда товар номенклатурасини юритиш;
- Ўзбекистон Республикаси ҳалқаро шартномаларининг божхона ишига оид қисмидан келиб чиқадиган мажбуриятлар бажарилишини таъминлаш.

Божхона органларининг уз ваколатлари доирасида қуйидаги ҳуқуқларга эгадир:

- товарлар ва транспорт воситаларини, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда эса, жисмоний шахсларни куздан кечириш;
- юридик ва жисмоний шахслардан куздан кечириш учун товарлар ва транспорт воситаларини, шунингдек зарур ҳужжатларни тақдим этишни талаб этиш;
- валюта назоратини амалга ошириш;
- молия, банк ва бошқа ташкилотлардан, шунингдек юридик ва жисмоний шахслардан экспорт- импорт операцияларини амалга ошириш билан боғлиқ бўлган ахборот ва ҳужжатларни ҳамда қонун ҳужжатларида белгиланган бошқа ахборотни олиш;

- божхона назоратидан ўтказиш мақсадида товарлар ҳамда бошқа буюмлардан намуна ва нусхалар олиш;
- божхона назоратидан ўтказилиши лозим бўлган товарлар сақланаётган ҳудудларга ва биноларга белгиланган тартибда кириш;
- божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларининг бузилишига доир материалларни белгиланган тартибда кўриб чиқиш ҳамда юридик ва жисмоний шахсларни қонун ҳужжатларига мувофиқ жавобгарликка тортиш;
- божхонага оид ҳуқуқ бузарликларнинг бевосита предмети бўлган товарлар ва транспорт воситаларини қонун ҳужжатларида белгиланган ҳолларда ва тартибда ушлаб туриш ва олиб қўйиш;
- суриштирув ўтказиш ва тезкор- қидирув, фаолиятини амалга ошириш ;
- божхонага оид ҳуқуқбузарликларни аниқлашга хизмат қиладиган техникавий ва махсус воситаларни қўллаш;
- экспорт қилиниши ман этилган буюмлар ва маҳсулотлар республикадан ташқарига олиб чиқиб кетилаётганда, шунингдек акциз маркалари қуйилмаган тамаки маҳсулотлари ва алкоғолли ичимликлар республика ҳудудига олиб киритилаётганда трансротировка қилинганда ва сақланганда уларни мусодара этиш тўғрисида қарор қабул қилиш ва бошқалар.

Ўз навбатида божхона органларининг мажбуриятлари қуйидагиларни ташкил этади.

- яғона божхона сиёсатини рўёбга чиқаришда иштирок этиш;
- божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши, божлар тўғри ҳисобланиши, тўлиқ ва ўз вақтида тўланишини назорат қилиш;
- давлат хавфсизлиги, жамоат тартибини сақлаш, фуқароларнинг ҳаёти васоглигини сақлаш, атроф муҳитни муҳофаза этиш чора- тадбирлари амалга оширилишига кўмаклашиш ;
- божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларини қўлланиш бўйича белгиланган тартибда услубий кўрсатмалар ва норматив ҳужжатлар ишлаб чиқиш ҳамда уларни нашр этиш;
- юридик ва жисмоний шахсларни товарлар ва транспорт воситаларини олиб ўтиш ҳамда божхона чегарасидан ўтиш вақтидаги ҳуқуқлари ва мажбуриятлари тўғрисида ўз вақтида хабардор қилиш;
- фаолият турлари билан шуғулланиш ҳуқуқини берадиган махсус рухсатномаларни қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда бериш;
- ўз хизмат вазифаларини бажаришлари натижасида узларига маълум бўлиб қолган давлат сири ва тижорат сири ҳисобланган ахборотни ошкор этмасликка мажбурдирлар.

Божхона органлари ўз зиммаларига юклатилган вазифаларни давлат бошқарувининг бошқа органлари ва давлат ҳокимияти маҳаллий органлари билан ҳамкорликда бажарадилар. Мазкур органлар божхона назратини амалга ошириш ҳамда божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларини бузилишига қарши курашда божхона органларига кўмаклашишлари шарт. Божхона органлари уз зиммаларига юклатилган вазифаларни бажариш мақсадида бошқа органлар ва ташкилотлар билан аниқланган ҳуқуқбузарликлар бўйича мавжуд материаллар тўғрисидаги ахборотни, шунинингдек бошқа ахборотни белгиланган тартибда ўзаро алмашадилар. Божхона органлари ўз ваколатлари доирасида чиқадиган ҳамма учун мажбурий тусдаги норматив ҳужжатлар

тегишли вазирликлар билан келишиши ва қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда руйхатдан ўтказилиши лозим.

Божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини таъминлаш мақсадида банклар ва бошқа молия ташкилотлари :

- ҳужалик юритувчи субъектлар томонидан бюджет олдидаги мажбуриятларнинг божхона тўловларига оид қисмининг бажарилиши тўғрисидаги божхона органларининг ҳулосасига биноан ана шу субъектларнинг ҳисоб-китоб ва бошқа ҳисобварақларини ёпишлари мумкин.

- белгиланган муддатларда тўланмаган божхона тўловлари ва жарима суммаларини ҳўжалик субъектларидан сўзсиз тартибда ундириб олиш тўғрисидаги божхона органларининг фармойишларини бажарадилар.

- ҳўжалик субъектларининг сумдаги маблағи етишмаса ва валюта ҳисобварақларида маблағлар мавжуд бўлса, божхона органларининг тақдимномасига биноан мазкур валюта маблағларини валюта биржасида сотиш кундаги курс бўйича бюджет олдидаги қарзни қоплаш учун зарур хажмларда сўзсиз сотишни амалга оширадилар.

- ҳўжалик юритувчи субъектларнинг айби билан божхона тўловлари ва жарима суммаларини тўлаш кечиктирилган бўлса, ёки молия кредит ташкилотларининг айби билан кечиктирилган бўлса белгиланган тартибда пеня ундирилади.

2.Божхона органларининг мансабдор шахслари.

Божхона органининг мансабдор шахслари хизмат вазифаларини бажариш вақтида давлат ҳокимиятининг вакиллари ҳисобланадилар ва уларнинг божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларига риоя этиш борасидаги талабларини барча юридик ва жисмоний шахслар бажариши шарт. Божхона органларининг мансабдор шахслари хизмат вазифаларини бажариш вақтида қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда ўқотар қуролни ҳамда маҳсус воситаларни сақлаш, олиб юриш қўллаш ҳуқуқига эгадирлар.

Ўзбекистон Республикаси Божхона қўмитаси раиси Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан тайинланиб, Олий Мажлис томонидан тасдиқланади. Ўзбекистон Республикаси Божхона қўмитаси раисининг ўринбосари ва вилоятдаги бошқарма бошлиқлари қўмита раиси тавсиясига биноан, Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланади. Колган барча мансабдор шахслар Ўзбекистон Республикаси Божхона қўмитаси раиси томонидан тайинланади.

Маҳсус унвонлари

Божхона органларининг мансабдор шахсларига улар эгаллаб турган лавозимларига ҳамда неча йил ишлаганликларига қараб қуйидаги маҳсус унвонлар бериледи.

- кичик бошлиқлар таркиби - божхона хизматининг старшинаси;
- ўрта бошлиқлар таркиби - божхона хизматининг кичик лейтенанти, божхона хизматининг лейтенанти, божхона хизматининг катта лейтенанти, божхона хизматининг капитани;
- катта бошлиқлар таркиби - божхона хизматининг майори, божхона хизматининг подполковниги, божхона хизматининг полковниги;
- олий бошлиқлар таркиби - божхона хизматининг генерал-майори, божхона хизматининг генерал-лейтенанти, божхона хизматининг генерал-полковниги.

Унвонларни бериш ва маҳрум этиш Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

Божхона органлари мансабдор шахсларининг ҳаёти ва соғлиги давлат бюджети маблағлари ҳисобидан мажбуран шахсий суғурта қилиниши лозим. Божхона органлари ходимлари ва улар оила аъзоларининг пенсия таъминоти ҳарбий хизматни, ички ишлар органларидаги хизматни ўтаган шахслар ва уларнинг оила аъзолари учун қонун ҳужжатларида белгиланган тарзда амалга оширилади. Божхона органлари мансабдор шахсларига божхона органларида хизматни ўташнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда пенсия тайинлаш учун ишлаган йилларини ҳисоблаб чиқариш тартиби Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади. Божхона органлари мансабдор шахслари ва улар оила аъзоларининг пенсия таъминотини ташкил этиш Давлат божхона қўмитасининг пенсия хизмати зиммасига юклатилади.

Божхона органлари ходимларининг иш ҳақи мансаб маошидан, махсус унвонлар ва ишлаган йиллари учун устамалардан ҳамда Вазирлар Маҳкамаси томонидан жорий этилган тартибда белгиланадиган бошқа қўшимча ҳақлардан иборатдир. Улар бепул формали кийим-бош билан таъминланадилар. Ўзбекистон Республикаси божхона қўмитаси қонун ҳужжатларда белгиланган тартибда божхона иши, контрабандага, гиёҳванд воситалар, психотроп моддаларнинг ғайриқонуний муомаласига қарши кураш масалалари бўйича хорижий давлатларнинг божхона ва бошқа органлари ҳамда халқаро ташкилотлар билан ҳамкорликни амалга оширадилар.

Назорат саволлари.

1. Божхона органлари фаолиятининг асослари қандай қонун билан тартибга солинади?.
2. Божхона органларининг асосий вазифалари нималардан иборат?
3. Божхона органларининг ҳуқуқ ва мажбуриятларини биласизми?
4. Божхона органлари мансабдор шахсларининг унвонлари тартибини айтинг.
5. Божхона органларининг бошқа органлар билан ўзаро ҳамкорлиги қандай тартибда бўлади?

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг Божхона Кодекси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 1998 й
2. Ўзбекистон Республикасининг қонуни «Давлат божхона хизмати тўғрисида» 1997 йил 29 август.
3. Божхона қонун ҳужжатларидаги янгиликлар-2. New documents and provisions in the customs law-2/ Бухгалтер кутубхонаси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 2004 й.
4. Каримов И.А. «Ўзбекистон XXI аср бусағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари». Тошкент. «Ўзбекистон» 1998 йил.
5. Ҳамидов К. «Ташқи иқтисодий фаолият асослари». Т. 2002 й.
6. Шермухамедов А.Т. ва бошқ. «Ташқи савдони давлат томонидан бошқариш», Т.: 2002 й.
7. Камилов У. И др. «Основы таможенного дела», Т. 1999 г.
8. Додабоев А. «Международное таможенное право» Ф. 2001 г.
9. Экспорт-импорт юklarини расмийлаштиришда божхона органларига тақдим этиладиган ҳужжатлар руйхати. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигидан 1998 йил 8 апрелда 428-сон билан руйхатдан ўтган.

10. Ўзбекистон Республикаси Давлат Божхона кумитасининг 05/8 - 373-сонли «Божхона қиймати декларациясини тўлдириш бўйича йўриқнома» Т.: 1998 й.
11. "Солик ва божхона хабарлари" газетаси. 2006 йил сонлари
12. www.customs.uz.
13. www.soliq.uz.

8-мавзу: БОЖХОНА ҚОНУНЧИЛИГИНИ БУЗГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИК.

Режа

1. Божхона қонун ҳужжатларининг бузилиши ва жазо турлари.
2. Айрим турдаги божхона қонунчилигининг бузилишида юридик шахсларнинг жавобгарлиги.
3. Транспорт воситаларидан фойдаланиш тартибини бузганлик учун жавобгарлик масалалари.

Таянч иборалар.

Жазо турлари, жазо бериш муддатлари, божхона режимининг бузилиши, божхона расмийлаштирувини бузиш, қайта ишлаш тартибини бузиш, тўлов муддатларини бузиш, декларациялаш тартибини бузиш.

1.Божхона қонун ҳужжатларининг бузилиши ва жазо турлари

Божхона Кодексида ва бошқа қонун ҳужжатларида белгиланган божхона қоидаларига айбли гайриҳуқуқий риоя этмаслик божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларининг бузилиши деб ҳисобланади.

Фуқаролар ва мансабдор шахсларнинг жавобгарлиги

Божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларини бузган фуқаролар ва мансабдор шахслар маъмурий жавобгар бўладилар, уларнинг килмишларида жиноят аломатлари бўлган тақдирда эса, жиноий жавобгар бўладилар. Божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун фуқаролардан малака аттестати чақириб олиниши мумкин.

Юридик шахсларнинг жавобгарлиги

Юридик шахслар ва юридик шахс ташкил этмаган ҳолда тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланаётган шахсларга нисбатан Божхона Кодексида назарда тутилган қонунбузарликлар учун Кодекснинг 132-моддасида назарда тутилган жарималар (иқтисодий жазо чоралари) ва бошқа жазолар қўлланилади. Юридик шахсларни жавобгарликка тортиш уларнинг мансабдор шахслари ва бошқа ходимларини улар божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларини бузганлиги учун жавобгарликдан озод этмайди. Юридик шахснинг мансабдор шахслари ва бошқа ходимларини контрабанда учун ҳамда божхона иши соҳасида бошқа жиноятларни содир этганлик учун жиноий жавобгарликка тортиш юридик шахсни божхонага оид қонун ҳужжатларида назарда тутилган жавобгарликдан озод этмайди.

Божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун бериладиган жазо турлари.

Божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун қуйидаги жазолар берилади :

1) жарима;

2) айрим фаолият турларини амалга ошириш учун божхона органи томонидан берилган лицензиянинг ёки малака аттестатининг амал қилишини тугатиш;

3) божхона ҳақидаги қонун ҳужжатлари бузилишини содир этиш қуроли ёки бевосита ашёси ҳисобланган товарлар ва транспорт воситаларини мусодара қилиш.

Товарлар ва транспорт воситаларининг қийматидан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб чиқиладиган жарима миқдорини аниқлаш чоғида, бундай қиймат деб уларнинг ҳуқуқбузарлик аниқланган кундаги эркин (бозор) нархи тушунилади. Юридик шахс ёки юридик шахс ташкил этмасдан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланаётган шахс божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларини бир неча бор бузган тақдирда, ҳар бир ҳуқуқбузарлик учун алоҳида-алоҳида жарима солинади.

Божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жазо бериш муддатлари.

Юқорида назарда тутилган жазолар божхона ҳақидаги қонунҳужжатларининг бузилиши аниқланган кундан эътиборан олти ойдан кечиктирмай, бироқ у содир этилган кундан эътиборан уч йилдан кечиктирмай, бюджетга бож тўловлари тўланмаганлиги билан боғлиқ ишлар бўйича эса - беш йилдан кечиктирмай қўлланилади.

Божхона Кодекси 132-моддаси биринчи қисмининг 3-бандида назарда тутилган жазо божхона ҳақидаги қонун ҳужжатлари бузилган ёки бузилганлиги аниқланган вақтдан қатъи назар ва у асосий ёки қўшимча жазо бўлишидан қатъи назар берилаверади.

2. Айрим турдаги божхона қонунчилигининг бузилишида юридик шахсларнинг жавобгарлиги

Божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларини бузишнинг айрим турлари учун юридик шахсларнинг ва юридик шахс ташкил этмасдан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланаётган шахсларнинг жавобгарлиги

Божхона назорати зонаси режимининг бузилиши

Божхона органининг рухсатсиз божхона назорати зонаси чегараси орқали ва унинг доирасида товарлар, транспорт воситалари ва шахсларни олиб ўтиш ёки божхона назорати зонаси режимини бузувчи бошқа хатти-ҳаракатлар содир этиш - энг кам иш ҳақининг беш бараваридан ўн бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Товарлар ва транспорт воситаларини божхона ҳудудига олиб кириш чоғида Ўзбекистон Республикасининг божхона чегарасини кесиб ўтганлик тўғрисида божхона органини хабардор этмаслик - энг кам иш ҳақининг икки бараваридан беш бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Товарлар ва транспорт воситаларини Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудидан ташқарига олиб чиқиш мақсади тўғрисида божхона органига хабар бермаслик - энг кам иш ҳақининг икки бараваридан беш бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади. Товарлар ва транспорт воситаларини Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудидан ташқарига олиб чиқиш мақсади тўғрисида божхона органига нотўғри хабар бериш, агар бундай хабар божхона органи томонидан белгиланган тартибда рўйхатга олинган бўлса, худди шунингдек товарлар ва транспорт воситаларини белгиланган жойга ҳамда белгиланган вақтда етказиб

бермаслик - энг кам иш ҳақининг беш бараваридан ўн бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Божхона Кодексининг 63-моддасида назарда тутилган фалоқат юз берган ёки енгиб бўлмас куч таъсир этган ҳолларда чора кўрмаслик - товарлар ва транспорт воситалари қийматининг икки фоизидан ўн фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Товарлар ва транспорт воситаларини етказиб берилган жойда ушбу белгиланган муддатда божхона органларига кўрсатмаслик ҳамда уларнинг ҳужжатларини топширмаслик - энг кам иш ҳақининг беш бараваридан ўн бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Божхона назорати остида турган товарлар ва транспорт воситаларини божхона органининг рухсатисиз бериш, уларни йўқотиш ёки божхона органи белгилаган жойга етказиб бермаслик - товарлар ва транспорт воситаларини мусодара этиб ёки мусодара қилмай, лицензияни амал қилишни тугатиб ёки тугатмай олмай товарлар ва транспорт воситалари қийматининг эллик фоизидан юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади. Божхона органига топшириш учун қабул қилинган, божхона назорати остида турган товарлар ва транспорт воситаларининг божхона ҳужжатлари ёки бошқа ҳужжатларини йўқотиш ёхуд етказиб бермаслик - ҳужжатлари йўқотилган ёки етказиб берилмаган товарлар ва транспорт воситалари қийматининг ўн фоизидан эллик фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади. Товарлар, транспорт воситалари ва уларнинг ҳужжатларини етказиб беришнинг божхона органи томонидан белгиланган муддатига риоя қилмаслик - энг кам иш ҳақининг етти бараваридан ўн беш бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Транспорт воситасини тўхтатмаслик

Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали ўтаётган транспорт воситасини божхона органлари томонидан белгиланадиган жойларда тўхтатмаслик - энг кам иш ҳақининг етти бараваридан ўн беш бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Божхона назорати остида турган транспорт воситасини тўхтаб туриш жойидан божхона органининг рухсатисиз жўнатиб юбориш - энг кам иш ҳақининг етти бараваридан ўн беш бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Кемалар ва бошқа сўзувчи воситаларнинг божхона назорати остида турган кема ва бошқа сўзувчи воситалар енига божхона органининг рухсатисиз келиб тўхташи - энг кам иш ҳақининг беш бараваридан ўн бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Божхона расмийлаштирувини амалга ошириш тартибини бузиш, яъни божхона расмийлаштирувини бошлаш ва тугаллаш, уни ўтказиш жойи, вақти ва таомили тўғрисидаги белгиланган талабларга риоя этмаслик - лицензияни амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, энг кам иш ҳақининг ўн бараваридан йигирма бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Божхона расмийлаштируви тугалланмаган товарлар ва транспорт воситалари билан операциялар ўтказиш, белгиланган талаблар ва шартларни бузиб, уларнинг ҳолатини ўзгартириш, улардан фойдаланиш ва уларни тасарруф этиш - товарлар ва транспорт воситалари қийматининг эллик фоизидан юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

3.Транспорт воситаларидан фойдаланиш тартибини бузганлик учун жавобгарлик масалалари

Божхона органининг рухсатисиз ўтказиладиган юк операциялари ва бошқа операциялар.

Божхона назорати остида турган товарлар ва транспорт воситаларини божхона органининг рухсатисиз транспортда ташиш, ортиш, тушириш, қайта ортиш, бузилган ўровни тузатиш, ўраш, қайта ўраш ёки ташиш учун қабул қилиш, шундай товарлардан намуналар ва нусхалар олиш, бундай товарлар ва транспорт воситалари туриши мумкин бўлган бинолар ва бошқа жойларни очиш - энг кам иш ҳақининг ўн беш бараваридан ўттиз бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Божхона органлари томонидан қўлланилган қиёслаш воситаларини ўзгартириш, йўққилиш, шикастлаш ёки йўқотиш - энг кам иш ҳақининг ўн беш бараваридан ўттиз бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Товарлар ва транспорт воситаларини декларациялаш тартибини бузиш, яъни декларациялаш шакли, жойи ва уни амалга ошириш таомили ҳақидаги белгиланган талабларга риоя этмаслик - лицензиянинг амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, энг кам иш ҳақининг уч бараваридан етти бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Божхона органига у белгиланган муддатда товарлар ва транспорт воситалари учун божхона декларациясини, худди шунингдек ҳужжатлар ва қўшимча маълумотларни тақдим этмаслик - лицензиянинг амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, энг кам иш ҳақининг беш бараваридан ўн бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Божхона назоратидан ўтказилиши лозим бўлган товарлар ва транспорт воситалари, бундай назоратни ўтказиш учун керакли ҳужжатлар мавжуд бўлган ёки назорат этиш божхона органлари зиммасига юкланган фаолият амалга ошириладиган ҳудуд ёхуд биноларга божхона органи мансабдор шахсининг киришига тўсқинлик қилиш - лицензиянинг амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, энг кам иш ҳақининг ўн бараваридан йигирма бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Божхона назорати остида ёхуд эркин божхона зоналари ва эркин омборлар ҳудудида бўлиб , олиб кириладиган, олиб чиқилаётган, келиб тушаётган, сақланаётган, қайта ишланаётган, тайёрланаётган, сотиб олинаётган ва сотиладиган товарлар ҳақида белгиланган тартибда божхона органига ҳисоботлар тақдим этмаслик, худди шунингдек бундай товарлар ҳисоб-китобини юритиш тартибига риоя этмаслик - лицензиянинг амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, энг кам иш ҳақининг ўн беш бараваридан ўттиз бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Вақтинча сақлаш режимини бузиш

Божхона омборида туриш муддати белгиланган энг кўп муддатдан ошиб кетган товарлар ва транспорт воситаларини вақтинча сақлаш режимига мувофиқ чиқариш ёки тасарруфга қабул қилишни таъминлаш хусусидаги талабларни бажармаслик - товарлар ва транспорт воситаларининг мусодара қилинишига сабаб бўлади.

Товарларни сақлаш учун қўйишнинг белгиланган талаблари ва шартларига, уларни сақлаш, худди шунингдек божхона омборларида ва эркин омборларда товарлар билан операциялар ўтказиш тартибига ва муддатларига риоя этмаслик - лицензиянинг амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, энг кам иш ҳақининг ўн беш бараваридан ўттиз бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Товарларни қайта ишлаш тартибини бузиш

Товарларни қайта ишлаш учун лицензия беришнинг белгиланган талаблари, чеклашлари ва шартларга, уларни қайта ишлаш тартиби ва муддатларига, қайта ишлаш маҳсулотларининг чиқиш миқдорига доир, бундай товарларни қайта ишлаш бўйича операцияларни амалга оширишнинг белгиланган талабларига, чеклашлари ва шартларига риоя этмаслик - қайта ишлашга мўлжалланган товарлар қийматининг эллик фоизидан юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

қайта ишлаш маҳсулотларини бошқа товарларга алмаштириб қўйиш - товарларни мусодара қилиб, энг кам иш ҳақининг йигирма бараваридан эллик бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Эркин божхона зоналари ва эркин омборларда ишлаб чиқариш ва бошқа тижорат фаолиятини амалга ошириш тартибини бузиш - лицензиянинг амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, энг кам иш ҳақининг йигирма бараваридан эллик бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Эркин божхона зонаси режими амал қилаётган ҳудудда Божхона Кодексида белгиланган тартибни бузган ҳолда бинолар, иморатлар ва иншоотлар барпо этиш - энг кам иш ҳақининг беш бараваридан ўн бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудига илгари олиб кирилган товарлар ва транспорт воситаларини белгиланган муддатларда олиб чиқмаслик, агар уларни қайтариб олиб чиқиш шарт бўлса, ёки Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан илгари олиб чиқилган товарлар ва транспорт воситаларини белгиланган муддатларда қайтариб олиб кирмаслик, агар уларни қайтариб олиб кириш шарт бўлса, жиноят аломатлари бўлмаган тақдирда - товарлар ва транспорт воситаларини мусодара қилиб, улар қийматининг эллик фоизидан юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Товарларни йўқ қилиш тартибини бузиш

Товарларни йўқ қилиш, уларни йўқ қилиш натижасида ҳосил бўлган чиқиндиларни тегишли божхона режимида киритишнинг белгиланган талаблари, чеклашлари ва шартларига риоя этмаслик - йўқ қилиниши лозим бўлган товарлар қийматининг эллик фоизидан юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Товарлар ва транспорт воситалари билан ғайриқонуний операцияларни амалга ошириш, уларнинг ҳолатини ўзгартириш, улардан божхона режимида номувофик тарзда фойдаланиш ва уларни тасарруф этиш, худди шунингдек ушбу Кодексида назарда тутилган ҳоллардан ташқари, божхона режимининг бошқа чеклашлари, талаблари ва шартларига риоя қилмаслик - лицензиянинг амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, товарлар ва транспорт воситаларини мусодара қилиб, улар қийматининг эллик фоизидан юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Иқтисодий сиёсат чоралари ва бошқа чекловлар қўлланиладиган товарлар ва транспорт воситаларини, ана шу чоралар ва чекловларни қўлланишнинг белгиланган тартибини бузган ҳолда Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали олиб ўтиш, Божхона Кодексида назарда тутилган ҳоллардан ташқари, агар жиноят аломатлари йўқ бўлса, - товарлар ва транспорт воситаларини мусодара қилиб, улар қийматининг эллик фоизидан юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Жисмоний шахс томонидан Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали аслида ишлаб чиқариш ёки тижорат фаолияти учун мўлжалланган товарларни тижорат мақсадлари учун мўлжалланмаган товарлар ниқоби остида олиб

ўтиш, агар жиноят аломатлари йўқ бўлса - товарларни мусодара қилиб, улар қийматининг эллик фоизидан юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Товарлар ва транспорт воситаларини Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали божхона назоратини четлаб, яъни божхона органлари томонидан белгиланган жойларни четлаб ёкибожхона расмийлаштирувининг белгиланган вақтидан ташқари пайтда олиб ўтиш, агар жиноят аломатлари йўқ бўлса - товарлар ва транспорт воситаларини мусодара қилиб, улар қийматининг юз фоизидан икки юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали олиб тилаётган товарларни божхона назоратидан яшириш, яъни хуфя жойлардан ёки товарларни топишни қийинлаштирадиган бошқа усуллардан фойдаланиш ёхуд бир товарни бошқа товарга ўхшаш қилиб қўйиш, агар жиноят аломатлари йўқ бўлса - товарларни мусодара қилиб, улар қийматининг юз фоизидан икки юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Хужжатлардан ёки қиёслаш воситаларидан алдов йўли билан фойдаланган ҳолда Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали товарлар ва транспорт воситаларини олиб ўтиш, агар жиноят аломатлари йўқ бўлса - товарлар ва транспорт воситаларини мусодара қилиб, улар қийматининг юз фоизидан икки юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Товарлар ва транспорт воситаларини декларацияламаслик ёки уларни нотўғри декларациялаш

Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали олиб ўтилатган товарлар ва транспорт воситаларини декларацияламаслик ёки уларни нотўғри декларациялаш, яъни товарлар ва транспорт воситалари, уларнинг божхона режими ва бошқалар ҳақида божхона мақсадлари учун керакли бўлган белгиланган ёзма, оғзаки ёки бошқа шаклдаги маълумотларни бермаслик ёхуд нотўғри ахборот бериш, агар жиноят аломатлари йўқ бўлса - лицензиянинг амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, товарлар ва транспорт воситаларини мусодара қилиб, улар қийматининг эллик фоизидан юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Нотўғри маълумотларни кўрсатиш, бу маълумотлар Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали товарлар ва транспорт воситаларини олиб ўтиш, уларни талаб этилаётган божхона режимига жойлаштириш, божхона тўловлари миқдори тўғрисида Ўзбекистон Республикаси божхона органи томонидан қарор қабул қилинишига таъсир этмаган бўлса - энг кам иш ҳақининг ўн беш бараваридан йигирма бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудига божхона назоратини четлаб ўтиб ёхуд божхона назоратидан яшириб, ёхуд ҳужжатлар ёки қиёслаш воситаларидан алдов йўли билан фойдаланиб олиб кирилган ёхуд декларацияланмаган ёки нотўғри декларацияланган товарлар ва транспорт воситаларини ташиш, сақлаш, сотиб олиш, ушбу товарлар ва транспорт воситаларидан фойдаланиш ёки уларни тасарруф этиш, худди шунингдек бож тўловлари бўйича имтиёзлар берилган, бундай имтиёзлар берилишига сабаб бўлганидан бошқа мақсадларда фойдаланилаётган ёхуд тасарруфдан чиқарилаётган товарлар ва транспорт воситаларини божхона органининг рухсатсиз ташиш, сақлаш ва сотиб олиш, - лицензияни амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, товарлар ва транспорт воситаларини мусодара қилиб, улар қийматининг эллик фоизидан юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Божхона тўловлари бўйича имтиёзлар берилган, шартли равишда чиқарилган товарлар ва транспорт воситаларидан имтиёзлар берилишига сабаб бўлганидан бошқа мақсадларда божхона органининг рухсатсиз фойдаланиш ва уларни тасарруф этиш - лицензиянинг амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, бож имтиёзлари берилиши муносабати билан тўланмаган божхона тўловлари суммасининг юз фоизидан уч юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Божхона декларацияси ва бошқа ҳужжатларида божхона тўловларидан озод қилиш ёки уларнинг миқдорини камайтириш учун асос бўладиган нотўғри маълумотларни кўрсатиш, агар жиноят аломатлари йўқ бўлса -лицензияни амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, тўланиши лозим бўлган божхона тўловлари суммасининг юз фоизидан уч юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Тўланган божхона тўловларини қайтариб олиш, тўловларни ва бошқа ҳақларни олиш ҳуқуқини берадиган нотўғри маълумотлардан иборат ҳужжатларни божхона органига тақдим этиш ёки етарли асосларсиз уларни қайтармаслик ёхуд тўлиқ ҳажмда қайтармаслик, агар жиноят аломатлари йўқ бўлса, лицензиянинг амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, талаб қилинган, олинган ёки қайтарилмаган божхона тўловлари, тўловлар ва бошқа ҳақлар суммасининг юз фоизидан уч юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Божхона тўловларини тўлаш муддатларини бузиш

Божхона тўловларини белгиланган муддатларда тўламаслик, агар жиноят аломатлари йўқ бўлса, лицензиянинг амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, тўланмаган божхона тўловлари суммасининг юз фоизидан икки юз фоизигача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Банклар ва бошқа кредит муассасалари томонидан божхона органларининг божхона тўловларини сўзсиз ундириб олиш тўғрисидаги ёки божхона тўловларини тўловчининг ҳисобварақлари бўйича операцияларни тўхтатиб туриш тўғрисидаги қарорларини бажармаслик, худди шунингдек бундай қарорларни ижро этишни асоссиз равишда кечиктириб юборганлик -тўланмаган тўловлар суммаси миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитасини лицензиясиз ёки агар бундай лицензия бекор қилинган, унинг амал қилиши тугатилган ёки тўхтатиб турилган бўлса ёхуд штатида божхона расмийлаштируви бўйича Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитасининг малака аттестатига эга мутахассис бўлмагани ҳолда божхона брокери сифатида фаолиятни амалга ошириш, "божхона брокери" номидан ўз номида, рекламасида ёки бошқа ахборотида фойдаланиш ёхуд малака аттестатига эга бўлмаган ёки суд қарорига кўра бундай аттестатдан махрум қилинган ёки малака аттестати бекор қилинган ёхуд агар бундай аттестатнинг амал қилиши тугатилган ёки тўхтатиб турилган шахс томонидан божхона брокери номидан божхона расмийлаштируви бўйича ҳаракатларни содир этиш ёхуд божхона брокери томонидан Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитасига қалбаки ҳужжатлар тақдим этилиши натижасида олинган лицензиядан фойдаланиш, худди шунингдек бундай фаолиятга оид бошқа шартларни бузиш, лицензиянинг амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, божхона брокерига энг кам иш ҳақининг юз бараваридан беш юз бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Божхона брокери ёки унинг мутахассиси томонидан қонун билан қўриқланадиган маълумотлар ёки махфий ахборотдан шахсий мақсадларда

фойдаланиш, бундай маълумотларни ошкор қилиш ва учинчи шахсларга, шу жумладан бунга ваколати бўлмаган давлат органларига бериш - лицензиянинг амал қилишини тугатиб, божхона брокерига энг кам иш ҳақининг юз бараваридан беш юз бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади

Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитасини лицензиясиз ёхуд агар бундай лицензия бекор қилинган, унинг амал қилиши тугатилган ёки тўхтатиб турилган бўлгани ҳолда божхона ташувчиси сифатида фаолиятни амалга ошириш ёхуд божхона ташувчиси томонидан Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитасига қалбаки ҳужжатлар тақдим этилиши натижасида олинган лицензиядан фойдаланиш, худди шунингдек бундай фаолиятга оид бошқа шартларни бузиш, - лицензиянинг амал қилишини тугатиб ёки тугатмай, божхона ташувчисига энг кам иш ҳақининг эллик бараваридан икки юз эллик бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Божхона ташувчиси ёки унинг ходими томонидан қонун билан қўриқланадиган маълумотлар ёки махфий ахборотдан шахсий мақсадларда фойдаланиш, бундай маълумотларни ошкор қилиш ва учинчи шахсларга, шу жумладан бунга ваколати бўлмаган давлат органларига бериш - лицензиянинг амал қилишини тугатиб, божхона ташувчисига энг кам иш ҳақининг эллик бараваридан икки юз эллик бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Назорат саволлари.

1. Божхона қонунчилик ҳужжатларининг бузилиши деганда нимани тушунаси?
2. Божхона қонунчилик ҳужжатларининг бузилганда қандай жазо турлари белгиланади?
3. Божхона режимининг бузилишида жазонинг қўлланилиши?
4. Жазо бериш муддатлари қандай?
5. Тўловларни кечиктирганлик учун қандай жазо қўлланилади?

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Т.1992 й.
2. Ўзбекистон Республикасининг Божхона Кодекси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 1998 й
3. Ўзбекистон Республикасининг қонуни «Бож тарифи тўғрисида» 1997 йил 29 август.
4. Ўзбекистон Республикасининг қонуни «Давлат божхона хизмати тўғрисида» 1997 йил 29 август.
5. Ҳамидов К. «Ташқи иқтисодий фаолият асослари». Т. 2002 й.
6. Шермухамедов А.Т. ва бошқ. «Ташқи савдони давлат томонидан бошқариш», Т.: 2002 й.
7. Камилов У. И др. «Основы таможенного дела», Т. 1999 г.
8. Додабоев А. «Таможенная статистика», Ф. 2002 г.
9. Додабоев А. «Международное таможенное право» Ф. 2001 г.
10. "Солик ва божхона хабарлари" газетаси. 2006 йил сонлари
11. www.customs.uz.
12. www.soliq.uz.

9-мавзу: БОЖХОНА ИШИДА ХАЛҚАРО ҲАМКОРЛИК.

Режа

1. Ташқи иқтисодий фаолиятни божхона бошқаруви орқали тартибга солишда халқаро ташкилотларнинг ўрни.
2. МДХ мамлакатларининг иқтисодий ва божхона ҳамкорлиги.
3. Ўзбекистон Республикаси Божхона қўмитасининг халқаро ҳамкорликни ривожлантиришдаги фаолияти.

Таянч иборалар.

Халқаро ҳамкорлик, ГАТТ, Европа иттифоқи, Жаҳон савдо ташкилоти, Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги, Жаҳон божхона ташкилоти.

1. Ташқи иқтисодий фаолиятни божхона бошқаруви орқали тартибга солишда қатнашувчи асосий халқаро ташкилотлар

Мамлакатлар ўртасидаги ўзаро иқтисодий муносабатларнинг ривожланиши уларнинг турли халқаро ташкилотларда фаол иштирок этишларини тақозо этади. Ўз навбатида, халқаро ташкилотлар ташқи иқтисодий фаолиятнинг муайян соҳасини у ёки бу даражада тартибга солади. Бутунжаҳон божхона ташкилоти ва Евробожхона фаолияти дунёнинг бир қатор мамлакатларида божхона фаолиятини бошқаришнинг компьютер тизимини ташкил этишга имкон туғдирди. Киото конвенцияси божхона мақсадларида компьютерни қўллаш борасида махсус илова жорий этди. Ушбу илова божхона расмийлаштируви билан боғлиқ бюрократик тўсиқларни бартараф этиш орқали божхона расмийлаштирувини тезлаштириш учун замонавий электрон техникадан фойдаланиш бўйича тавсиялардан иборат. Конвенцияда божхона қийматини ҳисоблаш усуллари аниқланган, божхона расмийлаштирилиши енгиллаштириш ва муддатларини қисқартириш масалалари кўриб чиқилган ҳамда ташқи савдони ривожлантиришга кўмаклашадиган бир қатор усуллар расмий қайд этилган.

Дунё мамлакатлари ўртасида эркин савдо ва божхона иттифоқи тўғрисидаги келишувлар кенг тарқалмоқда. Мамлакатлар халқаро иқтисодий муносабатлар тизими доирасидаги кучли рақобат шароитида бошқа мамлакатлар билан товар, капитал ва хизматларнинг эркин ҳаракатига имкон яратадиган келишувлар тузиш орқали ўз иқтисодий ҳолатини мустаҳкамлашга интиладилар. Бундай келишувларнинг кўпчилиги халқаро ва регионал хусусиятга эга бўлади.

Уларга Европа Иттифоқи (ЕИ), Жаҳон савдо ташкилоти (ГАТТ/ЖСТ), Умумжаҳон божхона ташкилоти (СТС/УБТ), Европа эркин савдо ассоциацияси (ЕЭСА), Эркин савдо бўйича Шимолий Америка Ассоциацияси (НАФТА), Жанубий Шарқий Осиё мамлакатлари ассоциацияси (АСЕАН), Марказий Европа эркин савдо ассоциацияси, Шарқий ва Жанубий Африка умумий бозори (КОМЕСА), Мустақил мамлакатлар ҳамдўстлиги (МДХ) каби келишувларни киритиш мумкин. МДХ доирасида божхона иттифоқини барпо этиш кўп жиҳатдан муаммолар ва тўсиқларга учрамоқда. Бу эса мамлакатларни МДХ доирасида алоҳида божхона иттифоқларини тузишга ундапти. Масалан, Россия-Белоруссия-қозоғистон; Ўзбекистон-Украина-Грузия-Молдавия.

Жаҳон савдосининг 40%и бевосита Европа ва Шимолий Америка ассоциациялари доирасида амалга оширилмоқда. Жаҳонда амалга оширилаётган савдо операцияларининг деярли ярми Европа ҳиссасига, 1/6 қисми эса Шимолий Америка ҳиссасига тўғри келмоқда. Шу тариқа, халқаро савдо операциялари умумий ҳажмининг 2/3 қисми ўзининг йирик савдо ҳамкорлари билан мумкин қадар қулай савдо режимини яратиш тўғрисидаги савдо келишувларига эга мамлакатлар томонидан амалга оширилмоқда.

Интеграцион жараёнларнинг ривожланиши миқдорий ва сифатий кўрсаткичлар орқали ифодаланувчи бир қанча босқичларни босиб ўтади:

- Эркин савдо ҳудуди;
- Божхона иттифоқи;
- Умумий бозор;
- Иқтисодий ва валюта иттифоқи.

Ўзбекистоннинг келгусида Жаҳон савдо ташкилотига аъзо бўлиб кириши ташқи иқтисодий алоқаларнинг истиқболдаги ривожланишида муҳим аҳамиятга эга.

ГАТТ - бу қатнашчи мамлакатларнинг ўзаро савдо муносабатларини давлат томонидан тартибга солишнинг асосий тамойиллари, меъёр ва қоидалари тўғрисидаги кўптомонлама халқаро келишувдир. Шунингдек, у йирик халқаро ташкилотлардан бири бўлиб, унинг фаолияти ташқи савдо сиёсатини келишилган тарзда олиб бориш бўйича маслаҳатлар, расмий ва норасмий келишувларни ҳам қамраб олади. Бир вақтнинг ўзида у турли мамлакатларнинг ташқи савдо ва божхона ишлари соҳасини тартибга солувчи халқаро-ҳуқуқий келишув ҳисобланади.

ГАТТ доирасида савдо-иқтисодий муносабатларни тартибга солувчи қоидаларни аниқлаб берадиган турли-туман келишувлар тузилган. Унда мамлакатларнинг божхона иши, божхона сиёсати ва божхона қонунчилиги соҳаларидаги ҳамкорлик тажрибалари тўпланган.

ГАТТнинг асосий қоидалари (низомлари) деярли 50 йил мобайнида аъзо мамлакатлар ўртасидаги муносабатларда дискриминацияни ман этади: аъзо мамлакатлар бир-бирига имкон қадар қулайлик туғдирувчи режимни қўллашлари, дискриминацион чоралар тарзидаги божхона режимларидан фойдаланмасликлари, бозорларга кириш учун кенг йўл очишлари, ҳалол рақобатни қўллаб-қувватлашлари, ички бозорни божхона божлари орқали ҳимоялашлари ва иқтисодий ислохотларни рағбатлантиришлари лозим.

Халқаро иқтисодий ташкилотлар ўртасида Ўзбекистон учун ҳамкорлик қилиш муҳим аҳамият касб этадиган ташкилотлардан бири Умумжаҳон божхона ташкилотидир (УБТ). Ташкилотнинг штаб квартираси Брюсселда (Бельгия) жойлашган. Ташкилот бюджети аъзо мамлакатлар тўлайдиган йиллик бадаллардан шаклланади. Аъзолик бадалининг ҳажми мамлакат миллий даромади ва унинг БМТ харажатларидаги улушига боғлиқ ҳолда аниқланади. Божхона ҳамкорлиги кенгаши божхона иши ва божхона қонунчилигини такомиллаштириш, божхона тизимларини бирхиллаштириш ва мувофиқлаштириш мақсадида барпо этилган. УБТ ўз фаолиятининг қирқ йиллик даври мобайнида божхона ишининг ҳуқуқий асосини ташкил этувчи 17 та халқаро Конвенция ҳамда 50 дан ортиқ тавсияномаларни ишлаб чиқди ва амалга киритди. Ҳозирги вақтда УБТ миллий божхона хизматларини янги асрнинг замонавий иш шароитларида ишлашга тайёрлаш ва такомиллаштириш мақсадида услубий ва консультатив ишларни олиб бормоқда.

2. МДХ мамлакатларининг иқтисодий ва божхона

ҳамкорлиги

Дастлабки йилларда валюта-молия муносабатларини тартибга солиш билан боғлиқ кўплаб масалалар ҳал этилмаган эди. Аммо мамлакатларда ўзаро савдо муносабатларини ривожлантиришга кўмаклашиш муаммоси вужудга келди. Мамлакатлар ўртасидаги савдо муаммоларини ҳал этишга бўлган уринишлар МДХ мамлакатларининг қўшма савдо ташкилотларини ва умумий божхона иттифоқини барпо этиш заруриятини келтириб чиқарди. Аммо бу уринишлар бугунги кунга қадар муваффақиятсизликка учрамоқда.

МДХ мамлакатлари икки ва кўптомонлама савдо музокораларини олиб бордилар. Ҳозир бу музокоралар ягона божхона маконини барпо этиш ва ўзаро савдони тартибга солишда нотариф усуллардан (квоталаш, лицензиялаш, сертификатларни тан олиш ва бошқа маъмурий усуллар) фойдаланиш масалалари бўйича олиб борилмоқда.

1992 йилда имзоланган МДХ Низоми бир нечта бўлимлардан иборат: мақсад ва принциплар; аъзолик; умумий хавсизлик ва ҳарбий-сиёсий ҳамкорлик; низоларнинг олдини олиш ва келишмовчиликларни тинч йўл билан ҳал этиш; иқтисодий ҳамкорлик; молиявий масалалар.

Ушбу давлатлараро ҳамдўстлик мақсадлари қуйидагилардан иборат: умимиқтисодий ҳудуд доирасида аъзо мамлакатларнинг ҳар томонлама ва мувозанатлашган ижтимоий-иқтисодий ривожланишига, шунингдек, давлатлараро ҳамкорлик ва интеграциялашувга кўмаклашиш. Ўзбекистон МДХ фаолиятида қатнашар экан, собиқ совет республикалари бозорларига чиқиши ва товарларнинг божсиз ҳаракатланишини таъминлаши мумкин. Бу эса Респуб-ликанинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини тезлаш-тиради.

Ҳар бир мамлакат божхона иттифоқи доирасида қўлланиши мумкин бўлган дискриминацион ички солиқлар, божхона йиғимлари, техник тўсиқлардан ҳимояланиши ва бошқа савдо воситаларининг дискриминацион қўллани-лишига қарши муайян кафолатлар олиши мумкин.

1994 йилда МДХ мамлакатларининг давлат бошлиқлари божхона иттифоқи сари яна бир қадам сифатида Эркин савдо ҳудудини яратиш тўғрисида шартномага имзо чекдилар. У МДХ доирасида божхона ва бошқа йиғимларни босқичма-босқич қисқартириш ва келажакда Давлатлараро Иқтисодий Кенгаш яратишни назарда тутди. Аммо, бу ҳам натижасиз ҳаракат бўлиб чиқди. Шундай бўлса-да, мамлакатлар бунинг бутун регионга салбий таъсир кўрсатаёт-ганлигини ҳис эта бошлашди. Шунинг учун ҳам божхона иттифоқини кўп томонлама бўлмаса-да, жуда бўлмаганда икки томонлама асосда тузишга интилиш тасодифий эмас. Масалан, 1997 йил 2 апрелда Белоруссия ва Россия божхона Иттифоқи тўғрисидаги шартнома имзоланди.

Ҳар бир мамлакат ўзининг божхона сиёсатини муайян мақсадлардан келиб чиқиб белгилайди. Россия, Украина ва Белоруссия бюджетга маблағлар тушишини таъминлашга урунмоқда, Марказий Осиё ва Кавказорти мамлакатлари эса хорижий инвестицияларни жалб этишга ҳаракат қилиб, божхона чекловларини камайтиришга интиломоқда. Ривожланишига қараб божхона чора-тадбирлари ўртасидаги фарқ чуқурлашиб бормоқда ва бугун уларнинг ўн уч хил варианты мавжуд. Бундан ташқари, баъзи бир мамлакатларнинг ўзида божхона қоидаларини шархлаш борасида фарқлар мавжуд.

Божхона иттифоқи тўғрисидаги умумий келишув савдо йўлидаги кўплаб тариф ва миқдорий чеклашларни олиб ташлаш, мамлакат чегарасида товарларни божхона назорати ва божхона расмийлаштирувидан ўтказишни бекор қилиш ва кўплаб ўтказиш пунктларини тугатишни тақозо этади. Уни амалга ошириш барча мамлакатлар учун ҳаётий муҳим аҳамиятга эга. Бу кенг постсовет бозорининг тўлиқ очилишини, россия энергия тизимидаги киришнинг енгиллашувини, капитал миграциясининг сезиларли ўсишини билдиради. Ҳозирча МДҲ субрегионал иқтисодий гуруҳлар қаторига киради.

Кўпчилик янги давлатлар қазиб чиқариш соҳаларига шошилиш тарзда ғарб инвестицияларини жалб этиш, давлат мулкларини ва фойдали қазилма бойликларини мавжуд қонунларни сотиш орқали ижтимоий-иқтисодий инқирозни енгитиш учун ҳаракат қилмоқда. Аммо миллий иқтисодиётни қайта қуриш тизимида ўйланмай қилинган ҳаракатлар, бозор механизмларини босқичма-босқич шакллантириш ва иқтисодий ҳамкорликдан ажралиш мамлакатларни жаҳон бозорининг хом ашё базасига, арзон ишчи кучи манбаига айланиб қолишига олиб келиши аниқ бўлиб қолмоқда. Бу иқтисодий мустақилликнинг кейинчалик эса сиёсий мустақилликнинг йўқолишига олиб келиши мумкин.

Ҳамкорлик барқарор ва мунтазам иқтисодий ривожланиш учун катта имкониятдир. Ягона божхона иттифоқини тузиш масалаларини тезроқ ҳал этиш муҳимдир. Кўпчилик ҳолларда ўзаро низолар, миллатчилик, тушунмовчиликлар бунга ҳалақит беради. Божхона иттифоқини тузишдан мақсад мамлакатларнинг ижтимоий-иқтисодий ривож-ланишини биргаликдаги ҳаракатлар билан таъминлаш, улар ўртасида хўжалик субъектларининг ўзаро эркин иқтисодий ҳаракати учун тўсиқларни бартараф этиш ҳисобланади. Иттифоқ эса иқтисодиётнинг барқарор ривожланишини, эркин товар айирбошлаш ва ҳалол рақобатни йўлга қўйиш, қатнашчи мамлакатларнинг иқтисодий сиёсатини мувофиқлаштиради ва миллий иқтисодиётнинг ҳар томонлама ривожланишини таъминлашни кафолатлайди.

Битим тузаётган мамлакатлар ҳудуддаги барча мамлакатларнинг манфаатларини рўёбга чиқариш учун хўжаликнинг бозор қоидаларига ва унификация қилинган қонунчиликка асосланган иқтисодиётни тартибга солиш механизми ҳамда божхона иттифоқига кирувчи мамлакатлар учун ягона божхона ҳудудининг мавжудлиги таъминлигига асосланган иқтисодий бирлашмани белгилайдилар.

Божхона Иттифоқини шакллантириш фақат босқичма-босқич амалга оширилиши мумкин:

- божхона чора-тадбирларини соддалаштириш ва бирхиллаштириш;
- мамлакатлар ўртасидаги савдода бир хил таъсирга эга божхона божлари, солиқлар ва йиғимларни, шунингдек, миқдорий чеклашларни бекор қилиш;
- божхона қонунчилигини бир хил шарҳлашни таъминловчи автоматлаштирилган божхона тизимини жорий этиш;
- учинчи мамлакатларга нисбатан бир хил савдо режими, умумий божхона тарифлари ва ташқи савдони тартибга солишнинг нотариф чораларини ўрнатиш ва қўллаш.

Божхона иттифоқини тузиш тўғрисидаги келишувда ташқи савдо, божхона, валюта, молия, солиқ ва бошқа қонунчиликларни унификация қилиш, битим тузаётган томонларнинг хўжалик субъектлари фаолияти, шунингдек, нарх сиёсати, валютали тартибга солиш ва назорат қилиш, экспорт назорати, ҳалол рақобат ва интеллектуал

мулк учун бир хил имкониятлар ва кафолатларни таъминлайдиган бозор принципларини жорий этиш зарур.

Шундан кейингина битим тузаётган томонларнинг божхона ҳудудлари ягона божхона ҳудудига бирлашиши ва божхона иттифоқининг халқаро ҳуқуқларга эгаллиги ва амал қилаётган халқаро келишувлар тақдири тўғрисидаги масалалар ҳал этилиши мумкин.

Божхона Иттифоқига аъзо мамлакатлар божхона иттифоқини умумий бошқариш, божхона статистикасининг умумий услуби ва товарларнинг келиб чиқиш мамлакатини аниқлаш бўйича ягона қоидаларини яратиш ҳақида келишиб олишлари лозим.

Россия ва Белоруссия аллақачон икки томонлама келишувни тузиб бўлишди. Бу келишувнинг якунида келишув Низомини тан олган МДХнинг ҳар қандай аъзоси учун унинг очиклиги эътироф этилди. Ҳозирда ушбу божхона иттифоқига Арманистон, Молдавия ва бир қатор бошқа давлатлар қўшилиш истагини билдиришмоқда.

1996 йил 29 мартда уч мамлакатнинг божхона иттифоқига қирғизистон ҳам қўшилди. У 1995 йилнинг 6 ва 20 январидagi Келишув ва Божхона иттифоқига қўшилганлиги тўғрисидаги шартномани имзолади. қирғизистон ушбу Келишувнинг барча шартларига риоя этиш тўғрисидаги йўриқномаларни қабул қилди ва барча меъёрий ҳамда маъмурий ҳужжатларни ишлаб чиқиш шартларини бажарди.

Ушбу тўрт мамлакатнинг божхона иттифоқини тузишлари МДХ доирасида божхона соҳасидаги илк халқаро интеграциялашув қадамлари ҳисобланади. Собик Иттифоқ ҳудудида давлатлар ўртасида жаҳон меъёрлари ва талабларига жавоб берадиган янги ўзаро муносабатлар юзага келмоқда.

Аммо, 1997 йилги молиявий инқироздан сўнг қозоғистон Россия, Ўзбекистон ва қирғизистондан узоқлаша бошлади. 1998 йилда Россиядан олиб келинадиган бир қатор озиқ-овқат маҳсулотларига таъқиқлашлар жорий этилди, Ўзбекистон ва қирғизистондан олиб келинадиган бир қатор товарларга эса 200 фоизли божхона божлари ўрнатилди. қозоғистон ҳукумати ҳамкорлар олдида божхона ҳамкорлиги тўғрисидаги келишувга мувофиқ қабул қилган мажбуриятларини бузди. Бошқа томондан қирғизистон ҳукумати ҳам ўз ҳамкорлари билан республикадаги пул-кредит соҳасидаги ҳолатни тузатиши керак бўлган чора-тадбирлар борасида келишимасдан иш юрита бошлади. Давлатлар муаммоларни ҳал этишида бирлашиши ўрнига уларни алоҳида ҳал этишига ҳаракат қилдилар. Бу эса молиявий инқироз оқибатларини қисқа муддат ичида бартараф этиш имконини бермади.

Ҳозирча МДХ доирасида ягона иқтисодий макон, божхона иттифоқини яратиш тўғрисида гапиришга эрта, аммо бир-бирларининг манфаатларига зид келмайдиган ташқи савдо ва божхона сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш зарур. Бошқа томондан, мамлакатлар ўртасида тузилган божхона ва ташқи савдо сиёсатидаги келишувларни бузганлик учун реал жазо чораларини жорий этиш лозим.

3. Ўзбекистон Республикаси Божхона қўмитасининг халқаро ҳамкорликни ривожлантиришдаги фаолияти

Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришгач, фаол ташқи иқтисодий сиёсат юрита бошлади. Ўзбекистон Умумжаҳон божхона ташкилотининг аъзоси ҳисобланади. Эндиликдаги муҳим масала Жаҳон савдо ташкилотига аъзо бўлишдир. Ўзбекистон Халқаро ташкилотлар ва хорижий мамлакатларнинг божхона хизматлари билан фаол ҳамкорлик алоқаларини ўрнатмоқда.

Ўзбекистон УБТнинг фаол аъзоси ҳисобланади ва божхона сиёсатини жаҳонда қабул қилинган амалиёт билан мос равишда олиб боради. Ўзбекистоннинг УБТ билан ҳамкорлиги 1992 йилдан бошланган.

Ўзбекистон 1992 йилда Божхона ҳамкорлиги Кегаини таъсис этиш Конвенциясига қўшилди. Хорижий мамлакатларнинг шунга ўхшаш хизматлари билан биргаликда халқаро конвенцияларнинг ҳужжатларини, ҳуқуқий ҳужжатларни, услубий ва ахборот материалларини, шунингдек, хорижий ҳамкасбларинининг амалий ишларини ўрганиш Ўзбекистон божхона хизмати фаолияти даражасини оширишга ёрдам беради.

Ўзбекистон Европа Ҳамжамияти Комиссияси билан ҳам фаол ҳамкорлик олиб бормоқда. У божхона хизмати мутахассислари учун қатор ўқув семинарлар ўтказди, Ўқув Маркази, божхона лабораторияларига асбоб-ускуналар ва наркотикларни аниқлаш учун тестлар етказиб берди. Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий ҳамкорлик ташкилоти (ОЭСР) аъзоси ҳисобланади.

1999 йилнинг кузида Иқтисодий ҳамкорлик ташкилотига аъзо мамлакатлар божхона хизмати бошлиқларининг олтинчи учрашуви Тошкентда ўтказилди. Унда транзит савдоси, контрабанда ва божхона қонунчилигининг бузилиш ҳолларига қарши курашда ўзаро ҳамкорлик масалалари муҳокама этилди. Йиғилишда, шунингдек аъзо мамлакатлар ўртасида иқтисодий алоқалар ва савдо муносабатларини кенгайтириш ва божхона ҳамкорлиги масалалари ҳам кўриб чиқилди.

Ўзбекистон божхонаси бир қатор мамлакатларнинг божхона хизматлари билан ҳамкорлик олиб бормоқда (масалан, ГФР, АҚШ, Россия ва б.). Ўзбекистон божхона хизмати вакиллари АҚШ, Англия, Франция, Германияга ташриф буюриб, божхона ишини, хусусан, божхона постларини ташкил этишни ўргандилар. Бу эса Республика божхона хизматини такомиллаштириш таклифини тайёрлаш имконини берди.

Ўзбекистон божхона хизмати БМТ, хусусан, БМТнинг савдо ва ривожланиш Конвенцияси (ЮНКТАД), Европа иқтисодиёт комиссияси ва БМТнинг МДПни қўллаш масалалари бўйича Конвенцияси, БМТнинг Наркотикларни назорат этиш бўйича Комиссияси ва унинг бошқа бўлинмалари билан яқин алоқа ўрнатган.

Жаҳонда наркотик моддалар оборотининг кенгайиши хавфининг ортиши ва Ўрта Осиё орқали наркотик моддалар транзитининг ўсиши ЮНДКП билан ҳамкорлик қилишни ўта долзарб вазифага айлантирди. Бу Конвенция 1997 йилда ислоҳ этилди ва БМТнинг Наркотикларни назорат қилиш ва жиноятчиликнинг олдини олиш бошқармаси (УКНПП), деб атала бошланди. Бошқарма қароргоҳи Венада жойлашган. Бундан ташқари, унинг жойларда 22 та бўлимлари, шунингдек, Нью-Йорк ва Брюсселда алоқа бўйича бўлимлари бор. У БМТнинг Наркотиклар устидан назорат қилиш халқаро дастурини (ЮНКД) ва Жиноятчиликнинг олдини олиш бўйича халқаро марказ (ЦМПП)ни ўз таркибига олади.

Бошқарма фаолиятининг асосий мақсадлари қуйидагилар:

- * наркотикларни суиистеъмол қилишнинг хавфлилиги борасида маърифий фаолиятни таъминлаш;

- * наркотикларни тайёрлаш, уларни ноқонуний айлантириш ва наркотиклар билан боғлиқ бўлган жиноятчиликка қарши курашда халқаро ҳамкорликни қўллаб-қувватлаш;

- * наркотикларни суиистеъмол қилишни камайтиришга қаратилган ҳаракатларга ёрдам бериш;

- * маҳаллий, миллий ва халқаро даражада наркотикларга қарши кураш масалалари бўйича ҳамкорлик ўрнатиш;

* наркотиклар билан боғлиқ барча масалалар бўйича ахборот, таҳлил ва мутахассислар билан таъминлаш.

Ўрта Осиё учун наркотиклар транзити ва гиёҳвандликнинг асосий хавфи жанубдан келмоқда. Бир қатор ҳисобларга қараганда умумий наркотиклар ҳажмининг ярми (таҳминан 140 тонналик героин эквивалентида) Европа ва бошқа ҳудудларга контрабанда йўли билан етиб боради. Ноқонуний наркотиклар оборотининг 65 %га яқини Ўрта Осиё орқали ўтади.

Афғонистон билан умумий чегараларнинг мавжудлиги, ички чегараларнинг очиқлиги, наркотикларни ноқонуний айлантиришга қарши курашувчи ҳукукий органларнинг етарлича тажрибага эга эмаслиги, кўпчилик божхона постларининг тўлиқ техник жиҳозланмаганлиги сабабли халқаро ташкилотлар ва хорижий давлатларнинг миллий божхона хизматлари Ўзбекистон божхонасига турли-туман ёрдам кўрсатмоқда. Масалан, ЮНДКП божхона ходимларининг Буюк Британияга бориб малака ошириб келишларини ташкил қилди ва Ўзбекистон Республикаси ФА ўсимликлар генетикаси ва экспериментал биологияси Институтига асбоб-ускуналар ва химикатлар етказиб берди.

Ўзбекистоннинг УКНПП билан ҳамкорлиги наркомания, курол-яроғ контрабандаси, коррупция, «ҳаром» пулларни тозалаб олиш, терроризм ва одам савдосига қарши кураш соҳаларида давом этмоқда.

Турли халқаро ташкилотлар билан ҳамкорлик ўзининг самарасини бермоқда. Ҳамкорлик бошқа мамлакатларда тўпланган бой тажрибани ўрганиш, ахборот олиш имкониятларини кенгайтириш, божхона ишини халқаро ва регионал даражада мувофиқлаштириш имконини яратмоқда.

Назорат саволлари.

1. Ташқи иқтисодий фаолиятни божхона бошқаруви орқали тартибга солишда халқаро ташкилотларнинг ўрни нимадан иборат?

2. ГАТТ/ЖСТнинг ривожланиш босқичлари, принциплари ва мақсадлари нималардан иборат?

3. Ўзбекистон ва Умумжаҳон божхона ташкилоти муносабати моҳиятини очиб беринг?

4. МДХ мамлакатларининг иқтисодий ва божхона ҳамкорлиги ҳолати, муаммолари ва истиқболлари қандай?

5. Ўзбекистон Республикаси Божхона қўмитасининг халқаро ҳамкорликни ривожлантиришдаги фаолиятининг устувор йўналишлари нималардан иборат?

6. УКНПП мақсади ва фаолият соҳалари нималардан иборат?

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Т.1992 й.

2. Ўзбекистон Республикасининг Божхона Кодекси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 1998 й

3. Ўзбекистон Республикасининг қонуни «Бож тарифи тўғрисида» 1997 йил 29 август.

4. Ўзбекистон Республикасининг қонуни «Давлат божхона хизмати тўғрисида» 1997 йил 29 август.

5. Божхона қонун ҳужжатларидаги янгиликлар -1. New documents and provisions in the customs law-1. Бухгалтер кутубхонаси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 2004 й.

6. Каримов И.А. «Ўзбекистон буюк келажак сари» Тошкент. «Ўзбекистон». 1998 йил.
7. Каримов И.А. «Ўзбекистоннинг сиёсий-иқтисодий ва иқтисодий истиқболлини асосий тамойиллари». Тошкент «Ўзбекистон» 1997йил.
8. Ҳамидов К. «Ташқи иқтисодий фаолият асослари». Т. 2002 й.
9. Шермухамедов А.Т. ва бошқ. «Ташқи савдони давлат томонидан бошқариш», Т.: 2002 й.
10. Камилов У. И др. «Основы таможенного дела», Т. 1999 г.
11. Додабоев А. «Таможенная статистика», Ф. 2002 г.
12. Додабоев А. «Международное таможенное право» Ф. 2001 г.
13. "Солик ва божхона хабарлари" газетаси. 2006 йил сонлари
14. www.customs.uz.
15. www.soliq.uz.

10-мавзу: БОЖХОНА СТАТИСТИКАСИ

Режа

1. Ташқи иқтисодий фаолият статистикасининг мазмуни ва мақсади.
2. Божхона статистикасининг асосий вазифалари ва объектлари.
3. Ташқи савдо статистикасида товарларни ҳисобга олиш тизими.
4. Декларациялаш божхона статистикасининг асосий манбаи сифатида.
5. Божхона статистикаси кўрсаткичлари.
6. Божхона статистикаси маълумотларини қайта ишлаш усуллари.

Таянч иборалар.

Ташқи савдо статистикаси, товарлар импорти, товарлар экспорти, махсус импорт, умумий импорт, махсус экспорт, умумий экспорт, бевосита транзит, билвосита транзит.

1. Ташқи иқтисодий фаолият статистикасининг мазмуни ва мақсади

Ташқи иқтисодий фаолиятни самарали бошқариш учун ташқи иқтисодий алоқаларни тўлиқ акс эттирувчи маълумотларга эга бўлиш керак. Ташқи иқтисодий алоқалар статистикасида асосан, маҳсулотлар экспорти ва импорти, хизматлар экспорти ва импорти, халқаро молиявий операциялар, шартнома бўйича хорижда ишлаб чиқариш фаолияти билан шуғулланиш, ишчи кучи ва туристлар ҳаракати, шунингдек, халқаро фаолиятнинг бошқа йўналишлари бўйича маълумотлар тўпланади ва қайта ишланади.

Маълумотларнинг асосий қисми ташқи савдодан олинади. Ташқи савдо божхона чегараси орқали ҳаракатланаётган товарлар ва хизматлар билан боғлиқ экспорт-импорт операцияларидан ташкил топади. Ташқи савдо натижасида мамлакат моддий ресурслари кўпайиши (импорт) ёки камайиши (экспорт) мумкин.

Ташқи савдо статистикаси қуйидаги икки хусусиятга эга:

- статистика фақат божхона чегарасини кесиб ўтаётган товарлар ва хизматлар массасини ҳисобга олади;
- статистика божхона чегарасини тижорат ва нотижорат мақсадларда кесиб ўтаётган ҳар қандай товар массасини (вазни бўйича) ҳисобга олади. Демак, мамлакат

томонидан олинган барча инсонпарварлик ёрдамлари импортга, мамлакатдан берилаётган барча инсонпарварлик ёрдамлари экспортга қўшилади.

1991 йилдан бошлаб товарлар ҳисоби божхона ҳисоби сифатида фақат божхонада олиб борилади. Божхона юк декларацияси, шунингдек, товарлар билан бирга олиб юриладиган ҳужжатлар, счетлар, битимлар гувоҳномаси ва ҳоказолар товарларни ҳисобга олиш асоси ҳисобланади. Божхона чегарасини кесиб ўтаётган қуйидаги товарлар ташқи савдо ҳисобига кирмайди:

- бевосита транзит (омборларга тўхтамасдан);
- дипломатик муассаса ходимлари ва якка шахсларнинг багажлари;
- қайтариладиган тара (контейнерлар, шиша идишлари) ва намуналар;
- шартнома бўйича бир йилдан кам муддатга олиб ўтилаётган жорий ижара товарлари;
- монетар олтин, шунингдек, муомаладаги бошқа тангалар, қимматбаҳо қоғозлар, банкноталар;
- вақтинчалик олиб кириладиган ва олиб чиқиладиган товарлар, масалан, театр декорациялари, спорт инвентарлари, машиналар, кўргазмалар, ярмаркалар, аукционлар ва бошқалар учун мўлжалланган товарлар;
- товарларни кафолат ҳисобига етказиб бериш;
- транспорт воситалари ва бошқа асбоб-ускуналарни таъмирлаш ишлари;
- товарларни олиб кирмасдан реэкспорт қилиш;
- хизматлар қиймати (номоддий);
- нейтрал, ҳудудий ва хорижий сувларда концессия доирасида овланган балиқлар.

Ташқи савдо статистикасида товар дейилганда ҳар қандай ҳаракатланаётган буюм, жумладан, валюта, валюта бойликлари, электр ва бошқа турдаги энергия, транспорт воситалари тушунилади. Товарлар ҳаракати тўғрисидаги маълумотларни аниқ ҳисобга олиш учун экспорт ва импорт тушунчаларини тўғри тушунмоқ зарур.

Товарлар импорти дейилганда:

- ички истеъмол ёки қайта ишлаш учун олиб кирилаётган товарлар;
- кейинчалик реэкспорт учун мўлжалланган товарлар;
- божхона омборларида қайта ишлаш учун олиб кирилаётган товарлар тушунилади.

Биринчи тоифага кирувчи барча товарлар божхона тозалавудан ўтади.

Иккинчи тоифага кирувчи товарлар реэкспорт учун божхона омборларига жойлаштирилади.

Учинчи тоифага кирувчи товарлар эса қайта ишланади.

Товарларнинг баъзилари божхона назорати остида қайта ишлаш учун олиб кирилади - хом ашё, ярим фабрикатлар ва бошқа маҳсулотлар импортёр мамлакатда қайта ишлаш учун олиб кирилади ва қайта ишлаш маҳсулотлари тўлалигича олиб чиқиб кетилади.

Товарлар экспорти дейилганда:

- экспортёр мамлакатда ишлаб чиқарилган, қазиб олинган ёки сезиларли қайта ишланган товарлар;
- божхона назорати остида қайта ишланган товарлар;
- божхона омборларидан олиб чиқиладиган товарлар;
- миллий товарлар;

- ички истеъмол учун олиб кирилган ва эркин муомалага чиқарилган, кейин қайта ишланмасдан олиб чиқиладиган товарлар тушунилади.

Бошқа мамлакатларда экспорт ва импорт тушунчаларига таъриф беришда бошқача ёндошув мавжуд бўлиши мумкин. Бундан ташқари, товар номенклатурасида ҳам фарқлар бўлиши мумкин, ammo ташқи савдо ва божхона статистикасида етарлича унификациялашган ёндошув мавжуд.

2. Божхона статистикасининг асосий вазифалари ва объекtlари

Ташқи иқтисодий операцияларни ҳисобга олишнинг халқаро андозаларига ўтишда халқаро амалиётга мос равишда олинган божхона маълумотларидан фойдаланиш талаб этилади. Божхона статистикаси - бу ташқи иқтисодий алоқалар статистикасининг таркибий қисмлари бўлиб, унда товарлар ҳаракатидан ташқари ишлар бажариш, хизматлар кўрсатиш ва бошқа операциялар ҳам ҳисобга олинади. Божхона статистикаси ёрдамида қуйидаги вазифалар ҳал этилади:

- экспорт ва импорт тўғрисида ишончли маълумотлар олиш;
- ташқи савдо таркиби, динамикаси ва ривожланиш йўналишларини таҳлил этиш;
- макроиқтисодий ҳолатни таҳлил этиш, ташқи савдо ва божхона сиёсатини давлат томонидан тартибга солиш соҳасида қонуний ҳужжатлар тайёрлаш;
- давлат бюджетига божхона бождлари ва йиғимларининг тушишини назорат қилиш;
- валюта назоратини амалга ошириш;
- савдо ва тўлов балансларининг қатор бандларини тузишда маълумотлар тўплаш.

қиймат ва миқдор кўрсаткичларида ифодаланувчи мамлакат ташқи савдо обороти, экспорт ва импорт географияси (товар-мамлакат), божхона чегараси орқали ҳаракатланаётган ишчи кучи, туристлар, ва хизматлар божхона статистикасининг кузатиш ва ўрганиш предмети бўлиб хизмат қилади.

МДХ Товар номенклатурасида (МДХ ТИФ ТН) келтирилган экспорт ва импорт товарлар божхона статистикасининг бевосита кузатиш объекти ҳисобланади. Ҳозирда МДХнинг деярли барча мамлакатларида божхона чегараси орқали ўтаётган товарлар мана шу номенклатура асосида декларацияланади.

Божхонада ҳисобга олишнинг халқаро тизимига ўтиш учун аввало, бу тизимга ўтиш асосларини яратиш лозим. Кўпчилик мамлакатларда ўтиш даврининг ҳуқуқий асослари ишлаб чиқилди ва у зарур ҳужжатлар билан таъминланди. Бундан ташқари, маълумотларни йиғиш, қайта ишлаш ва расмий эълон қилишга тайёрлашнинг маъмурий муддати таъминланган. Маълумотларни тегишли давлат органларига етказиб бериш услуби ҳам ишлаб чиқилган. Бу кварталлик, ярим йиллик ва йиллик ҳисоботларни тайёрлаш ва уларни Макроиқтисодиёт ва статистика вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар вазирлиги ва бошқа муассасаларга бериш орқали амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси Божхона Кодексида божхона статистикаси маълумотларидан яна қуйидаги мақсадлар йўлида фойдаланиш белгилаб берилган:

- ички ва ташқи бозор конъюнктурасини таҳлил этиш;
- ҳукумат органларини халқаро савдо музокараларини тайёрлаш ва тезкор тижорат ишларини олиб бориш учун зарур маълумотлар билан таъминлаш;

- ҳукумат органларини божхона сиёсати соҳасида қарорлар қабул қилиш учун зарур маълумотлар билан таъминлаш;
- ташқи савдони давлат томонидан тартибга солиш учун зарур маълумотларни тўплаш;
- тўлов ва савдо баланси ҳолатини таҳлил этиш учун зарур маълумотлар билан таъминлаш;
- божхона статистикаси маълумотлари билан МДҲ мамлакатлари ўртасида ўзаро алмашилишни таъминлаш;
- давлат божхона сиёсатидан кўзланган бошқа вазифалар.

Барча турдаги божхона декларациялари божхона статистикасининг асосий манбаи ҳисобланади.

3. Ташқи савдо статистикасида товарларни ҳисобга олиш тизими

Ташқи савдода товарлар ҳаракатини ҳисобга олишнинг қуйидаги тизимлари мавжуд:

- айрим товарларни ҳисобга олиш учун мўлжалланган махсус тизим;
- барча турдаги товарларга нисбатан қўлланувчи умумий тизим.

Уларнинг қайси бирини қўллаш статистик кузатишни таъкил этиш, унинг объектлари ва уларни ҳисобга олиш тартибига боғлиқ. Аммо бу тизимларни қўллаш шартлари бир хил. Ташқи савдо операцияларини ҳисобга олишнинг умумий тизимида товар давлат чегарасини кесиб ўтганда рўйхатга олинади. Ҳисобга олишнинг махсус тизимида эса товарлар мамлакат божхона чегарасини кесиб ўтганда рўйхатга олинади.

Ҳисобга олиш тизимлари ўртасидаги фарқ товар эркин иқтисодий ва божхона зоналари, божхона омборлари орқали ўтаётганда, яъни товарлар божхона ҳудуди ва божхона назоратидан ташқарида бўлган ҳолларда муҳим аҳамият касб этади.

Махсус тизимда товарлар эркин зоналар ва эркин омборлардан божхона ҳудудига эркин муомалага чиқа-рилгандан (махсус импорт) кейингина ҳисобга олинади.

Махсус импортга қуйидаги товарлар киради:

- ички истеъмол ёки қайта ишлаш учун олиб кирилган товарлар;
- божхона назорати остида қайта ишлаш учун олиб кирилган товарлар;
- божхона омборларида қайта ишлаш учун олиб кирилган товарлар.

Умумий импортга эса:

- барча махсус импорт;
- божхона омборларига жойлаштирилган товарлар (реэкспорт) киради.

Махсус экспорт мамлакатда ишлаб чиқарилган, қазиб олинган, етиштирилган ёки қайта ишланган, шунингдек, аввал махсус импорт сифатида олиб кирилган товарларни ҳисобга олади.

Махсус экспортга:

- миллий экспорт;
- божхона назорати остида қайта ишланган товарларни олиб чиқиш;
- миллийлаштирилган товарлар киради.

Демак, умумий экспорт қ махсус экспорт қ реэкспорт.

Европанинг барча мамлакатларида (Буюк Британиядан ташқари) ҳисобга олишнинг махсус тизимидан фойдаланилади. Миллийлаштирилган товарлар ташқи

савдода махсус экспорт сифатида ҳисобга олинади. АҚШ ҳисобга олиш услубида сезиларли фарқ мавжуд. Унда махсус экспорт ва реэкспорт тўғрисида маълумотлар берилади ва миллийлаштирилган товарлар реэкспортга қўшилади.

Умумий ҳисобга олиш тизимида олиб чиқилган товарлар ҳажми, гарчи улар эркин муомалага кейинроқ чиқарилсада, олиб чиқилган вақтдан бошлаб ҳисобга олинади.

БМТнинг Статистика Кўмитаси товарларни умумий ҳисобга олиш тизими асосида ҳисоблашни тавсия этади. Бу тизим мамлакатга олиб кириладиган ва ундан олиб чиқиб кетиладиган товарларни етарлича тўлиқ ҳисобга олиш имконини беради (транзит юклардан ташқари).

Транзитни шартли равишда икки турга бўлиш мумкин:

- бевосита;
- билвосита.

Бевосита транзит - бу товарларни бир мамлакатдан бошқасига учинчи мамлакатда тўхтамасдан олиб ўтишдир. Бевосита транзитда товарлар ташқи савдо натижаларига қўшилмайди.

Билвосита транзит - товарларни бир мамлакатдан бошқасига учинчи мамлакат ҳудудидаги божхона омборларига жойлаштириш орқали олиб ўтишдир. Бевосита транзит реэкспорт сифатида ҳисобга олинади ва умумий экспорт-импортга қўшилади. Бевосита транзитда товар эгаси норезидент ҳисобланса, реэкспортда резидент ҳисобланади.

Ҳамкор мамлакатларни аниқлаш импорт қилинадиган товарлар келиб чиққан мамлакатни ҳамда экспорт қилинадиган товарлар белгиланган мамлакатни ҳисобга олишни назарда тутди.

Келиб чиқиш мамлакатига ишлаб чиқариш, сотиш ва юклаш мамлакатларини киритиш мумкин.

Экспорт товарларни етказиш белгиланган мамлакатларга истеъмол этувчи, сотиб олувчи ва товар етказиб берилиши лозим бўлган мамлакатлар киритилиши мумкин.

БМТнинг Статистика Кўмитаси ҳамкор мамлакатларни биринчи усулга мувофиқ аниқлашни тавсия этади. Агар бунинг иложи бўлмаса, унда юклаш-етказиб бериш ҳисобга олинади.

Ҳисобга олишда маълумотлар ўртасида фарқ юзага келиши мумкин. Бунинг асосий сабаби экспорт ва импортни ҳисобга олишда миллий қоидаларнинг мавжудлигидир. Масалан, Буюк Британияда умумий ҳисобга олиш тизими, ГФРда эса махсус ҳисобга олиш тизими қўлланилади.

Фарқлар ҳамкор мамлакатларда қўлланиладиган баҳолаш асосларининг турличалигига ҳам боғлиқ бўлиши мумкин. Чунки, қаердадир FOB баҳолари, бошқа жойда эса FAS ёки SIF баҳоларидан фойдаланилади. АҚШ FOB баҳоларини қўлласа, Буюк Британия асосан, CIF баҳоларидан фойдаланади. Францияда экспорт FOB баҳоларида, импорт эса SIF баҳоларида белгиланади. Божхона органлари SIF баҳоларида 3%лик чегирмалар қўллайди. Ўзбекистонда эса қайта ҳисоблаш товарларнинг статистик божхона қийматини аниқлашб учун амалга оширилади.

Масалан, N корхона товарни Ўзбекистон Республикасидан Германия Федератив Республикасига шартномада кўрсатилган CIF шартларида 1 тонна учун 1700 АҚШ доллари нархида экспорт қилади. Етказиб беришнинг базис шартларидан келиб чиқиб, товарнинг шартнома нархига товар етказиб берувчи томонидан экспортёрнинг божхона чегарасидаги белгиланган жойга қадар қилган барча харажатлари, шу жумладан товар

нархи, кира ҳақи, юклаб жўнатиш ва юкни тушириш, суғурта, транзит харажатлари ва ҳоказолар киритилади.

Экспорт қилинаётган товарнинг статистик қиймати FOB шартларидаги нархлар бўйича ҳисобланишини эътиборга олиб, товарнинг шартнома қиймати товарни Ўзбекистон Республикасининг божхона чегарасидан ГФРдаги белгиланган жойга қадар экспорт қилиш билан боғлиқ харажатларни чегириш йўли билан қайтадан ҳисобланиши керак.

Товарнинг статистик қийматини аниқлаш учун божхона органи қўшиб чиқиладиган харажатларни таҳлил қилади ва товар нархига қуйидаги харажатларни киритади: Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудидан ташқаридаги транспорт харажатлари - 1 тонна учун 350 доллар ҳажмида, транзит харажатлари - 1 тонна учун 50 доллар ҳажмида, суғурта йиғими суммаси - 1 тонна учун 50 доллар ҳажмида, Ўзбекистон ҳудудидан ташқаридаги бошқа харажатлар - 1 тонна учун 30 доллар ҳажмида.

Етказиб беришнинг бундай шартларида 1 тонна товарнинг статистик қиймати мазкур харажатларни шартномада кўрсатилган товар қийматининг умумий суммасидан чегириш йўли билан аниқланади:

1700 - (350 қ 50 қ 50 қ 30) қ 1220 доллар.

БЮДнинг 46-«Статистик қиймат» устунига товарнинг FOB шартларидаги нархидан ёки 1 тонна учун 1220 АҚШ доллари ҳажмида белгиланиб, экспорт қилинаётган товар миқдорига кўпайтирилган нархидан келиб чиқиб ҳисобланган товар қиймати киритилади.

Ҳамкор мамлакатлар амалиётидаги турли ҳисоб-китоблар операцияларнинг бир мамлакатда биринчи сотувчи бўйича, иккинчисида эса воситачи бўйича ҳисобга олинишини келтириб чиқаради. Масалан, Франция испан апельсинларини Россияга сотди. Франция Россиянинг савдо ҳамкори ҳисобланади, аммо Испанияда экспорт Россияга экспорт сифатида қайд этилади. Россия ўз навбатида, ушбу импортни Франциядан импорт сифатида қайд этади.

Экспорт ва импортни ҳисобга олиш муддатларининг ўртасидаги фарқ ҳамкор мамлакатларнинг аниқ муддатдаги экспорт-импорт ҳажмлари ўртасидаги фарқнинг ҳам юзага келишига сабаб бўлади.

4. Декларациялаш божхона статистикасининг асосий манбаи сифатида

Юқорида айтиб ўтилганидек, божхона юк декларацияси божхона статистикасини юритишнинг ҳужжатли асоси ҳисобланади. БЮД Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1993 йил 7 октябр қарорига мувофиқ жорий этилган. Унда 1994 йил 1 январдан бошлаб мамлакат божхона чегараси орқали ўтаётган товарлар ва бошқа буюмлар мажбурий декларацияланади. Бунинг учун Ўзбекистон Республикаси Давлат Божхона қўмитаси органлари томонидан белгиланган тартибдаги БЮД намунаси тақдим этилади.

Ўзбекистон Республикаси божхона чегараси орқали ўтаётган товарларни декларациялаш ташқи савдони давлат томонидан тартибга солиш тизимида доимий амалда бўлган ягона дастак бўлиб қолмоқда.

Божхона статистикасига хос хусусиятлардан бири унинг текшириладиган бирламчи ҳужжатлардаги маълумотларга таянишидир. Улар ташқи иқтисодий фаолият

қатнашчилари томонидан товарлар ва транспорт воситаларини декларациялашда келтириладиган расмий маълумотлардан иборат.

БЮД мамлакат божхона чегараси орқали олиб ўтиладиган товарлар тўғрисидаги расмий маълумотларни қамраб олади. Бу эса барча ташқи савдо операцияларини ҳисобга олиш имконини беради.

БЮДда товарлар оқимининг йўналиши, белгиланган мамлакат, товарнинг келиб чиқиш мамлакати, товарнинг статистик қиймати, юк ташиш усули, ҳажми, товар оғирлиги ва бошқа маълумотлар кўрсатилади. Бу ташқи савдо бўйича барча маълумотларга эга бўлиш мумкинлигини билдиради. Бунинг устига БЮД шакли барча ҳудудларда бир хил.

БЮД универсал мақомга эга. У божхона статистикасининг шаклланишида бирламчи маълумотлар асоси бўлиш билан бирга:

- декларацияланаётган товарлар ва транспорт воситаларининг божхона расмийлаштируви ва божхона назоратини амалга оширишда юридик ҳужжат;
 - ташқи иқтисодий фаолият қатнашчиларининг давлат бюджети билан боғлиқлигини белгилаб берувчи молиявий ҳужжат;
 - бир томондан мажбуриятларни ҳуқуқий жиҳатдан тасдиқловчи, иккинчи томондан эса хорижий ҳамкорларга импорт товарлар учун тўловларни тўлиқ ва ўз вақтида амалга ошириш мажбуриятини юкловчи бирламчи ҳужжат ҳисобланади.
- Ўзбекистон Республикаси Божхона Кодексининг 9-бўлимида товарларни мамлакат божхона чегараси орқали олиб ўтишни ташкил этиш ва декларациялашнинг асосий принципларини белгилаб берувчи умумий қоидалар келтирилган. Масалан, товарларни олиб ўтишда уларнинг қиймати 1000 АҚШ доллариға етгандагина БЮД тўлдирилади.

Мамлакат божхона чегараси орқали олиб ўтиладиган товарлар ва транспорт воситаларини назорат қилиш ташқи иқтисодий фаолият қатнашчиларига боғлиқ бўлмаган ҳолда давлат органлари томонидан олиб борилади.

БЮДни тўлдириш ташқи иқтисодий фаолият қатнашчилари ёки уларнинг қарорига мувофиқ шартнома асосида фаолият юритаётган божхона брокерлари томонидан амалга оширилади.

БЮДда келтириладиган маълумотлар асосида ташқи савдонинг географик тақсимланишини қуйидаги тамойиллар бўйича аниқлаш мумкин:

- товарнинг келиб чиқиш мамлакати-товар етказилиши лозим бўлган мамлакат;
- сотувчи-сотиб олувчи мамлакат;
- жўнатиш (юклаб жўнатиш) мамлакати.

Экспорт-импорт операциялари қийматини баҳолаш БЮДнинг қуйидаги устунларида келтириладиган маълумотлар орқали ифодаланади: товарнинг қиймати; божхона қиймати; статистик қиймат.

5. Божхона статистикаси кўрсаткичлари

Ташқи савдо статистикаси экспорт-импорт қиймати ва миқдори, ташқи савдо баланси, товарлар келиб чиққан мамлакат, улар етказилиши лозим бўлган мамлакат, етказиб бериш шартлари, баҳолар ва ҳоказолар тўғрисида маълумотлар беради.

қиймат кўринишида ҳисобланган экспорт ва импорт асосий иқтисодий кўрсаткичлардан ҳисобланади. Улар асосида ташқи савдо самарадорлиги, ташқи савдо баланси, ташқи савдонинг мамлакат тўлов балансидаги роли ва ўрни аниқланади.

Ташқи савдода товарларни ҳисобга олиш фақат қиймат кўрсаткичлари орқали эмас, балки шартномада кўрсатилган товар баҳоси ёки ўртача статистик баҳолар тўғрисидаги маълумотларни олиш имконини берувчи миқдорий кўрсаткичлар орқали ҳам амалга оширилади.

Божхона статистикасининг шаклланишида қуйидаги кўрсаткичлардан фойдаланилади:

- товар оқимининг йўналиши;
- олиб киришда товарнинг келиб чиқиш мамлакати;
- олиб чиқишда белгиланган мамлакат;
- статистик қиймат;
- товарлар коди ва номлари;
- соф (нетто) оғирлик;
- қўшимча ўлчов бирликларининг коди ва номланиши;
- қўшимча ўлчов бирликлари бўйича миқдор;
- битимлар хусусияти;
- божхона режимининг тури;
- товар жўнатувчи тоифаси;
- ҳудуд.

Келтирилган кўрсаткичлар нафақат божхона статистикаси бўйича даврий нашрларни тайёрлашни таъминлаш, балки турли хил таҳлилий тадқиқотлар, хусусан, ташқи савдонинг ривожланиши тўғрисида ҳудудлар бўйича тадқиқотлар олиб бориш имконини ҳам беради. Бундан ташқари, бу кўрсаткичлар орқали экспорт-импорт операцияларини ташқи иқтисодий алоқалар қатнашчилари бўйича таҳлил этиш мумкин.

Божхона статистикасида қуйидаги кўрсаткичлар ҳисобланади:

- ташқи савдо товар айланиши.
- савдо баланси қолдиғи.
- қоплаш коэффициенти қ (экспорт қиймати)/(импорт қиймати).
- савдо баланси.
- тўлов баланси.

Божхона статистикаси ташқи савдо статистикасидан ташқари қуйидаги бўлимлардан ташкил топган махсус божхона статистикасини ҳам қамраб олади:

- божхона юк декларацияси базаси - товарларни божхона режимлари бўйича олиб чиқиш ва олиб киришни ифода этади;

- божхона тўловлари - бюджет даромадларини шакллантирувчи божхона тўловлари ҳажмини ифода этади. Бунда ҳисобга олиш божхона тўловлари бўйича олиб борилади: импорт божи, қўшилган қиймат солиғи, акциз ва бошқа турдаги солиқлар;

- импорт товарлар ва ҳар бир шартнома бўйича нақд хорижий валюталар ҳамда валюта тушумлари суммаси ва муддатини ҳисобга олган ҳолда товарлар экспорти бўйича валюта назоратини амалга ошириш;

- мусодара қилинган товарлар - божхона қонунчилигининг бузилиш ва ташқи савдо оборотида контрабанда, шунингдек, жисмоний шахслардан мусодара қилинган товарлар қиймати ва ундирилган жарималар - суммасини ҳисобга олиш;

- халқаро почта жўнатмалари - Ўзбекистондан чиқиб кетаётган ва Ўзбекистонга кириб келаётган почта жўнатмаларини ҳисобга олиш;

- халқаро юк ташиш - божхона чегарасини кесиб ўтаётган транспорт воситаларини ҳисобга олиш;

- йўловчилар ҳисоби - Ўзбекистон Республикаси чегараси орқали ўтаётган жисмоний шахсларни ҳисобга олиш.

Ташқи иқтисодий фаолият статистикаси товарлар ҳаракатини ифодаловчи кўрсаткичлардан ташқари консалтинг, суғурта, молия ва бошқа хизматларни ҳам ҳисобга олади.

6. Божхона статистикаси маълумотларини қайта ишлаш усуллари

Амалиётда божхона статистикаси маълумотларини қайта ишлашнинг қуйидаги асосий усуллари кенг фойдаланилади:

- статистик сводкалар ва гуруҳлаш;
- график усул;
- баланс усули;
- индекс усули;
- омиллар усули.

Статистик сводкалар ва гуруҳлаш. Биринчи навбатда БЮД асосида олинадиган бирламчи божхона маълумотларини сводкалар амалга оширилади.

Статистик сводкага мисол қилиб божхонада тўлдириладиган статистик ҳисоботларни келтириш мумкин. Статистик шаклдаги ҳисоботлар божхона статистикасининг турли объектлари бўйича бирламчи статистик маълумотларни акс эттиради.

Статистик маълумотларни иккиламчи сводкалар гуруҳлаш усули асосида амалга оширилади. Божхона статистикасида экспорт ва импортни мамлакатлар, мамлакатлар гуруҳи, минтақалар, товар турлари, товарларнинг қайта ишланганлик даражаси, божхона тўловлари, транспорт воситалари ва ҳоказолар бўйича гуруҳлаш кенг қўлланилади.

Графикли усул бир томондан ўрганилаётган ҳодисани қабул қилишни енгиллаштириш, иккинчи томондан эса статистик маълумотларни умумлаштириш ва таҳлил этиш мақсадида қўлланилади. Графикли усул ёрдамида ўрганилаётган объектларнинг ривожланиш динамикаси, таркибий ўзгаришлари, миқдорий ва таққослама кўрсаткичлари акс эттирилади.

Кўпинча чизиқли графиклар ва турли кўринишдаги диаграммалардан фойдаланилади. Чизиқли графикларда божхона статистикаси объектлари бўйича бериладиган маълумотлар динамикаси келтирилади. Бунда, абсцисса ўқида вақт оралиқлари, ордината ўқида эса миқдорий кўрсаткичлар берилди. Бу усул асосан йўловчилар ва юк ташувчиларни божхона иши билан таништириш ва божхона органларини реклама қилиш мақсадида қўлланилади.

Баланс усули божхона статистикасида ташқи савдо обороти ва божхона тўловлари тўғрисидаги ахборотларни ёритишда учун муҳим аҳамият касб этади. Ташқи савдо баланси қуйидагича тузилиши мумкин:

- товар гуруҳлари бўйича;
- географик йўналиши бўйича.

Экспорт қиймати импорт қийматидан юқори бўлса ташқи савдо баланси актив, агар бу кўрсаткич тескари ишорага эга бўлса, унда у пассив ҳисобланади. Экспорт ва импорт қиймати тенг бўлса, унда ташқи савдо баланси нетто-баланс деб аталади.

Экспорт ва импортни баҳолаш амалий аҳамиятга эга. Чунки, ташқи савдо обороти мамлакатнинг иқтисодий ҳолатини белгилаб берувчи муҳим кўрсаткич ҳисобланади.

Божхона статистикаси маълумотлари асосида Ўзбекистон Республикасига муайян давр оралиғида қанча валюта кириб келганлиги ва мамлакатдан хорижга қанча тўловлар амалга оширилганлигини кўрсатувчи тўлов баланси тузилади.

қуйидагилар тўлов балансининг асосий дастаклари ҳисобланади:

- экспорт ва импорт божлари билан боғлиқ тўловлар;
- қўшилган қиймат солиғи;
- акциз;
- барча турдаги хизматлар бўйича даромадлар ва тўловлар;
- нотижорат характеридаги пул ўтказмалари;
- бошқа мамлакатларга тўловлар ва бошқа мамлакатлардан олинган кредитлар.

Ташқи савдо ва тўлов баланслари алоҳида мамлакат, мамлакатлар гуруҳи ёки барча мамлакатларга нисбатан тузилади.

Индекс усули икки турга бўлинади:

- индивидуал (оддий);
- умумий (мураккаб).

Индивидуал индекслар - божхона статистикаси кўрсаткичларининг вақт давомидаги ўзгаришини ифодаловчи нисбий катталиклардир:

$$i = \frac{x_1}{x_0}$$

бу ерда, X_1 - жорий давр кўрсаткичи;

X_0 - базис давр кўрсаткичи.

Умумий индекслар турли хил ҳодисаларни таққослаш учун хизмат қилади. Экспорт (импорт)нинг умумий суммаси мамлакатга олиб келинган товарлар миқдорини уларнинг ҳақиқатдаги нархини товар бирлигига кўпайтириш орқали топилади. Агар, p - товар бирлигининг ҳақиқатдаги нархи, q - товар бирлигини билдирса, унда экспорт (импорт) қилинаётган товарлар қуйидагича аниқланади:

$$E(I) = p_1q_1 + p_2q_2 + p_3q_3 + \dots + p_nq_n,$$

бу ерда, n - ҳар хил турдаги экспорт (импорт) қилинаётган товарлар сони.

Омилли усул божхона статистикаси объектларини иқтисодий таҳлил этишда, экспорт ва импорт истиқболларини ишлаб чиқиш, Ўзбекистон Республикаси бюджетига тушаётган божхона тўловлари улушини баҳолаш ва бошқаларда кенг қўлланилади.

Ушбу усулнинг мазмуни божхона статистикаси объектларининг ҳолати ва ривожланишига таъсир этувчи омилларни тадқиқ этишдан иборат.

Агар омилли усулдан фойдаланилаётган бўлса, унда экспорт ёки импортнинг тадқиқ этилаётган миқдорини танлаш биринчи босқич ҳисобланади:

- мамлакат экспорти ёки импортининг умумий кўрсаткичлари;
- товарлар гуруҳи ёки мамлакатлар даражасидаги кўрсаткичлар йиғиндиси;
- алоҳида товарларга тегишли кўрсаткичлар.

Иккинчи босқич экспорт ёки импорт ривожига таъсир этувчи омилларни танлаш ҳисобланади:

$$Y = f(X_1, X_2, X_3, \dots, X_n),$$

Бу ерда, Y - экспорт (импорт),

$X_1, X_2, X_3, \dots, X_n$ - экспорт ёки импорт ҳажми боғлиқ бўлган омиллар.

Ижтимоий маҳсулот ёки миллий даромад ҳажми мамлакат экспорти ҳажмига таъсир этувчи энг муҳим омил ҳисобланади. Товар ишлаб чиқаришнинг ўсиши билан ички истеъмол қондирилади ва экспорт қилиш имкони пайдо бўлади. Товар сифати экспорт қилинаётган товарларнинг рақобатбардошлигини аниқлаш имконини берувчи омил бўлса, товар экспортидан тушган тушумларни уни ишлаб чиқаришга кетган реал харажатларга таққослаш товар экспорти самарадорлигини акс эттирувчи омил ҳисобланади.

Экспорт қилинаётган товарлар бўйича валюта самарадорлиги кўрсаткичларини таққослаш у ёки бу товар билан савдо қилиш самарадорлигини баҳолаш имконини беради. Бунда алоҳида товарлар экспортини чеклаб турувчи омиллар кўриб чиқиши мумкин.

Халқ хўжалиги ва аҳолининг импорт маҳсулотларга бўлган эҳтиёжи импорт ҳажмига таъсир этувчи муҳим омил ҳисобланади.

Импорт қилинаётган товарлар самарадорлигини аниқлаш учун ташқи савдо нархлари ички нархлар билан таққосланади. Бу импорт ҳажмини ошириш ёки мамлакатда ишлаб чиқаришни ривожлантириш кераклигини белгилаб беради. қўшма корхоналарнинг яратилиши ҳам экспорт, ҳам импорт ҳажмига таъсир кўрсатади. Уларни яратишдан мақсад мамлакат хўжалигига бошқарув тажрибасини, хорижий техника ва технологияни олиб келиш, у орқали мамлакат экспорт базасининг ривожланишига кўмаклашиш, смарасиз импортни қисқартириш, қайта ишлаш саноати маҳсулотларини жаҳон бозорига олиб чиқишни кўпайтириш ва янги бозорларни ўзлаштириш ҳисобланади.

Омилли усул ҳар бир омилнинг умумий натижага таъсирини баҳолаш имконини беради. Бундан ташқари, қайси омиллардан тўлов ва савдо баланси кўрсаткичларини яхшилаш, ташқи савдо обороти динамикасини ўзгартириш ва Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши тезлаштириш мақсадида фойдаланиш лозимлигини аниқлашда омилли усул қўл келади.

Назорат саволлари.

1. Ташқи иқтисодий фаолият статистикасининг мазмуни ва мақсади қандай?
2. Божхона статистикасининг асосий вазифалари нималардан иборат?
3. Божхона статистикасининг объектлари нималардан иборат?
4. қайси товарлар ташқи савдо ҳисобига кирмайди?
5. Ташқи савдо статистикасида товарларни ҳисобга олишнинг қандай тизимлари мавжуд?
6. Декларациялаш қандай амалга оширилади?
7. Транзитнинг қандай турларини биласиз?
8. Божхона статистикасининг қайси асосий кўрсаткичларини биласиз?
9. Божхона статистикаси маълумотларини қайта ишлашнинг қандай усуллари мавжуд?

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Т.1992 й.
2. Ўзбекистон Республикасининг Божхона Кодекси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 1998 й
3. Ўзбекистон Республикасининг қонуни «Бож тарифи тўғрисида» 1997 йил 29 август.
4. Ўзбекистон Республикасининг қонуни «Давлат божхона хизмати тўғрисида» 1997 йил 29 август.
5. Божхона қонун ҳужжатларидаги янгиликлар 1. New documents and provisions in the customs law-1. Бухгалтер кутубхонаси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 2004 й.
6. Божхона қонун ҳужжатларидаги янгиликлар-2. New documents and provisions in the customs law-2. Бухгалтер кутубхонаси. «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси». Т.: 2004 й.
7. Каримов И.А. «Ўзбекистон буюк келажак сари» Тошкент. «Ўзбекистон». 1998 йил.
8. Каримов И.А. «Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида». Тошкент. «Ўзбекистон», 1995 йил
9. Каримов И.А. «Ўзбекистон XXI аср бусағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари». Тошкент. «Ўзбекистон» 1998 йил.
10. Ҳамидов К. «Ташқи иқтисодий фаолият асослари». Т. 2002 й.
11. Шермухамедов А.Т. ва бошқ. «Ташқи савдони давлат томонидан бошқариш», Т.: 2002 й.
12. Камиллов У. И др. «Основы таможенного дела», Т. 1999 г.
13. Додабоев А. «Таможенная статистика», Ф. 2002 г.
14. Додабоев А. «Международное таможенное право» Ф. 2001 г.
15. Экспорт-импорт юкларини расмийлаштиришда божхона органларига тақдим этиладиган ҳужжатлар руйхати. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигидан 1998 йил 8 апрелда 428-сон билан руйхатдан ўтган.
16. Ўзбекистон Республикаси Давлат Божхона кумитасининг 05/8 - 373-сонли «Божхона қиймати декларациясини тўлдириш бўйича йўриқнома» Т.: 1998 й.
17. "Солик ва божхона хабарлари" газетаси. 2006 йил сонлари
18. www.customs.uz.
19. www.soliq.uz.

М У Н Д А Р И Ж А :

1. Кириш. Фаннинг предмети ва вазифалари.....
2. Товар ва транспорт воситаларини божхона чегарасидан олиб ўтиш тартиби. Божхона режимлари ва уларнинг турлари.....
3. Бож. Божхона баҳоси. Божхона баҳосини аниқлаш усуллари.....
4. Божхона назорати ва уни амалга ошириш тартиби.....
5. Божхона расмийлаштируви ва расмийлаштирув тартиблари.....
6. Божхона тўловлари ва уларни ундиришни ташкил этишнинг умумий асослари.....
7. Республикамизда божхона идоралари фаолиятининг ҳуқуқий асослари
8. Божхона қонунчилигини бузганлик учун жавобгарлик.....
9. Божхона ишида халқаро ҳамкорлик.
10. Божхона статистикаси.....
11. Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

Жўраев Х

1) 84,1,82,3,80,5,78,7,76,9,74,11,72,13,70,15,68,17,66,19,64,21,62,23,60,25,58,27,5
6,29,54,31,52,33,50,35,48,37,46,39,44,41

42,43,40,45,38,47,36,49,34,51,32,53,30,55,28,57,26,59,24,61,22,63,20,65,18,67,16,6
9,14,71,12,73,10,75,8,77,6,79,4,81,2,83